

БЕЛАРУСКІ КАЗАЧНЫ ЭПАС

БЕЛАРУСКІ
КАЗАЧНЫ ЭПАС

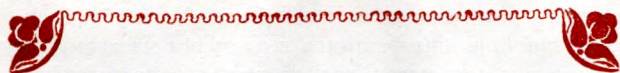
Складальнік
У. В. Анічэнка

Мінск
Выдавецтва БДУ
імя У. І. Леніна
1976

Бел Ф
Б 43

Б $\frac{70202-041}{M317-76}$ 48-76

© Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1976 г.

Ад складальніка

Беларускі казачны эпас складаюць разнастайныя па зместу і форме вусна-паэтычныя і праязічныя творы, створаныя ў розны час на рознай тэрыторыі Беларусі. Асабліва вызначаецца ў гэтых адносінах дарэвалюцыйнае беларускае Палессе, якое доўгі час лічылася адсталай правінцыяй царскай Расіі. Гэта давала падставу некаторым вучоным гаварыць у свой час пра непастаянную заселенасць лясных і балотных масіваў палескай тэрыторыі, пра частую міграцыю і неаўтахтоннасць беларусаў-палешукоў і інш. І толькі савецкія даследчыкі пераканаўча даказалі старажытнасць і ўстойлівасць славянскага насельніцтва палескага краю, яго побыт і культуру. Пра гэта сведчыць не толькі захаванне тут багатай старажытнай археалагічнай, але і духоўнай культуры з разнароднымі дыялектнымі асаблівасцямі.

На Палессі здаўна ствараліся і бытавалі ў вуснай перадачы самабытныя казачныя матывы і мясцовыя варыянты агульнавядомых казак. Многія з іх запісаны і апублікаваны яшчэ ў дарэвалюцыйны час, а некаторыя вядомы пакуль што ў рукапісах, якія захоўваюцца ў біб-

ліятэках, размешчаных за межамі нашай рэспублікі. Па гэтай прычыне яны фактычна недаступны масаваму чытачу, а між тым маюць вялікае не толькі пазнавальнае, але і навуковае значэнне для гісторыкаў, літаратараў і асабліва для даследчыкаў беларускай мовы.

Да ліку яшчэ не апублікаваных, але значных і цікавых казачных твораў XIX ст. адносіцца фальклорны зборнік, выяўлены ў 1973 г. у бібліятэцы Польскай Акадэміі навук у Кракаве. У зборніку змешчана звыш 60 казак на беларускай мове з вёсак былых Мазырскага, Рэчыцкага і Навагрудскага паветаў. Казкі запісаны лацінскай графікай тагачаснай польскай мадыфікацыі.

На першай старонцы зборніка ёсць дзве прыпіскі. У адной з іх гаворыцца, што беларускія казкі запісала Эма з Яленскіх Дмухоўская, а ў другой — адрас: Вільна, праспект С. Ерскі, дом Гульбінскага. У канцы зборніка стаіць пячатка, на якой значыцца дата 25. X. 1898 г.

Магчыма, Эма Дмухоўская была дачкой вядомага ўраджэнца Мазырскага павета І. Яленскага, які ў канцы XVIII ст. выступаў у абарону беларускага і рускага сялянства супраць прыгону, за раўнапраўе народаў незалежна ад іх сацыяльнага становішча. Дата на пячатцы, відаць, сведчыць аб тым, што рукапіс зборніка трапіў у Кракаў з Вільні ў 1898 г.

Фальклорныя тэксты, якія налічваюць 150 рукапісных старонак, насычаны глыбокім сацыяльным зместам. Сярод іх найбольш папулярнымі былі сацыяльна-бытавыя, чарадзейныя казкі, казкі пра дамашніх і дзікіх жывёл і інш. Казачны рэпертуар зборніка разнастайны і ў тых адносінах, што ў ім нярэдка сустракаюцца варыянты адных і тых жа казак, напрыклад, тэксты казак «Парабак і бусел» — «Парабак і бусел», «Кароль і каралева» — «Бацька і дачка», «Дочкі» — «Дочкі», запісаныя ў Рэчыцкім, Мазырскім і Навагрудскім паветах, у якіх аднолькавы змест перадаецца па-свойму. Усё гэта надае

беларускім казкам непаўторны кампазіцыйны і моўна-стылістычны каларыт.

Паасобныя палескія казкі ўключаны ў зборнік з дэрэвалюцыйных польскіх выданняў В. Вярыгі, С. Хэтхоўскага, Я. Карловіча: «Былінка і верабей», «Муж і жонка», «Нешчаслівая доля», «Чалавек з розумам».

Гэта ў значнай меры дапаўняе палескія сюжэтныя матывы новым зместам і рэгіянальным каларытам.

Асобнае месца займаюць у зборніку казкі, у якіх адзначана месца іх стварэння на беларускай тэрыторыі, дзе яны запісваліся і адкуль пашыраліся сярод вясковага насельніцтва. Яркім узорам у гэтых адносінах з'яўляюцца казкі з вёскі Сянежыцы Навагрудскага павета «Кот і певень», «Чорт». У першай з іх упамінаецца вёска («Дай жывуць аны і жывуць з петушком — от тут недалечко за С я н а ж ы ц а м і — і цяпер жывуць»), а ў другой — павет («Падзі ты, дзедушно, до города — до Н а в а г р у д к а — мо што почуеш?»).

Беларускія казкі, сістэматызаваныя ў фальклорным зборніку, былі прызначаны для польскага чытача. Аб гэтым сведчыць не толькі тое, што тэксты напісаны польскай графікай, але тлумачэнне не зразумелых для польскага чытача паасобных рэгіянальных слоў у падрэдкавых заўвагах адпаведнымі польскімі лексічнымі эквівалентамі, напрыклад: *арабіна* — *jarzębina*, *доўбня* — *buława*, *obuch*, *богатыр* — *wogasz*, *малашэбніца* — *znacharka*, *трасца* — *febga*, *цельнік* — *plaster miodu*, *шлях* — *droga*, *цянто* — *sieć* і інш.

Казачны матэрыял захоўвае цікавыя факты для разважання аб моўнай спецыфіцы беларускіх народных гаворак. Асабліва паказальнымі ў гэтых адносінах з'яўляюцца казкі, запісаныя ў вёсках былых Мазырскага і Рэчыцкага паветаў. Тут захаваліся такія рэдкія ў наш час фанетычныя з'явы, як вымаўленне дыфтонга *yo* на месцы спрадвечнага галоснага *o* пасля цвёрдых зычных у закрытых складах (*груоб*, *гуод*, *двуор*, *дуом*, *нуожкі*,

негуюднѣй); наяўнасць *у* замест этымалагічнага *ы* (*була, запруг, путае*); мясцовае вымаўленне зычнага гука *ф* спалучэннямі *хв, хф* (*хвузеля, хфурман, шахфа*); пераход *ѣ ѱ і* (*дзівок, кобіта, сіѱ*); змяшэнне *і-ы* (*паньч, упалы, хыба*).

У галіне марфалогіі казачныя тэксты характарызуюцца захаваннем канчатка *-мо ѱ* дзеясловах першай асобы множнага ліку цяперашняга (будучага простага) часу і загаднага ладу (*даймо, ежмо, забіемо, уцїкаймо, вазьмімо, адведаймо, едзьмо, влезьмо, іграймо, ляжмо, сядзьмо, напоймо, поменяймо, адправмо, разчыньмо*); ужываннем рэштак старажытных форм парнага ліку (*дзве капе, дзве паніхідзе*); утварэннем клічных форм на *-о, -у* і слоў пры дапамозе памяншальна-ласкальных суфіксаў (*бацюхно, маменько, дзедухно, Іванко, яблушко, кулешык, дзеравіна, чоўночэк, гускі, варобейка, дочухна*). І што асабліва важна падкрэсліць, многія казкі адлюстроўваюць рэдкую старажытную з'яву — так званае саканне, характэрнае для зваротных дзеясловаў: *ашукайса, прызнайса*. Зваротныя дзеясловы з часціцай *-са* ўжываюцца да апошняга часу на захадзе Гомельскай і Гродзенскай абласцей, а таксама на ўсходзе Брэстчыны і поўдні Міншчыны.

Сінтаксічная сістэма казачнай мовы вызначаецца многімі даўнімі спецыфічнымі мясцовымі рысамі. Найчасцей тут паўтараюцца традыцыйныя прыназоўнікавыя словазлучэнні тыпу *клічэ на дочку, чэкаць на воўка, пашла по госьці, вернуўсе по лапці, горшыій ад усіх, разумней ад цебе*. Характэрная асаблівасць сінтаксісу казачных твораў — гэта зварот з прамым дапаўненнем у форме назоўнага склону для абазначэння адушаўлёных прадметаў (*ходзіць коні стада, сьвіні воўкі ловяць, запёр сьвіні до клеці, трапіў на воўкі*), а ў форме роднага склону для абазначэння неадушаўлёных прадметаў (*войстрыць ножа, побегу лапцёй узяць, взяў он гарбуза*); ужыванне паасобных канструкцый з формамі назоўнага-віна-

вальнага склонаў назоўнікаў замест творнага (*пайду на тебе людзі, ты будзеш маю жонку, завязаў хусточку очы*) і інш.

Адметную асаблівасць беларускіх казак складае шырокае ўжыванне форм будучага часу дзеясловаў у значэнні прошлага: *Так ана вночы пойдзе, так аны выйдучь з ім, дай прыдуць до господы, поглянуць до ложка, дай полюбуюцца і поцешацца. Так он пойдзе, а она за ім, заведзе его в могилу, і адчыніцца гроб его, і он влезе в труну.* Такая замена прошлага часу будучым часам вядома беларускай пісьменнасці з XV ст. і з'яўляецца звычайнай з'явай размоўнага стылю многіх сучасных беларускіх гаворак.

Лексіка казак насычана словамі і словаўтваральнымі элементамі, якімі карысталіся тады вясковыя жыхары беларускага Палесся і іншай тэрыторыі Беларусі. Структурна-семантычны аналіз дыялектнай лексікі фальклору паказвае, што яна ўяўляе сабой арыгінальную і своеасаблівую сістэму, якая заключаецца ў тым, што трывала захоўвае рэгіянальны каларыт, даволі стойкі сінтэз розных структур. Многія мясцовыя словы ў семантычных адносінах не супадаюць са словамі сучаснай беларускай літаратурнай мовы, бо заснаваны на розных прыкметах, з'явах і г. д. Пашырэнне семантычнага аб'ёму некаторых дыялектных слоў адбывалася ў выніку ўзнікнення пераносных (метафарычных) значэнняў і ўзмацнення пэўных экспрэсіўных якасцей. Такія лексіка-семантычныя дыялектызмы складаюць агульнанародныя словы, якія ў выніку свядомага ўжывання іх у гаворках прыкметна адрозніваюцца ад аналагічных слоў беларускай літаратурнай мовы: *біць — малаціць; боровый — лясны; віць — месці* (пра завіруху); *кідацца — перайтварца; лопнуць — махнуць* (крылом); *мянціць — мучыць, цягаць; наковаць — навастрыць; прагнаць — перагнаць; публікацыя — ліст; спаляваць — застрэліць; тоvaryства — чарада; чоўнок — човен; чыніць — начыняць.*

У казачным эпасе нярэдка сустракаюцца словы, для якіх адсутнічаюць аднаслоўныя адпаведнікі ў беларускай літаратурнай мове, дзе яны раўназначны словаспалучэнням або апісальным зваротам: *двойка* — *два разы*, *зглошыцца* — *унесці прапанову*, *імпер'ял* — *залатая манета* (дзесяць рублёў серабром), *лошак* — *гадавалае жарабя*, *полкватэркі* — *конаўка* (паўчвэрць літра), *укленчыць* — *пастаяць на каленях*.

У творах казачнага зместу захавалася нямала слоў, якім у нашай літаратурнай мове адпавядаюць лексічныя паралелі іншай каранёвай структуры: *адселене* — *водшыб*, *ворухаты* — *паваротлівы*, *кавеня* — *палка*, *кеп* — *дурань*, *кічка* — *дубец*, *коча* — *экіпаж*, *кукаўка* — *зязюля*, *латун* — *абадранец*, *палаш* — *шабля*, *порухаты* — *паршывы*, *прасечка* — *палонка*, *сцягнуць* — *сцэбануць*, *трактоваць* — *частаваць*, *учоўкаць* — *з'есці*, *хаба* — *завіруха*, *замець*.

Фальклорная лексіка адрозніваецца ад нарматыўнай лексікі спецыфічнай словаўтваральнай сістэмай. Часта словы аднаго і таго ж семантычнага раду ўтвараюцца пры дапамозе розных суфіксаў (*бегнуць* — *бегчы*, *жарніца* — *жароўня*, *жэноцкі* — *жаночы*, *кукаць* — *кукаваць*, *лясовы* — *лясны*, *паплынуць* — *паплысці*); прэфіксаў (*запомогчы* — *дапамагчы*, *зачаць* — *пачаць*, *зблудзіць* — *зблудзіць*, *згадываць* — *адгадваць*, *адкрасці* — *украсці*, *одратаваць* — *выратаваць*, *ослухаць* — *падслухаць*, *позьміраць* — *паміраць*, *поўставаць* — *уставаць*, *прыраіць* — *параіць*, *уткаць* — *выткаць*).

Некаторыя назоўнікі ў прастамоўі і літаратурным ужытку часам не супадаюць у формах граматычнага роду (*пасага* — *пасаг*, *патопа* — *патоп*) або маюць розныя зыходныя формы (*клеця* — *клець*).

Нягледзячы на тое, што прастамоўная лексіка беларускага народа фарміравалася ў розныя часы на розных асновах, яе развіццё адбывалася паводле ўласных словаўтваральных сродкаў з характэрнымі для яе мя-

сцовымі асаблівасцямі ў кожным канкрэтным выпадку. Аднак кантакты беларускага народа з суседнімі славянскімі і неславянскімі народамі не маглі не прывесці да пэўных запазычанняў і захавання ў мясцовых гаворках лексікі іншамоўнага паходжання.

Характэрна, што ў агульнай лексічнай сістэме беларускіх народных казак запазычаныя словы займаюць нязначнае месца. Многія з іх ужо даўно не ўспрымаюцца як іншамоўныя, бо адлюстроўваюць у сваім саставе спецыфічна беларускія фанетычныя і марфалагічныя асаблівасці. Нераўнамернасць лексічных запазычанняў уяўляе сабой неаднастайны малюнак, таму ўстанавіць з гэтага пункту погляду пэўныя адносіны вельмі складана. Можна толькі канстатаваць, што найбольш прыкметны струмень у запазычанай лексіцы складаюць паланізмы тыпу *бардзо* — *вельмі*; *вроціць* — *варнуцца*; *виэлякі* — *усякі, усялякі*; *ніц* — *нічога*; *пацер* — *малітва*; *пекны* — *прыгожы*; *перэжэгнацца* — *перахрысціцца*; *прэндко* — *хутка*; *рок* — *год*; *стропа* — *бок*; *ценжа* — *цяжарнасць*; *цурка* — *дача*.

Важна пры гэтым мець на ўвазе, што некаторыя паланізмы працяглі на беларускай глебе не толькі ўнутрыструктурныя, але і семантычныя змены. Напрыклад, слова польскай мовы *godzopu* успрымаецца ў народных казках у форме *рожоный* — *родны*, а паланізм *страцене* абазначае паняцце *страта*. У польскай мове гэта слова ўжываецца ў значэнні *пакаранне смерцю*.

Тэксты казак, запісаныя польскай графікай, друкуюцца ў кнізе сродкамі беларускай графічнай сістэмы з захаваннем усіх моўных асаблівасцей арыгінала, у тым ліку націску і знакаў прыпынку. Выбухны гук *g* перадаецца праз дыграф *g'*. Толькі абзацы пры простаў мове вызначаны і пунктуацыйна аформлены паводле сучаснага беларускага правапісу. Падрадкавыя каментарыі з польскай мовы перакладзены на беларускую. Загалоўкі казак належаць складальніку.

Для палягчэння самастойнай работы чытачоў над тэкстам кніга забяспечана слоўнікамі мясцовых слоў і словаўтваральных тыпаў, нехарактэрных для сучаснай беларускай літаратурнай мовы, або слоў, якія адрозніваюцца ад нарматыўнай лексікі сваім значэннем або адценнямі значэнняў.

Знаёмства з беларускім казачным эпасам паказвае, што ён з'яўляецца важнай крыніцай вывучэння не толькі вуснай народнай творчасці, яе вытокаў і традыцый, мінулага нашага народа, яго побыту, культуры, свядомай барацьбы сялянства за сваё вызваленне ад сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту, але і дае нагляднае ўяўленне аб тым, як развівалася гутарковае слова ў яго разнастайных форма- і словаўтваральных варыянтах. Пры гэтым заўважаецца, што адной з істотных асаблівасцей мовы беларускага дарэвалюцыйнага фальклору было падпарадкаванне яго ўнармаванай гукавой, граматычнай і лексічнай сістэме, якая дае магчымасць даволі выразна характарызаваць моўнае развіццё на Беларусі ў XIX ст. не толькі за кошт уласных сродкаў, але сувязі і ўзаемадзеяння з іншымі ўсходнеславянскімі і некаторымі заходнеславянскімі мовамі. Усё гэта азначае, што фальклорныя традыцыі ў дарэвалюцыйнай Беларусі былі даволі ўстойлівымі і дасягнулі высокага майстэрства.

У. В. Анічэнка

Беларускія казкі ў запісах Эмы Дмухоўскай

Беларускія казкі займаюць пачэснае месца ў казачным эпасе ўсходнеславянскіх народаў. Яны характарызуюцца разнастайнасцю сюжэтных тыпаў, мастацкай да-сканаласцю лепшых узораў. Гэтыя якасці беларускіх казак былі заўважаны даследчыкамі вуснай народнай творчасці яшчэ ў дарэвалюцыйны час. У даследаванні «Русская народная сказка» (1914) С. В. Саўчанка пісаў, што «па жывасці і прыгажосці апавядання беларускія казкі не маюць сабе роўных. Нават лепшыя казкі Анчукова і Сакаловых уступаюць ім у гэтых адносінах, хаця пераўзыходзяць у строгасці эпічнай канструкцыі»¹.

Сучасны савецкі даследчык М. У. Новікаў у пацвярджэнне думкі аб сюжэтнай разнастайнасці ўсходнеславянскіх чарадзейна-фантастычных казак налічвае 144 сюжэтныя тыпы ў рускім рэпертуары, 187 — ва ўкраінскім і 230 — у беларускім².

¹ Савченко С. В. Русская народная сказка. История собирания и изучения. Киев, с. 245—246.

² Новиков Н. В. Образы восточнославянской волшебной сказки. Л., 1974, с. 23.

Інтэнсіўны запіс беларускіх казак пачаўся ў XIX стагоддзі, асабліва ў другой палавіне стагоддзя. Найбольшы ўклад у іх збіранне ўнеслі П. Шэйн, Е. Раманаў, У. Дабравольскі, М. Федароўскі, А. Сержпудоўскі. Апублікаваныя зборнікі гэтых фалькларыстаў раскрылі велізарнае багацце казачнага запісу беларусаў. Але апублікавана толькі частка твораў, якія бытавалі ў народзе ў той час. Сведчаннем гэтаму з'яўляюцца шматлікія рукапісныя зборы, якія захоўваюцца ў розных архівах і сховішчах Савецкага Саюза і іншых краін. Зборнік Эмы Дмухоўскай, які захоўваецца ў бібліятэцы Польскай Акадэміі навук у Кракаве, вылучаецца з іншых збораў. Нягледзячы на тое, што амаль усе сюжэты казак зборніка вядомы па ранейшых запісах іншых фалькларыстаў, змешчаныя тут тэксты ўяўляюць сабой цікавыя варыянты беларускіх казак. Яны даюць магчымасць устанавіць сюжэтна-казачны рэпертуар беларускай вёскі другой палавіны XIX стагоддзя, даследаваць светапогляд і настроі сялян, а таксама сацыяльныя адносіны ў дарэвалюцыйнай Расіі. Таму зборнік мае навуковую каштоўнасць.

Жанравы склад сабраных Э. Дмухоўскай тэкстаў казак характарызуецца разнастайнасцю груп. Пераважаюць у зборніку чарадзейныя казкі (іх 45, 7 казак пра жывёл, 11 сацыяльна-бытавых, адзін анекдот і адна кумулятыўная казка). Вялікая розніца ў колькасці чарадзейных і сацыяльна-бытавых казак тлумачыцца перш за ўсё не тым, што чарадзейных казак было больш у рэпертуары казачнікаў, а большай увагай да іх фалькларыстаў таго часу, якія лічылі чарадзейныя казкі самымі старажытнымі і самымі каштоўнымі. Але каштоўнасць чарадзейнай казкі вызначаецца галоўным чынам адлюстраваннем у ёй ідэалаў народа. Героі чарадзейных казак — мужныя і смелыя людзі, якія змагаюцца са злымі цёмнымі сіламі за праўду і справядлівасць.

Як і казкі іншых народаў, беларускія казкі цесна звя-

заны з рэчаіснасцю і адлюстроўваюць сацыяльныя супярэчнасці, імкненні і мары працоўных. У іх ярка адлюстраваны пратэст супраць сацыяльнай няроўнасці, выкрываецца несправядлівы цар, жорсткі пан, крывадушны поп (або ксёндз), скупы багач і г. д.

Народныя казкі — мастацкія творы, у якіх сацыяльныя адносіны, надзеі і спадзяванні працоўных адлюстроўваюцца ў мастацкай форме, у сістэме казачных вобразаў. Персанажы казак выяўляюць свае рысы і якасці часцей за ўсё ў дынаміцы дзеянняў, характар якіх пераважна фантастычны, незвычайны. Фантастыка кожнай жанравай разнавіднасці мае сваю спецыфіку.

У некаторых іншых чарадзейных казках зборніка сцвярджаюцца высакародныя ідэалы працоўных: асуджаецца скупасць багацеяў (казкі «Скупасць не радасць», «Пан», «Мужык»), ухваляецца каханне, незалежнае ад сацыяльнага становішча («Любоў да смерці»), выказваецца пратэст супраць жорсткай эксплуатацыі («Народ і паны»). Аднак у гэтых казках адбілася і гістарычна абумоўленая абмежаванасць светапогляду сялян таго часу: яны не ведалі правільнага шляху барацьбы з прыгнятальнікамі, многія з іх верылі ў бога і спадзяваліся на яго справядлівасць. У выніку гэтага ў радзе казак бог карае багацеяў, спачувае і дапамагае беднякам («Скупасць не радасць», «Мужык»).

Абмежаванасць светапогляду сялян выяўляецца таксама ў казках, галоўнымі персанажамі якіх выступаюць каралі, цар.

Дэспатычныя манархі нярэдка паказваюцца дабрадзеямі працоўных, караюць крыўдзіцеляў, абдорваюць бедных. Але бытавалі і такія казкі, у якіх цар маляваўся негатыўна. У казцы пра цара і Хвядона — храбрага салдата, змешчанай у зборніку Дмухоўскай, цар завілівы і вераломны. Спадабалася яму жонка Хвядона, і ён загадвае паслаць салдата ў такое небяспечнае месца, адкуль бы ён не вярнуўся. Аднак Хвядон з дапамогай

жонкі выконвае ўсе загады цара. Тым не менш цар забірае жонку салдата ў палац. Войска, якое выскаквае з дзівоснай скрынкі Хвядона, перамагае царскую армію. Салдат перамог цара! «Да як Хвядон у цара служыў, так цяпер цар у Хвядона служыць»,— гэтымі словамі заканчваецца казка. Падобнае шчаслівае завяршэнне канфлікту — важнейшая асаблівасць народных казак.

У многіх казках гучыць заклік да змагання з ворагамі без ніякай літасці. У казцы пра Андрушку герой перамагае дванаццаць шматгаловых змеяў, але пашкадаваў апошняга змея і пакінуў цэлай адну галаву. Праз гэту мяккасць характару ён і гіне. Выратаўвае яго верная сяброўка, якая ажыўляе Андрушку жывучай вадой. Асобныя эпізоды гэтай казкі арыгінальныя, раней яны ў беларускіх казках не сустракаліся. Заканчваецца казка таксама шчасліва: злыя антычалавечыя сілы і здрада караюцца. Але дасягае гэтай перамогі герой не сам, як і ў папярэдніх казцы, а дзякуючы цудоўнай памочніцы, якая валодае звышнатуральнай сілай. Жанчыны-памочніцы ў многіх казках выконваюць за герояў самыя цяжкія заданні, выратаўваюць іх ад гібелі. Вобразы гэтых жанчын надзяляюцца не толькі фізічнай сілай і прыгажосцю, але і маральнай чысцінёй, самаахвярнай адданасцю каханаму, працавітасцю.

Герой шэрага казак — дурань. Яго лічаць няздольным да сур'ёзных і важных спраў. Але гэта не так. У казцы са зборніка Дмухоўскай ён здолеў набыць лятучы карабель, ляціць у ім і па шляху бярэ з сабой цудоўных памочнікаў — скарахода, трапнага стралка, які за тысячу вёрст забівае звера, чалавека, здольнага пачуць, што адбываецца на тым свеце, «апівалу», «аб'ядалу» і інш. З дапамогай цудоўных памочнікаў ён пераадольвае ўсе самыя цяжкія выпрабаванні караля і жэніцца на яго дачцы. Такім чынам, дурань толькі знешне здаецца неразумным, на самай справе ён разумнейшы за іншых людзей і таму лёгка перамагае ўсе перашкоды на сваім

шляху. А браты, якія раней пацяшаліся з яго, самі застаюцца ў дурнях.

Паводле асобных казак, чалавек правяраецца ў працы, якая з'яўляецца асноўным крытэрыем ацэнкі чалавека. Прыгожая дзяўчына выбрала сабе мужа не з асяроддзя багата апранутых гультаёў, а працавітага селяніна, хоць і быў ён у латанай вопратцы. У выпрабаванні здольнасці да працы ён зрабіў усё, што было сказана, хутчэй за іншых прэтэндэнтаў на шлюб. Чалавек прыгожы ў працы — такі вывад можна зрабіць з казкі «Беднасць не загана».

На змест многіх чарадзейных казак зборніка аказала ўплыў вера нашых продкаў у магчымасць чалавека ператварыцца ў звяроў, птушак. Таму персанажамі такіх казак з'яўляюцца ваўкалакі, а таксама людзі, ператвораныя ў мядзведзяў і іншых звяроў.

У народных творах шырока асвятляюцца складаныя праблемы сямейнага жыцця дакастрычніцкага часу.

Нянавісцю да злой мачахі і сімпатыяй да сціплай і высакароднай падчырыцы прасякнуты казкі, прысвечаныя паказу іх узаемаадносін. Народ заўсёды спачувае бедным і бяспраўным і пратэстуе супраць дэспатызму, свавольства і здзекаў з абяздоленых людзей.

Філасофскі роздум пакладзены ў аснову казак пра Шчасце і Долю («Бяда», «Купец», «Шчасце і доля»). Ва ўмовах жорсткай эксплуатацыі сяляне ў гэтых казках выступалі своеасаблівымі фаталістамі, на іх думку толькі Шчасце, у спалучэнні з добрай Доляй, можа забяспечыць удачу ў жыцці і ніякія асабістыя намаганні чалавека не могуць змяніць яго лёс. Але такіх казак няма многа. У большасці народных твораў чалавек дасягае поспехаў толькі ў барацьбе. Гэтыя творы прасякнуты жыццесцвярджальным аптымізмам, верай у перамогу Праўды над Крыўдай.

Дыдактычную функцыю выконвала казка «Залатая рыбка». У ёй высмейваліся непамерныя прэтэнзіі праг-

ных да багацця і ўлады людзей. Бязмежная прагнасць караецца: жадаючы быць вышэй царыцы і рыбкі, бабуля застаецца без нічога — з адным разбітым карытам.

Не многа месца адводзіцца ў зборніку казкам пра жывёл, але і сярод іх ёсць творы, сюжэты якіх невядомы або мала вядомы ў беларускім фальклоры (як зайчык і вожык бегалі навывперадкі; састарэлыя конь, кот і сабака сталі музыкантамі і выгналі ў лесе разбойнікаў з хаты; вайна лісіцы з ваўком). У гэтых казках слабыя звяры лёгка перамагаюць моцных: лісіца ашуквае ваўка або мядзведзя, вожык — зайца, кот перамагае не толькі лісу, але і забівае дачок ведзьмы. У своеасаблівых канфліктах паміж персанажамі-жывёламі ярка праглядаюцца сацыяльныя канфлікты, ў грамадстве.

На форму і змест фантастычнай выдумкі казак пра жывёл у старажытныя часы ўплывалі антрапамарфічныя і анімістычныя ўяўленні людзей, а таксама татэмістычныя вераванні. Аднак сувязь гэтых казак са старажытнымі рэлігійнымі вераваннямі і міфалогіяй у час запісу твораў зборніка ўжо страцілася. Галоўныя функцыі казак пра жывёл у XIX стагоддзі — дыдактычная і эстэтычна-пацешлівая. Асабліва выразна выяўляецца адсутнасць сувязі з рознымі рэлігійнымі вераваннямі ў казках, якія ўслаўляюць розум чалавека («Чалавек, лісіца і мядзведзь», «Чалавек, воўк і лось»). Персанаж адной з гэтых казак воўк папярэджвае сваіх лясных сяброў мядзведзя і лася, што чалавек, якога яны хацелі забіць, сваім розумам усіх «перавядзе». Так адбылося і на самай справе, сцвярджаецца ў казцы. У пазнейшы перыяд бытавання жывёльнага эпасу ў значнай меры змяніліся і жанравыя прыкметы: частка казак пра жывёл па форме і зместу нагадвае анекдоты або байкі («Чалавек, лісіца і мядзведзь», «Заяц і вожык»), некаторыя ж з іх прыблізіліся да этыялагічных легенд і чарадзейных казак. І ўсё ж большасць казак пра жывёл характары-

зуюцца эстэтычнай цэласнасцю, шырокай сэнсавай асацыятыўнасцю, якая праяўляецца ў мудрым іншасказальным змесце.

Змешчаныя ў зборніку бытавыя казкі вызначаюцца гумарыстычна-сатырычнай накіраванасцю. Увогуле бытавыя казкі ў параўнанні з чарадзейнымі больш ярка і праўдзіва адлюстроўваюць сацыяльныя адносіны, класавую барацьбу ў дарэвалюцыйнай Расіі. Але ў зборніку Э. Дмухоўскай іх змешчана мала. Адлюстраванне сацыяльнага жыцця абмяжоўваецца ў іх раскрыццём толькі бытавых узаемаадносін. Разам з тым і ў бытавых канфліктах нярэдка выяўляецца класавая непрымірымасць. У апошняй казцы зборніка, напрыклад, даюцца тыпы амаральных прыгнятальнікаў сялян: пана, аканома, камісара і цівуна, з якіх хітра кпіць жонка стражніка. Пана яна ставіць голага на куце пад выглядам скульптуры святога. У камічным выглядзе паказваюцца таксама распусныя аканом, камісар і цівун: «голыя, босяя» яны ўцякаюць ад стражніка, каб ён іх не пастраляў.

Як і ў чарадзейных казках, галоўным персанажам у некаторых бытавых казках з'яўляецца дурань. Але яго вобраз у гэтых казках карэнным чынам адрозніваецца: ён выступае ў ролі хітрага жартаўніка, які, трапіўшы ў мяшок, крычыць, што яго гвалтоўна вязуць на пасадку караля, вызваляецца і топіць сваіх прагных праціўнікаў («Чалавек з розумам»); ён аказваецца больш здольны, чым разумныя браты, на працы ў купца («Дурань выйшаў у людзі»); дурань перахітрае багатага гаспадара, які адрэзаў насы яго братам, узбагачаецца за яго кошт і адрэзвае яму самому нос («Сквапны гаспадар»). Разам з тым у асобных бытавых казках ён сапраўдны дурань (напрыклад, замазвае маслам паколатую зямлю, абварвае дзяцей, кладзе іх на воз, прыціскае рублём і вязе на вяселле да бацькоў — «Мужыцкая шчодрасць і хітрасць»).

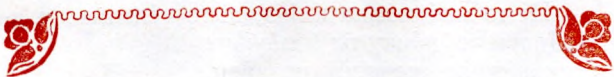
Асноўная функцыя бытавых казак пра дурня — пацешлівая. Дасягаецца гэта галоўным чынам праз камізм дзеянняў персанажаў. Камічнае ў народных казках найбольш шырока праяўляецца ў форме гумару і сатыры. Беларускі народ і ў дарэвалюцыйны час любіў жарты, смех, які быў для яго своеасаблівым выражэннем аптымістычнага настрою, веры ў лепшае будучае. «У сяброўскай і таварыскай гутарцы, забыўшы вечна існаваўшае сваё гора,— пісаў М. Я. Нікіфароўскі,— беларускі селянін любіць паслухаць ды і сам расказаць што-небудзь такое, ад чаго, па прастадушнаму дапаўненню селяніна, можна «жывот падарваць». Такія апавяданні, за выключэннем цынічных, цікавыя і выражаюць часта глыбокую думку»³.

Селянін у казцы часам трапна выкарыстоўвае самалюбства і тупасць багацеяў, прыкідваецца прасцяком, дурнем, хаця на самай справе ён хітрэйшы за сваіх праціўнікаў. Камічнае ў гэтых творах праяўляецца ў неадпаведнасці знешняга выгляду ўнутранай сутнасці вобраза.

З'яўляючыся культурнай спадчынай мінулага, казка і сёння захапляе нас мастацкасцю сваіх вобразаў, невычэрпным багаццем выдумкі, смеласцю фантазіі, цікавасцю зместу, мудрай павучальнасцю. Гэтыя якасці характэрны і для многіх казак, сабраных Э. Дмухоўскай.

А. С. Фядосік

³ Шейн П. В. Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края, т. 2. Спб, 1893, с. 470.

Як Іванка ашукаў ведзьму

Павет Мазырскі, з-пад Турава

Быў сабэ дзед і баба. Не было ў іх дзецёй. Дак яна кажэ:
— Дзэдухно мой, сокóліку, пайдзі ты ў лес, вырубай там целэшку!

Так он пашоў, дай прынёс — а ана жэ вложыла ў колыску і колышэ:

— А, а, а, целэшыку! Навару табé кулэшыку.

Ужэ стаяць нуóжкі, ужэ рúчкі, і ўсё ўжэ. Но, так ужэ он вырós, і прóсіць у бацькі:

— Бацюхно ты мой, пайдзі ў лес, вырубай дзэрэвінку, чоўночэк зрабі, так я поеду рыбку ловіць, а мама мне абéд прынесé.

Поéхаў он рыбку ловіць, а мамка абéд прынесла.

— Іванко, Іванко, сынóчку, ці по мору ёдзеш, ці рыбку лóвіш, бліжэй чоўночку к берэжэчку!

А ведзьма тóе почула. Он абéд зьеў, рыбку аддаў і зноў поéхаў. Дай ведзьма ідзé:

— Іванко, Іванко, сынóчку, чы по мору ёдзеш, чы рыбку лóвіш, бліжэй чоўночку к берэжэчку!

Дай он кажэ:

— Ці то мая мамка клічэ, ці то вэдзьма погана? Далеі чоўночку од берэжэчку!

Так вэдзьма ковалёў позвала.

— Ковалі, ковалі, накуйце мне язык як у Іванковай маці.

Наковалі ей язык, і ана прыходзіць зноў.

— Іванко, Іванко, сыночку, ці по мору ёдзеш, ці рыбку ловіш, бліжэй чоўночку к берэжэчку!

Ашукáўса он і вэдзьма схваціла яго, дай панесла до сваей хаты. Прынесла до варот і клічэ на дочку:

— Дорота, Дорота, адчыні варота. Веду я табэ Іванка. Гледзі ты, пакуль я іду госьці прыведу, штоб ты Іванка посекала, порубала і зварыла.

Пашла вэдзьма по госьці, а Дорота пэчку напаліла і кажэ:

— Іванко, будом граць у пэчку; ты сядзь на лопáце.

А он то бóком, то скóком, то так і гавóрыць ей:

— Ой, я не ўмею. Вазьмі ты, Дорота, покажы.

Села ана на лопáту, да он еé ў пэчку спék, зварыў, порубаў, да сам на явор ізлéz. Ведзэ ўжэ вэдзьма госьці.

— Дорота, Дорота, адчыні варота! Госьці веду! Ой, шэльна пашла на гуляне.

Вашлі ж аны ў хату, дай подьелі Дороцінага мяса. Вэдзьма легла под явором і кажэ:

— Покочусе, поволюсе, Іванкого мяса наеўшысе.

Дай Іванко з явора атвечáе:

— Покóцішсе, повáлішсе, Дороцінага мяса наеўшысе.

Спойшала ана ў гóру.

— Ковалі, ковалі, скуйце мне секерэчку, буду явор рубáць.

Ковалі секэрэчку скулі, стала ана явор рубіць
Аж лецелі гўскі. Да Іванко клічэ:

— Гўскі, лебёдкі, скіньце мне по пэрэчку,
то я з вамі полечу.

Скінулі аны ему і полецёў. Прылецёў к атцу,
к матцэ, і сеў з гўскамі под клёткою. Аж там
сўчка була:

— Гаў, гаў, ба́бко, Іванко за клёткою гўскі
пасе.

Так дзед ка́жэ:

— Ба́бо, пайдзі, абач сваго Іванка.

А ана ка́жэ:

— Уй, дзэдухно мой, сокóліку, нема ўж Іван-
ка на сьвэце.

Так дзед сам пашоў, аж Іванко седзіць за
клёткою. Есьць, піць гўском далі, а Іванка до
ха́ты взялі.

Скупасць не радасць

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Ко́лісь бу́ло ў аднаго́ гаспа́дара вельмі ба-
гатó добра́, жыта і ўсего́. К не́му́ жэ ха-
дзіў мір Божый просіць яго́ хлеба, а он
вельмі быў скупый, не даў нікому́ ані
г'арца. І пагніло́ яго́ дабро́ — семнацаць бочэк
жыта согніло́. Взяў он, до рэкі завёз і пато́піў,
а шчэ людзям не даў. Тым часэм, так даў Господ,
што попрыко́рчывало ногі і праву руку. Прыхо-
дзіць до яго́ Господ:

— А што ж, ці будзеш даваць чэрні хлеб? Ка-
лі будзеш даваць чэрні хлеб, то я табé адпушчу́,
а не будзеш даваць, будзеш то́піць, то я цебé са-
мого́ ўто́плю.

А он не познаў, што Господ. Прыходзіць другі раз і кажэ:

— А што ж, ці будзеш даваць чэрні хлеб?

А он шчэ не познаў. Прыходзіць трэці раз і кажэ:

— А што ж, ці будзеш даваць чэрні хлеб?

Тым часэм, он познаў і прызнаўса ему:

— Дзэдухно, да я не познаў, што Господ.

І кажэ:

— Больш не дам як тры бочки на чэрню.

А Господ ему атвеціў:

— Гледзі, покайся, і больш сваго добра не топі.

Дак он патом взяў дай роздаў двесьце коп на людзі. Тогды ему Господ поміловаў і рукі отпускалі і ногі. Да он сказаў так:

— Што цепэр Господ мне адпусьціў, дак по гэтому буду другім даваць.

Былінка і варабей

Павет Мазырскі, Агульнавядомая *

ыў варабей на былінцэ.

— Былінка, былінка, поколышы менé!

А былінка кажэ:

— Не хочу.

— Пастой жэ ты, былінка, пайдў я на тебе козы. Козы, козы, пайдзіце былінку грысьці, менé былінка не калышé.

А козы кажуць:

— Не хочэм.

* Гэта байка была найчасцей апавядана дзецям пры ўкалыхванні.

— Пастойце ж вы, козы, пайдú я на вас воўка. Воук, воук, ідзі козы душиць. Козы не ідуць былінку грысьці, былінка менé не калышэ.

— Не хочу.

— Пастой жэ ты, воук, пайдú я на тебе людзі. Людзі, людзі, ідзіце воўка біць, воук не ідэ козы душиць, козы не ідуць былінку грысьці, былінка менé не калышэ.

— Не хочэм.

— Пастойце ж вы, людзі, пайдú я на вас агнё. Агён, агён, ідзі людзі паліць, людзі не ідуць воўка біць, воук не ідэ козы душиць, козы не ідуць былінку грысьці, былінка менé не калышэ.

— Не хочу.

— Пастой жэ ты, агонь, пайдú я на тебе вады. Вадá, вадá, ідзі агонь тушыць, агонь не ідэ людзі паліць, людзі не ідуць воўка біць, воук не ідэ козы душиць, козы не ідуць былінку грысьці, былінка менé не калышэ.

А вадá кажэ:

— Не хочу.

— Пастой жэ ты, вадá, пайдú я на тебе вола. Вол, вол, ідзі воду піць, вадá не ідэ агня тушыць, агонь не ідэ людзі паліць, людзі не ідуць воўка біць, воук не ідэ козы душиць, козы не ідуць былінку грысьці, былінка менé не калышэ.

А вол кажэ:

— Не хочу.

— Пастой жэ ты, вол, пайдú я на цябе доўбно*. Доўбня, доўбня, ідзі волá біць, вол не ідэ вады піць, вадá не ідэ агня тушыць, агонь не ідэ людзі паліць, людзі не ідуць воўка біць, воук не ідэ козы душиць, козы не ідуць былінку грысьці, былінка менé не калышэ.

* Доўбня — булава, абух.

А доўбня кажэ:

— Не хочу.

— Пастой жэ ты, доўбня, пайдў я на тебе чэрві. Чэрві, чэрві, ідзіце доўбню точыць, доўбня не ідзе волá бiць, вол не ідзе вады піць, вада не ідзе агня тушыць, агонь не ідзе людзі паліць, людзі не ідуць воўка бiць, воук не ідзе козы душиць, козы не ідуць былінку грысьці, былінка менé не калышэ.

А чэрві кажуць:

— Не хочэм.

— Пастойце ж вы, чэрві, пайдў я на вас курэй. Куры, куры, ідзіце чэрві есьці, чэрві не ідуць доўбню точыць, доўбня не ідзе волá бiць, вол не ідзе вады піць, вада не ідзе агня тушыць, агонь не ідзе людзі паліць, людзі не ідуць воўка бiць, воук не ідзе козы душиць, козы не ідуць былінку грысьці, былінка менé не калышэ.

А куры кажуць:

— Не хочэм.

— Пастойце ж вы, куры, пайдў я на вас коршак. Коршак, коршак, ідзі куры ловіць, куры не ідуць чэрві есьці, чэрві не ідуць доўбню точыць, доўбня не ідзе волá бiць, вол не ідзе вады піць, вада не ідзе агня тушыць, агонь не ідзе людзі паліць, людзі не ідуць воўка бiць, воук не ідзе козы душиць, козы не ідуць былінку грысьці, былінка менé не калышэ.

Так коршак за куры, куры за чэрві, чэрві за доўбню, доўбня за волá, вол за воду, вада за агонь, агонь за людзі, людзі за воўка, воук за козы, козы за былінку, а былінка варабейка поколыхала гу, та, та! Гу! Гу! та! Гу!

W. Weryha. Podanja Białoruskie, str. 24.
S. Chelchowski. Powiesci i opowiadanie ludowe z okolic Przasnycza, str. 129, № 20.

Народ і пань

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Колісь не было сьвета, толькі была патопа, што ўсе пазьміралі. Дай Гóспод сьвет нарадзіў. І нарадзіла Мары́я сынка, Ісуса Хрыста́. Тым урэ́мем, згадава́ла ана́ сынка, даў Бог дзэ́вочку. Из таго́ сестра́ з бра́том ме́лі грэх — і пашо́ў сьвет из таго́, з іх. І даў Гóспод сьвет. Ста́лі жыць, і худоба́ ўзяла́се, і даў Гóспод, што стаў наро́д і пань. Из пано́ў взя́ла па́ні дзьве дзе́ўкі і посла́ла ў недзэ́льку, у воскрэ́сны дзень, тра́ву жаць для целя́т. Сам Гóспод ідзе́ даро́гою, ба́чыць, яны́ жнуць тра́ву. Зайшо́ў Гóспод к ім, к дзе́ўкам.

— Што, дзеўча́та, рабі́це?

— Што мы, дзэ́духно, рабі́м? Тра́ву жнем целя́ткам.

— А хто вам повелі́ў?

— А хто нам, дзэ́духно, повелі́ў? Па́ні нам велі́ла.

Да аны́ жэ хаце́лі вро́ціць, а он каза́ў:

— Жні́це сабе́, дзеўча́та, і несі́це, куды́ трэ́ба.

А сам пашо́ў, улэ́з до пако́ю, до па́ні, і ка́жэ:

— Дзень до́бры, па́ні. А што ты, па́ні, зрабі́ла, што ў воскрэ́сны дзень тра́ву посла́ла жаць?

Ана́ не позна́ла, дай атвеча́е ана́ е́му:

— А табе́ што за дзэ́ло?

— А як жэ мне не дзэ́ло, ка́лі я сам Гóспод. Як жэ па́ні хцэ́ш: ці хцэ́ш два го́ды на адно́м бо́ку лежа́ць, ці хцэ́ш два сыны́ ко́рміць?

Ана́ моўчы́ць, нічо́го не ка́жэ. Дак он друго́й раз пута́е:

— Ці хцэ́ш два го́ды на адно́м бо́ку лежа́ць, ці хцэ́ш два сыны́ ко́рміць?

Ана моўчыць, нічога не кажэ. Дак он трэцій раз путае:

— Ці хцэш два го́ды на адно́м бо́ку лежэць, ці хцэш два сыны́ ко́рміць?

Ана́ думала, думала, дай ка́жэ:

— Уж, дзэдухно, два сыны́ ко́рміць.

Ана́ мысьля́ла, што ана́ мо́жэ ро́дзіць два сына́. А тым ча́сэм, то́лькі он сказа́ў, так два ву́жы взя́лісь ей за грудзь. І велёў ён, што́бы пошы́лі чэрво́ну поду́шэчку. Пошы́лі чэрво́ну поду́шэчку і поло́жылі до ло́на, і аны́ як по́ссуць гру́дзі, так по́збіва́юцца і лежа́ць на паду́шэчце. Возілі е́е по велі́кіх до́хторах, а пото́м взяли́ е́е завезлі ў ме́сто і уды́рлі в бараба́н. Трэ́ба ёй ты́е сыны́ пого́доваць два го́ды, пато́м умерці́ трэ́ба. Два го́ды годова́ла, дай по́мерла. Тым ча́сэм, ты́е сыны́ по ей жа́лобу задава́лі як дзень так ноч: аны́ запо́ўзуць на гроб і піска́юць, дай піска́юць. Хадзі́лі аны́ к ёй, паку́ль ана́ ім одпове́дзіла:

— Го́дзі вам хадзі́ць ка мне, бо мне за ва́мі аба́да велі́ка.

Не прыма́е мне Го́спод до себе́.

Покі́нулі аны́ хадзі́ць, стаў Го́спод е́е прыні́маць і даў ей прыка́з:

— Гледзі́, што ты сваім дзёткам з таго́ свёта прыка́завала, што́б не рабі́лі ў воскрэ́сны дзень.

І пато́м Го́спод прыня́ў е́е до себе́ і вовёў е́е ў субо́тніе крыгі́ і спасі́ў Го́спод ду́шу е́е.

Любоў да смерці

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Вуў сабэ пан і была ў панá адна дóчка. І любіласе ана́ із кúпцовым сыном. Хацэлі аны́ шлюб вязаць, да пан не схацэў. Патóм вязаў он, кúпцовый сын, і памер. І хóдзіць ана́ як дзень так ноч к е́му на могілу, хóдзіць на могілу, дай цяжэнько пла́чэ. Стáло е́му жáлко вельмі, устаў і он к ёй.

— Чэго́, пánна, хцэш?

— Не могу́ без цебэ жыць. Беры́ мне до себэ.

То ана́ як вно́чы по́йдзе, то аны́ выйдúць з ім, дай прыдúць до гаспóды, полягуць до лóжка, дай полюбúюцца і поцэшацца. Тóлькі е́му пéрэд піўна́мі трэ́ба іці. Так он по́йдзе, а ана́ за ім. Заведэ́ его́ аж в могілу, і адчы́ніцца гроб его́ і он влезэ́ туды. Було́ так е́му і ей сем раз — гэто так случы́лосе. За вóсьмым разом он вышо́ў — ана́ ідзэ́ за ім. Тым часэм, вот прасьціра́дло мах! мах! Берэ́ пánну страх! Страх! Страх! І он путáе еé:

— Ці бо́ішсе, пánна?

Ана́ е́му атвеча́е:

— Не, нічо́го не бо́юсе.

Зайшлі́ ж аны́ на гроб его́, адчы́ніўсе гроб і пашлі́ абóе ў зéмлю.

Тым часэм, агледзеўсе ей ба́цько із ма́ткою, шукáлі ей — нема́. Абвесьці́лі попу́, абвесьці́лі ўсім: так і так. Да нема́ ей. Сплаці́лі аны́ попу́ тры́ццаць карбовáнцоў, штоб поп позволі́ў разкóпаць гроб купéцкаго сына́, увéдоміць, дзе ана́ дзéласе, што бэз слы́ху прапáла: нема́шака, і чу́ткі нема́. Позволі́ў поп разкóпаць. Разкóпалі гроб, глядúць, аж аны́ лежа́ць. Ана́ по лéву стрó-

ну лежыць і на ём лежыць её рука, і тым часэм як палажыла ана руку на яго грудзях, дак он цап! её за від, і яго рука на ёя відзе. Так патом, як погледзэлі, спросіў той ацэц, штоб чысту малітву поп адчытаў, і ім папрыклáдываў абоім веньчыкі. І абоім понаклáдалі золотые персьні на руку. Патом ужэ загрэблі і іх паныхіду адчыталі. І пашла на ўвесь сьвет окáзья, із таго, штоб гэто бóлей не было, штоб велікаго любóўства не было.

Прышло таму атцў ей: сосьнілась ана ему.

— Ацэц мой дорóгій, прашу я вáшэй мілосьці, штоб вы по мне нанялі дзьве слўжбы, штоб поп адслужыў.

Адслўжыў поп дзьве слўжбы да сьніцса ана зноў сваму атцў:

— Ацэц мой дорóгій, цепэр по мне адслужылі, да прашу я вáшэй мілосьці, штоб по ём, по мўжу майму, справілі дзьве паныхідзе.

Адчытаў поп по ём дзьве паныхідзе, і патом далі ему за гэто сто педзесят рублёў.

Жаніцьба генерала

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Быў сабэ купец, вельмі багаты ён быў. Меў он дочку. Залецáласе яго дочка за енерала замуж іці. Прышлосе так уж ім як іці до шлюбу, аж взяла ана і захварэла. Сего дня захварэла, а поютру і померла. Да з чэго ж ана померла?

Надзела два залатые персьні, і собралісе там хлопцы до её і сталі з ей жартоваць, і хацэлі зняць тые персьні ў её. Тым часэм, ана взяла поссувала тые персьні з пальца, дай у рот. Хацелі тые хлопцы

побраць ізо рта, анá спірálасе, не давала, прокулула іх і ўдавіласе.

Собралі дóхтороў, усé местэчко зьеха́лосе, да не далі ей рады ніякой. Пóмерла, дай годзі!

Тым часэм, ее прыбралі, надзелі зноў два такіе персьні залатые, і поховалі. Там двух хлопцоў ба́чылі, што е персёнкі на ей і вельмі хароша адзежа. Матка з бацькой гатовы ўсё туды класьці к ёй. Дак тые хлопцы пашлі ў ноцы і одкопалі. Узялі і поздымалі ту адзежу з ей, і персьні поздымалі, дай кінулі еé ў гроб. Як кінулі, так персьні павылетывалі із горла. Так анá толькі:

— Ох! — Дай гукае:

— Пожалуйце! Хто ето зрабіў? Вынесьце менé, будзе вам нагорода веліка од майго бацькі. І ведзіце мне до майго бацькі, не бо́йцесе, вам дадуць сто рублёў за гэто. Бо мне зробілосе так із чэго́ я пóмерла: адбералі мне персьні, я ўложила ў рот, дай удавіласе.

Одважылісе аны, повелі до бацькі. А дом быў вельмі замчысты, мурóваны. Прышла́ анá под браму і гукае:

— Ацэц мой дорогій, адчыні мне!

Учула матка і кажэ:

— Прóсїцса наша дочка́.

І зноў анá гукае:

— Ацэц мой дорогій, адчыні мне!

І дзержыць анá тые хлопцы ле себé. Да попужа́лісе ўсё ў доме, не хочуць брамы адчыняць. Да жонка кажэ:

— Чэго́ ж вы пужа́ецесе? То ж наша дочка прóсїцса.

Так вышоў к браме ацэц і пытае еé:

— Хто ты такій?

— Ацэц мой дорогій, я ж ваша цурка, бо я не

по сваёй сьмерці померла, і е ў менé тут два хлопцы, што мне одратовалі.

Так ввелі іх ў хату ўсё трое. І гаворыць анá: — Мамочко мая, бацько мой, сплаціце іх, я ім найменовала сто рублёў, а шчэ яны пайдúць і маю хату, труну прынесúць сюды. Побáчыце якá мне сьмерць булá.

Дождалі аны дня, пашлі і прынесьлі еé хату. І тые залатые персьні два як выскóчылі з еé горла, так аны кроўю дужо побрызг'áлісе і лежáць. Цепёр ацéc даў ім сто рублёў, почастоваў іх крэпко. І патóm пашлá публікацья к таму енералу, што з ёй залецаўсе: «што анá не па сваёй сьмерці померла, дай ўдавіласе персьнямі, цепёр тра́пілісе такіе два хлопцы, што одратовалі, хацелі персьні здымаць і одкінулі еé, так одбілісе тые персьні з еé горла і анá оджыла. Цепёр, зяцю, даў я гэтым хлопцам сто рублёў, а ты прыбывáй, беры маю дочку ў шлюб».

Вот ён і прыехаў, побрáлісе аны, і я там булá, мёд, вінó пілá, по барадзé цеклó, і в душы нічога не булó.

Муж і жонка

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

уж з жэно́ю сварыўсе. Муж гаворыць:

—Што вы рабіце дома? Гуляеце, да нічога не рабіце. З вас ніякаго дзела нема́!

Дак жонка кажэ:

— Ой, ты! Трасца тваёй маці!* Зоставайсе дома, а я поеду ў поле ораць. Толькі ж ты гледзі кабы

* Трасца — ліхаманка. Трасца тваей маці — найбольш ужываны праклэн.

маё дзела пароблена было: хлеб разчыні і спе-
чы, просо стаўчы, і курца з курэняткамі гледзі,
і масло збій, і сьвіню накармі да ў хлёў зажэні.

Так ён гаворыць на жонку:

— Ну, едзь, я тваё дзело пороблю.

Так анá поехала, а он у хаце астаўсе. Взяў
хлеб разчыніў, да курэнята попутаў і к старой
курца прывязаў, штоб нігдэ не адбегалі; просо
начаў таукці, да макоцер — та што масло біць —
прывязаў сабе ззаду, што просо будзе таукці і
масло біць разэм. Прылецеў коршак, кúрыцу
ўхапіў і курэнятка разэм. Он в́ыскочыў адбе-
раць кúрыцу од коршака, аж сьвіня ўвскочыла
ў хату, да дзежу разліла. Он ухапіў за кавеню,
дай погнаўсе сьвіню біць, а сьвіня побегла, сту-
пу обаліла, дай просо разсыпала. Он за ней, да
макотра оборваласе, дай масло разлілосе. Пры-
ежае жонка до дому, путае:

— Ці поробіў жэ маё дзела, што гаворыш у мне
дзела нема?

— Нешчасье зрабілось! Коршак прылецеў,
кúрыцу ўхапіў.

— А, коршак кúрыцу ўхапіў! А дзе ж курэ-
нятка?

— Курэнятка я попутаў, да до кúрыцы пры-
вязаў, дак он іх разэм ухапіў.

— А хлеб спёк?

— Не,—кажэ,— я в́ыскочыў кúрыцу бараніць,
а сьвіня ўвскочыла, дай дзежу разліла.

— А масло збіў?

— Не,—кажэ,— я макотку сабе ззаду прывязаў,
да за сьвіню погнаўсе, макоцер адорваўсе і мас-
ло разлілосе.

— А просо стаук?

— Не,—кажэ,— сьвіня на ступу ўвскочыла, да
просо разсыпалосе.

— А ты ж гаворыш у менé дзела нема́! Бач, як поробіў. Добрэ табé жэноцке дзело рабіць! Мужыка́ за лоб, а он еé, да началі біцьса.

S. Chelchowski. Opowiadanie z Prasnycza, str. 56, №65

Нешчаслівая доля

Павет Мазырэкі, вёска Камаровічы

обра́лісе дзеўкі і пашлі купацьса. Поку-пáлісе і выходзяць на берэг адзевацьса. Адна́ начынае адзевацьса, аж у кашулі вуж сідзіць і начынае гаворыць як чолóвэ́к:

— Я табé адда́м тваю кашулю, як ты скажэш, што будзеш маю́ жонку.

Ана́ кажэ:

— Буду.

Усе́ верну́лісе до́ дому, а яна́ ужé з ім пашла́ ў морэ. Пашла́ яна́ з ім, жыву́ць да жыву́ць пяць лет разэм. Нажыла́ ана́ з ім трое дзецéй. На шустый гуод, прóсіцца ана́ сваго́ мужа́, штоб пусьціў ё́ к матцэ. Ён не хацéў ё́ пусьціць, бо ведаў, што як ана́ пойдзе, то будуць пiлно́ваць атку́ль ана́ выйшла́. Но, ана́ его́ прасiла дай прасiла, так он і зг'олосiўсе, позволiў, дай сказаў:

— Будзь там пяць днi, толькi не кажы́ нiкаму́ атку́ль ты і нехай́ цебé нiхтó не праводзiць. Як вернiшса к бэрэгу, так гукнi: Якуб! I калi покáжэцца кроў, то я нежывы́, а калi покáжэцца пана, то я жывы́. Пашла́ ана́ до́ дому з дзецёмi. Бу-лi ей все рады і нáчалi ей путацьса: атку́ль ана́? Дай ана́ не сказала. Так аны́ взяли́ стáршаго хлóпчыка і сталi прасiць его́, штоб сказаў: атку́ль аны́? Он не сказаў. Да началi его́ мучыць, да он не сказаў. Взяли́ другога і сталi бiць вельмi,

штоб ён сказаў, да і той не сказаў. А найменьша дзёвучка сказала і павелá іх на той берэг морскій і навучыла як клікаць: Якуб! Такім тонкім гόлоском. Клікнулі аны. Як почуў вуж той гόлос, то вышóў на берэг і аны егó ўбілі. Ана тая жонка егó нічога не знала про етó. Взяла дзедзі на пятый дзень і пашлá на берэг. І стала гукáць: Якуб! На ето гуканье толькі кроў показáласе. Заплакала ана дай зарыдала, дай скінóласе зяўзюлёю і полецела по лесу кукаючы: Якуб! І цепёр шчэ гукае. А сыны сталі адзін берóзою, а другій хвоею, а дочка горкой асіною.

I. I. Kroczewski. Litwa, t. I, str. 416.

Ваўкалак

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Быў сабé старычóк. У егó булó два сыны. Пашлi аны на работу, егó пакiнулі ў хаце. А ён такій быў змышлённы, што кiдаўсе ў воўколака. Пашóў до лесу, зрабiўсе воўком. Пашóў ён ужé по лесу, пашóў дай пашóў. Трапiў на воўкi — ужé аны в товарыстве iдóць. Ходзiць конi стадо. Ён гаворыць: — От гэты конь гладкiй, вазьмiмо егó, покацiм жэ ежмо.

Заелi аны тагó коня. Iдóць да iдóць, прыходзяць до ўгона. Ходзiць стадо сьвiнэй. Ён гаворыць:

— От, то магó суседа кабáн гладкiй, вазьмiмо, задавiм. То всё он наш будзе.

Да тые кагуць:

— Ты лепш знаеш, ты захóдзь, да всё подганяй на нас, а мы будом ловiць.

Дак ён зайдзе да всё хвостом: топ! Да кабан: рух! Рух! Да туды ідзе. Патуль он егó гнаў, пакуль блізка к тым нагнаў. Хапілі кабанá, рорвалі. Гледзелі людзі з селá, што сьвіні воўкі ловаць. Давáй бегці. Як тые воўкі ўгленулі, дак побеглі ў лес. А ён як хацёў бегці, так попаў у погрэб, дай упаў. Собрáлісе мушчыны, хацелі егó ўбіць у погрэбе. А баба була така малашэбніца* познала, што ето не воўк. І сьвáрыцьса на мушчын:

— Не рушце, не бійце, ето не воўк да чэловéк.

Послалі мушчыны, не білі егó, а анá завелела аднамú:

— Ідзі ты, зсечы мне арабіну**.

Пашоў ён і зсек арабіну, а анá стала тагó біць і стала сьвáрыцьса.

— Куды ты ето поступіў? Нашто табé ето? Ці табé ето мясо смачне?

Як сцягнула егó арабіной, стаў он чэлавеком. Повелі егó ў селó к сына́м. Сыны сталі на егó сьвáрыцьса:

— Нашто табé, бацько! Ці табé хлеба не стаé, ці табé солі!

Хацелі егó селóм наказываць, да он запрысягсе, што ўжé не будзе так рабіць. Так егó і пусьцілі.

* Малашэбніца — чараўніца.

Арабіна — рабіна.

Чалавек з розумам

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Булó ў бацькі тры сыны, два разумных, а трэцій дурэнь. Як тые разумныя од бацькі часьць берúць, так і дурэнь берэ. Тые браты зг'лошылісе самі з сабой: што мы з нім зрабím? Да ў ворку завезём і на дарозе аставім. Завязалі егó ў ворку, завэзьлі до рэкі, дай палажылі пры дарозе ў шляку. Едзе купец, такі́ богатыр*. У егó сто мільёноў грошы ў возе. Тым часэм, он, той дурэнь, лежыць у ворку і крычыць:

— Гóсподы міленькі, я не ўмею ні чытаць, ні пісаць, а мне ў той сьвет везуць на короля.

Той богатыр на хфурмана кажэ:

— Сунімі коні.

Сунялі коні. Той купец ізлэз, спрашывае егó:

— Чэго ты крычыш?

А он ему́ кажэ:

— Я тагó крычу́, што не ўмею ні чытаць, ні пісаць, а мне везуць на той сьвет на короля.

Той кажэ на хфурмана:

— Розвяж егó.

Розвязалі егó, а той купец до ворка ўлэз: думáў, што возьмуць егó на короля. Да аны́ з хфурманом завязалі тагó купца́, да скінулі ў рэку, а той дурэнь взяў, да на воз, да поехаў до бацькі. Заехаў он до бацькі на двуор, так тые браты дзівяцьса, што гэто такое. Путае бацько:

— Аткуль ты, сынóк, гэто взяў?

А он кажэ:

* Богатыр — багач.

— Вы думалі, што мне ўтопілі, а мне за ко-
роля на том сьвеце взяли, і от як я прыехаў.

Агледзелі тые браты, што ў яго богато грошы,
дай кажуць:

— Завяжы ты нас і пускай до рэкі.

Так он і зрабіў. І за тым дурнём асталосе ўсё
сэлішчэ, усё багацтво бацькі і таго купца.

I. Karłowicz. Bajki i podania na Litwie, № 50, str. 73.

Мачыха

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Була ў маткі дочка. Да взяла матка ей
пóмерла. Бацько побыў туг'одні пяць бэз
жонкі, дай взяў сабэ жонку ўдову. Такса-
мо і ў тое была дочка, абедзьве ўроўні.
Жывуць аны, жывуць, стало ім цесно разэм. Ма-
чыха гэта на мужа сваго настала:

— Адвезі сваю дочку. Калі не адвезеш, я цебэ
покіну.

Взяў он еé і адвёз до лесу. Адвёз до лесу, у ле-
се хátочка, і он там ё покінуў. Взяў для ёй хле-
ба, і круп, і закрасы.

— Седзі, мая дóчухна, тўтока, пакуль я пры-
еду. Насекў я тое да другое на воз і прыеду.

Жджэ, пожджэ — нема бацькі. Позмёр-
кlose — нема, не едзець.

Ана вышлá на двуор з тое хаткі і гукае:

— Хто ў бору, хто ў лесе, хадзі ка мне на ноч!

Адзывáецса медзьвэдзь:

— Я ў бору, я ў лесе, я іду к табé на ноч.

Ажось і прыходзіць медзьвэдзь. Ана спужá-
ласе, да ён кажэ:

— Не спужайсе, дзеўка, будом ночоваць со мною.

Ана і вечэру наварыла бацька ждучы. Медзьвэдзь прынёс мёду, мо* г'арцоў з два. Поселі аны вечэраць. Выбегла мышка дай кажэ:

— Дзеўка-дзевіца, дай мне крупіцу, я табé ўночы велікой буду прыгодзе.

Дзеўка набрала ложку кашы і кінула ей под лаву. Повечэралі аны, да он даў ей ключэ, штобы ана бэгала по хаце, да брэг'ала тэмі ключамі. А он набраў камені, да лёг на печы: біць еé ўжэ каменем! Да тая мышка взяла од ей ключэ, од дзеўкі, а еé ускáзала корыто большое ў хатцэ, і сказала, штобы ана под корыто подлезла і навернуласе корытом. А мышка з ключамі бэгае по-под лавічы. Кіне он каменем із печы, а мышка толькі: «Ой!» Он думае, што забіў дзеўку. Бэгала, бэгала, перэд нем і зціхла. Так он думаў, што ёй убіў. Злез з печы, дай пашоў у лес. Пашоў он у лес; вышла дзеўка з-под корыта. А мышка кажэ:

— Да бач, кармі менé, я цебé вйведу.

Назаўтра дзень, сталі перэд ёй стол у хаце, такий мулёваный, пекный, і пара крысёл, і стала яблонь перэд хаткой, паросла яблонкамі харошымі. (Ана сама, тая дзеўка, красіва, просто што глядзець.) Едзе пан багатый вельмі, едзе із сынóm. Прыежае пан до тое яблоні і суняў коні.

— Хто тут е ў хатцэ?

Выскóчыла ана туды до пана. Он кажэ:

— Ці то твая яблонь?

Сподобаласе таму панічу ана, забрае он еé з сабóй. Села ана ў кочы, ідзе яблонь за ею, ідзе

* Мо — скарочана «можа».

стол, ідуць крысла за ёю. І спрашывае анá та-
го пана:

— Прощэ, пан вельможны, заехаць шчэ до
маго бацькі.

Заэхалі аны к атцу на двуор, так анá выскóчы-
ла із кочы. Бацько не познаў, думаў некая пані.
І стала яблонь ле кочы, і стол, і крысла. Вы-
шоў ацэц на двуор і скінуў шапку, і вышлá жон-
ка его, тая што прогнала сваю пачэрыцу*. Да
кажэ анá:

— Ацэц мой дорогій, вы думалі, што вы мне
загубіце, да от як мне Бог даў.

І пан той злез з возу, і той паніч, і тупаюць по
подворье. А анá кажэ:

— Ацэц мой дорогій, штоб мне было посагі
сто рублёў, бо маей маці веліка посага аста-
лáсе.

Мусеў ей ацэц даць сто рублёў посагі. Да за-
хацела тая мáчыха, каб ей як яблока дастаць —
украсьць. Дак толькі анá подышла под яблонь,
так пашлі яблокі ў гору — не достала. Разпра-
шчáласе анá — тая дзеўка — з бацькой, апусь-
цілáсе яблонь, нашчыпала анá яблок і подавала
гасьцінца ўсім.

— Астайце, ацэц, здароў.

Села і поехала. За ёю пашлá і яблонь, і стол,
і крысла.

Стала просіць тая жонка ў мужа сваго:

— Везі маю дочку туды.

Взяў он еé дочку, павёз, дай покінуў у той
самой хатцэ. Прыходзіць такжэ само медзьведзь
к той на ноч. Ждала, ждала óтчыма на ноч, не
дождáласе. Наварыла вечэру, паселі аны з
медзьведзем вечэраць. Зноў мышка ўбэгае.

* Пачэрыца — падчэрыца.

— Дзеўка-дзевіца, дай мне крупіцу, я табé ў ночы веліко́й буду прыгодзе.

То ана́ ўхопіць яку скепку, да мышку бьé. Не далá ей есьці. Медзьвэдзь пашо́ў на печ ночнова́ць, а ана́ стала з клі́чамі бегаць по хаце. За двойкі ўбіў медзьвэдзь еé. А та мышка кажэ:

— Погана дзеўка, бач: тая добра бу́ла, дай у паны вышла; а тваé рэбра неха́й медзьведзь побіé.

Тым часэм ждала, ждала тая маць — до́чушкі нема́, цэлы́ тыдзень нема́. Ана́ на гасподара кажэ:

— Твая́ дочка цэраз ноч пры́ехала, а маёй да нема́ цэлу недзелю. Ту еé не туды завёз, куды сваё дочку. Садзімса на во́лы едзьмо, адведаймо еé.

Заéхалі туды, аж ана́ лежыць серэд хаткі, і колодочкай навалёна. Маць як угледзела, да шчэпіла рукі, да стала голасіць по дочцэ. А мышка вы́бегла:

— Эгэ! Якая ты разумна, такая твая́ дочка разумна! Калі б гэта бу́ла добра, я б ей ад сьмерці абараніла, я б ей за панá выдала.

Сёстры

Паве́т Мазырскі, вёска Камаровічы

Було́ ў маці дзьве дочкі. Пашлі́ аны́ по ягоды, взяли́ да зблудзілі́ — адна́ пашла́ ў ту стóрону, а другая ў ту стóрону. Аста́ласе ж ана́ ў лесе блудзіць. Ходзіць ана́ по лесе, гукае:

— Хто ў лесе, хто ў бору, хадзі́ ка мне на ноч. А медзьведзь атвечае:

— Я ў лесе, я ў бору, іду́ я к табé на ноч.

Прыходзіць медзьвэдзь до еé:

— Ну, дзеўка-дзевіца, хадзім са мной на ноч. Ведзё ё і ведзё — завёў до хаткі. Покінуў он её ў хатцэ.

— Вары ж, дзеўко, вечэру.

Дзеўка варыць вечэру, дай плачэ. Выбігла мышка, да:

— Дзеўка-дзевіца, кінь мне крупіцу, я табé буду ў велікой прыгодзе.

Ана і кінула той мышцэ круп.

— Гледзі ж, дзеўка-дзевіца, звары вечэру, да ляж под корытом, дай навернісе корытом.

Ана і легла і навернуласе. Прыходзіць медзьвэдзь:

— Дзеўка-дзевіца, дай мне вечэру.

Дзеўкі немашака. Да мышка под печью забегае, заскробае — то он каменем і кіне. Прасіў он её разоў тры вечэраць, кідáў он кідáў, затэм піўны запелі, даў Бог дзень, пашоў он ізноў у лес. А мышка ўбегла, кажэ:

— Дзеўка-дзевіца, уцікаймо як можна. Я буду ўпéрэду бегці, а ты гледзі дзе трава ківáецца, да ўсё за мною ідзі.

Бегуць аны, бегуць да бегуць, чуюць: медзьвэдзь за імі.

— Лезь, дзеўка, на хвою, я сховаюсе ў траве.

Полезла дзеўка на хвою, а мышка ў траве сховаласе. А медзьвэдзь бегáў да бегáў, нюхаў да нюхаў, і промінúў іх, да вернуўсе назáд. Злезла дзеўка із хвоі, пашлі аны зноў. Беглі, беглі аж до селá, ўбеглі ў селó, ледво жэ оддыхнулi. Зайшлі аны до маткі, да тая ўж не ведае, што рабіць, ходзіць, да рукі ломіць.

— Пашлі дзеўчата ў лес — нема да нема!..

Дзеўка той мышцэ насыпала круп, штоб подъела. Подъела тая мышка, да кажэ:

— Побегу́ наза́д. Прыдзэ́ там сестрыца твая, да там будзе зноў прыгода.

Забегает а́на до хаткі, у лесу́, аж там другая дзеўка. Ідзе́ медзьвэдзь, ме́ду несэ́.

— На, табе́, дзеўка, еш! Да не на́кпі, так, як тая на́кпіла з мене́ і ўце́клá.

Медзьвэдзь ушоў, да мышка кажа́:

— Дзеўка-дзевіца, дай мне ме́ду трошкі.

А тая кажа́:

— Хварэ́ла б ты, болела, штоб я табе́ ме́ду шчэ́ давала!

— Дзеўка-дзевіца, дай мне ме́ду трошкі, я табе́ буду ў ве́ліко́й прыгодзе.

— Якая там прыгода! Толькі, штоб есьць было, што мне!

Прышла́ ноч, медзьвэдзь прышоў, повечэ́ралі, сталі ночэва́ць. А то мышка прабе́гла по столе́, да шклянкі, міскі, усё бразь! Бразь! А медзьвэдзь:

— Што ты ма́е шклянкі побі́ла?

Да ка́менем на дзеўку. Як раз даў, другі́й, так і по дзеўце́.

А мышка вы́бігла:

— А што, дзеўка-дзевіца, я табе́ казала: дай ме́ду, я табе́ буду ў ве́ліко́й прыгодзе. От, знай! Да ты, злодзэ́й лесовы́й, ты хочэш мне ўбі́ць! Я не ё́такі́х ба́чыла! Да не ўбі́еш, медзьведні́к ты! Хіба́ за тым, што ты ве́лікі́й да дурны́й, а я ма́ленька, да разу́мней ад це́бе!

Удовін сын

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Была ўдова сама сабэ ў хатцэ (так як я)*. Мела ана напроціў воскрэсенья на всіночну іці. Прыходзіць до ей Ісус Хрыстос, і ночэваць із еé захацеў. Ана хочэ іці до цэркві на всіночну, а он суняў еé, не пусціў. І полегли аны ў адной ложы ночэваць, і заночовалі аны (прасьці, Божэ, грэхуў сьвятой Недзелькі)** і зрабілі грэх. І даў Господ, заняласе ана і родзіла сына: во лбе мясца, а ў потыліцы соунцэ. Не захацела ана егó годоваць, што: з менé будуць людзі сьмеяцца, што мне такое дзіця Бог даў. І скупала ана егó і сповіла харошэнько, і пóлочэк навязала і пусьціла до мора.

Плывэ ано морэм, плывэ да плывэ, выплыло так у серэдзіне мора. Ідзэ карабэль. Вышло ано, тое дзіцятко, на верх, так і зайзяло ўсё морэ. Той плотнік усхапіўсе із карабля, і зловіў тое дзіцятко, дай взяў на карабэль.

Едуць аны морэм тым караблём цэлы рок. І вырós ён за рок, той хлопчык, у палавіну чэлавека— не расьцэ годзінамі, да мінуткамі. Уплылі аны на берэг, пудыходзіць купец. Пудышоў к караблю — захацеў тагó хлопца к сабэ на паробка. Ну, якіў ему нароў прыходзіць! Не скіне шапкі перэд нікім, а Богу мóліцца, так платочком гóлову завязэ, як пацер гаворыць. Захацеў той купец, штоб ён скінуў шапку. Атвечае той хлопчык:

* Расказчыца гэтай байкі была ўдава і жыла адна ў хаце.

** Гэта казка была расказана ў нядзелю. Адсюль такия набожныя звароты.

— Калі будзе мне дзвесцьце рублёў, так скіну а не даце дзвесцьце рублёў, так я буду твой зяць, а ты мой тесь. За дочку мне прымі.

Пашлі аны́ до касьцёла і прысягу он прыняў:

— Вазьму́ цебэ́ за зяця, штоб скінуў шапку.

Як прыняў прысягу, так он прэд попом, прэд людзьмі зняў шапку. Зайзяла цэрков. Зараз удырылі в барабан. Спрашывалі, штоб собралісе пісьмэнныя крэпко і поса́дзілі пісаць: як Бог даў хлопца такога, што ў лбе месяц, а соўнца ў потыліцы. Дочыталісе до таго́, што прышоў к удове́ сам Ісус Хрыстос ночэваць, і зрабілі грэх (прасьці, Божэ, сьвятой Недзелькі!), і даў Бог ёй сына́ такога, і соромоваласе а́на годоваць пры сабе́, што будуць людзі сьмеяцьса, дак пусьціла на морэ.

Цепёр побралісе аны́ з той купцово́й дочку і жы́ўць два рокі. Хо́чэцца ему́ до сваёй маткі доведася. Жонка не пускае е́го.

— Жэ́на́ ма́я, я там бавляцьса не буду, я за́раз прыбуду до вас.

Да надзе́ў он так сабе́ сьвіточку, купіў каробку як коробейнік, набраў краму і пашо́ў до маткі. Прышо́ў он к матцэ; у печы па́ліцца, вечэру гатуе.

— Ба́бушка, ба́бушка, ці не пусьцілі бы мне на ноч?

— Можна, ночуйце сабе́.

Заночова́ў ён. А́на шчэ малада́, от так серэдня кабета. Наварыла вечэру, і он водкі прынёс кварту. Пудпілі аны́ — такі он е́е добрэ пудпоіў. Ло́жацьса аны́ спаць. Прослала а́на ему́ на лаве, а сабе́ на полцэ.

— Да што, ба́бушка, — кажэ, — мы бы поляглі разэм.

Поляглі на одній пасьцелі, на полцэ; он лёг ад сьцені, анá з краю. Аж, взяўсе за грудзь ў ёй і кажэ:

— Гэта та труба, што я трубіў.

Далей, взяўсе еé ніжэй (прасьці, Божэ, сьвятой Недзелькі!) да кажэ:

— Гэта тые варота, што я ішоў.

А анá не ўгадывае.

— А то тые г'лаза, што по мне плакалі.

Да зняў шапку, дай кажэ:

— Матко мая родна, да не ўзналі вы мне. Дарма, што вы мне маленькаго брoсілі ў морэ.

Шапку зняў, да хата вся і зайзяла. Матка і обомлела. Он ёй вадой да кінуў і кажэ:

— Матко мая родна, чэго ж вы млееце?

Трошкі анá адпочынула. Да прышлосе ему расставацьсе з маткой, дак он спрашывае маткі:

— Матко мая родна, хoчэце, да я вас заберу до себе?

— Сынoк мой дорогій, калі табé добрэ, калі табé Господ даў лёс, жыві здорovenько. Уж я астанусе тутака. Да мне, мой сынoк, прысылай пісьма: ці жыва я, ці жыв ты, ці здароў.

Он даў сколькі булo ў егo грошы, і адзежы покiнуў, і разпрашчаўсе з ёй.

Матка просьле тагo жылá дзесяць лет, а на адзiнацатом пoмерла: і пoпá матка прасiла, штоб пiсаў і пoслаў до негo, а еé хатку штоб запечáталi, пакóль ён прыедзе. Да еé ховалi, хатку запечáталi і пoслалi пiсьмo. Дак он прыехаў, мaтчыну хатку продáў, да попу даў дваццаць рублёў, штобы панiхiду по матце сьпеваў.

Талімон і Хімка

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Быў чэлавек Талімон, сын Талімона. Жонку взяў Хімку. Тая Хімка хадзіла по воду к сваяшчэнніку до студні, а сваяшчэннік её любіў. Гаворыць на Талімона:

— Талімон, прышоў бы ка мне з сваю жонку Хімку, я б табе закону разказаў, самовар бы табе настаўіў.

Так он кажэ:

— Добрэ, бацьюшка, я прыду.

Пашлі аны до попá, настаўілі самовар, пры столе селі. Гаворыць поп на Хімку:

— Хімка, хадзім, покажў табе маé іконы, што такое есь. Ці табе сподобаецца.

Прывёў Хімку к грошам, да гаворыць:

— Хімка, беры сколькі хочэш грошы сабе, да мы с табой будом любовацьса. Ці будзеш ты до мене хадзіць, ці буду я до тебе?

Ну, добрэ. Так яны погосьцілі і пашлі до дому. Аны былі бедны — у ніх не было нічога. Пашоў Талімон у карчму, да мужыкі пьюць за столóm, і Талімона зовуць водку піць. Гавораць:

— Талімон, взяў бы і ты якое полкватэркі, погаварыў бы, выпіў бы седзючы.

— Ей, братцы, у мне нема за што піць. Нема грошы, нема за што водкі браць.

— Ой, Талімон, взяў бы сена воз, да павёз бы на место продаць, да былі бы грошы.

Пашоў Талімон до хаты, дай гаворыць:

— Хімка, возьму я сена воз, повезу на место, продам, да будуць грошы.

Ана гаворыць:

— Як сабэ хочэш, везі.

Он наклаў воз сена, павёз. На мосту выско-
чыў злыі, разташчыў сено і разнёс по балоце.
Да пабег к старшому злomu, дай хваліца:

— От, што я таму чэлавеку зрабіў.

Так старшый злыі насварыўсе на егo:

— Ой, ты дурэнь. Ідзі ему сено позберай. Гуод
ему послужыш за тое.

Он пашоў, дай гаворыць на Талімона:

— Чэго ты, чэлавецэ, плачэш?

— Ой, чэго я плачу! Вэдомo, вёз я сено на мес-
то продаваць, хваціўсе злыі і мне сено по лугу
разташчыў.

— Так табэ шчэ ёгo плакаць? Так мы з та-
бoй позберoм гэто сено і шчэ большый вуоз нало-
жым як быў.

Так аны зрабілі.

— Звезём на место, я табэ памагú тарговаць.

— Хоця б рублёў пяць взяць за вуоз.

— Што, рублёў пяць! Возьмеш дваццаць пяць
рублёў.

Павезлі на место, сталі аны тарговацьса, взяли
дваццаць пяць рублёў. Накуповалі ўсегo, едуць
до дому. Он прoсiцца:

— Чэлавецэ, я ў тебе наймусе служыць на гуод.

— Ей, дзецінко, у менé нема́ чэм плоціць.
Нiчога не́ма, нечэм плоціць, нiчога і есьць.

— Як я буду служыць у тебе, так усегo багато
будзе. Я ў тебе послужú даром. I тваю Хiмку па-
немецку научú гаворыць.

— Но, добрэ, стань, калi Хiмка захочэ.

Так аны заэхалi до дому, i Талiмон кажэ:

— Хiмка, гэтый хлопчык хочэ ў нас наняцьса на
гуод служыць.

Так ана́ кажэ:

— Да што ж у нас не́ма нiчога.

Так он кажэ:

— Ей, дзянночко, што мне трэба! Я і так буду ў вас служыць.

— Як сабэ хочэш, послужы.

Стаў он служыць у іх. Аны в месьце понакуплялі чаю, сáхару, усегó, і прывезлі Хімцэ. Дак едуць аны ораць на поле на цэлу недзелю. Набераюць сабэ на недзелю ўсегó і Хімцэ кідаюць:

— Гэто табé, Хімка, а ето нам.

Так аны паéхалі. Што трэба за тры дні ораць, так аны за дзень.

Тым часэм, к Хімцэ прышоў поп на ноч, а той парóбочэк ведае, што прышоў. Гаворыць:

— Дзэдухно, бег кравец, а я з-за ўгла шамец! Аж в ушах зазвенело! Побегу я ў лужу, помочусь.

Так он кажэ:

— Дзэточко, е і тут вадá, можна намóчыцьса.

— Мне трэба ў лужу.

— Бежы сабэ ў лужу.

Дак он не бег ў лужу намóчыцьса, побэг просто до дому, і сьвіснуў, на двуор ўскочыў. Поп гаворыць:

— Хто ето ідзé?

— Гэто наш парóбочэк.

— Дзе мне дзецса цяпэр?

— Лезь на палатку, до цыбулі.

Полéz там поп.

— Чэгó ж ты прышоў, дзэточко?

— То мне дзядзюшко прыслаў, штобы я цыбуле перье пробіў.

— Ей, дзэточко, нашто табé абиваць. Я ўж самá абіла.

— Ей, дзянночко, мне дзядзюшко прыказаў — трэба дзядзюшка послухаць.

Взяў, як начаў біць, так чуць поп жыв астаўсе. І полецеў до дзядзькі. Так аны з попом гавораць:

— Ой, які́й паробочэк хітрый, чуць мне не ўбіў. Неможна нам з табой, Хімка, жыць — хыба ты до менé хадзі.

Ана́ кажэ:

— Не, ба́цюшка, прыдзеце на ту ночку, он уж не прыдзе.

Так аны́ ару́ць, ару́ць з дзядзькем, аж паробочэк кажэ:

— Ей, дзéдушно, бег кравéц, а я з-за ўгла́ шамец! Аж в ушах зазвенело! Побегу́ я ў лужу, намочу́сь.

Так ён кажэ:

— Дзéточко, е і тут вадá, можна намóчыцьса.

— Мне трэба ў лужу.

— Бежы сабé ў лужу.

Дак он не бег у лужу намóчыцьса, побéг проста до дому, взлецеў на двуор і сьвіснуў. А поп у Хімки ў хаце. Дай кажэ:

— Нехто ідзé!

А Хімка кажэ:

— Гэто наш паробочэк.

— Дзе ж мне дзецса цепёр?

— Лезі под печку.

Поп улéз под печку, да паробочэк вышоў у хату. Хімка путае:

— Чэго ты, дзéточко, прышоў?

— То я, дзя́нночко, прышоў, мне дзéдушко прыслаў — тут седзяць злыдні под печью, трэба іх угнаць. Трэба кіпятку нагрэць і выпарыць іх.

Побéг дроў набраў, да ў печы запаліў, вады нагрэў, лунуў под печу воду. Як лунуў под печу, так поп упарыўсе, выскочыў і побéг. Так он кажэ:

— Бач, дзя́нночка, былі злыдні под печью, выскочылі і побеглі.

Дак ён побéг до дзядзькі.

Ару́ць аны́ цэлы́й дзень, да паробочэк кажэ:

— Ей, дзэдухно, бег кравец, а я з-за ўгла шамец! Аж в ушах зазвенело! Побегу я ў лужу, намочуся.

Так он кажэ:

— Ей, дзэточко, е і тут вадá, можна намочыцца.

— Мне трэба ў лужу.

— Бежы сабе ў лужу.

Так он не бег у лужу, а побэг просто до дому, взлецеў на двуор і сьвіснуў. А поп у Хімкі ў хаце.

Кажэ:

— Нехто ідзе.

А Хімка кажэ:

— Гэто наш паробчэк.

— Дзе ж мне дзецса? Он усё знае, дзе я сховаюсь.

Так ана гаворыць:

— Ідзі в овечкі, з овцамі пастоіш. Скінь кошулю і голый з овцамі постой, так он не познае.

Поп скінуў кошулю і сховаўсе з овцамі. Хімка паробка пытае:

— Чэго ж ты, дзэточко, прышоў?

— То я, дзянночко, прышоў, што нашэ овечкі не поёны. Трэба іх напоіць.

Дай Хімка кажэ:

— Я ж сама напоіла — не трэба іх поіць.

— Ей, дзянночко, мне дзедушко прыказаў, трэба дзедушка послухаць. І там е баран дужы, такій, што овечкі біе. Трэба его выгнаць.

Пашоў, взяў пугу, начаў таго барана біць, по-па голаго, без кошулі. Біў, біў — дай побэг до дзядзькі. Хімка кажэ до попа:

— Бацюшка, прыдзіце на ту ночку.

А он кажэ:

— Не, ужé не прыду.

— Так прыходзьце хоця под акно.

Прыехалі з поля до дому Талімён з паробочком. Так Хімка ім па полцэ прасцілае, а самá ле окнá ложыцца. Так паробочэк гаворыць:

— Не, дзянночка, мне вельмі горачо, я ле окнá лягу, вы ложыцеся з дзядзьком.

Ана спрацівляецца, не хочэ, сподзевáецца попá. Да муж ей гаворыць:

— Нехáй он сабé лóжыцца ле окнá, калі хочэ. Он послушный хлопчык! А ты ложысь со мною.

Так і полегли. Поп прыходзіць, стукае ў акно і кажэ:

— Хімка, выйдзі ты ка мне.

А паробочэк за Хімку адка́зывае:

— Неможна мне вы́ці, муж дома. (Тут наступае сцэна, немагчымая для апісання...)

Лежыць. Талімён гаворыць:

— Нештó ба́ццюшкі не відно́. Можэ хворый, ці што! Хімка, зварыла бы ты е́му да панесла́ б што такое.

А ана кажэ:

— Што я е́му занесу́? Трэба хыба́ курку зарэзаць, да панесьці.

Зарэзала курку, зготовала, дай кажэ:

— Сподніца мая́ чорна, не ве́даю, ці так іці, ці нову надзе́ць?

А муж кажэ:

— Прыберысе, дай ідзі.

Пашла́ ў клець адзевáцца, а паробочэк вы́хваціў курку з горшка, да там укíнуў...

А тою курку з дзядзьком зьелі сабé. Хімка взяла горшо́к і панесла́ до попá, дай кажэ:

— Ба́ццюшка, встаньце, от росолку я зва́рыла.

Дак он устаў, взяў, помешаў — вышло́ на верх. Но, моўчыць, нічога не кажэ. Да гаворыць на наймічку:

— Пайдзі, вазьмі мёду, трэба Хімку поча́с-товаць. Не беры таго́, што з краю, а з кúточка в дзежцэ.

Пашла́ і взяла таго́. Стала Хімка есьці той мёд, воткну́ласе жало ў язы́к — дай заболботала, па-немецку загаварыла. Бежы́ць до дому і болбочэ. Паро́бочэк, як побачыць, дай кажэ:

— Цепёр, дзэдушко, будзьце здаровы! Уж я табе не потрэбен — уж твая́ Хімка па-немецку гаворыць.

Дурань выйшаў у людзі

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Було́ у бацькі тры сыны́ — два разумных, а трэці́ дурэнь. Пашлі́ аны в сьвет шча-сья шука́ць. Тыя разумныя кажуць:

— Куды ты, дурны́й, ідзэш?

А ён кажэ:

— От, пайдú в сьвет, ці мне Бог не дась яко́го шчасья.

Іду́ць да іду́ць, дурны́й да разумныя. Едзе купец, постаў он, пытае:

— Куды ідзеце́?

Аны кажуць:

— Ідзём у сьвет, можэ хто найме ў работу.

А купец атвечае:

— Найміцеса ў менé.

— Добрэ.

Павёў он іх на рашчо́т, што ў лесе е, штобы рашчо́т знялі. Той жэ дурны́й зняў рашчо́т, а разумныя не. Да як прыгледзеўса купец, так той купец адправіў разумных, а дурня аставіў. Так стаў ён жыць у купца́. А дочка була́ ў таго́

купця вельмі хороша; так тая дочка вельмі сподобала таго дурня, сподобала, што он удалы на рашчот, і просіць ана сваго бацькі, штобы пожэніць іх. Той купец её не пускае, што, кажэ, волоча, такій да такій. А ана кажэ:

— Што, татко, да я хочу его вельмі.

Взялі аны да пожэнілі іх. Поэхалі аны ў госьці до его бацька. Дак тые браця разумныя позіраюць, што он такій прыехаў убранный, да такім пояздом, дружбу прывіоз, коні харошы. Да бацько такій рад, што ўх! Просьяца тые разумныя ў дурного:

— І мы з табою, браце, паедом, можэ і нам Бог шчасье ётакое дась.

Паэхалі аны. Прыэхалі ў той дом купецкі. Так купец кажэ:

— Аткуль аны, што аны будуць рабіць, калі рашчоту не ўмелі зняць.

А ана, тая дочка, кажэ:

— Татэчко, поставім іх на воду, лес адваліваць; нехай ідуць на прыкашчыкі.

Пашлі ж аны на лес, да сталі на прыкашчыкі. Як стаў той лес адвалівацьса ад бэрэгу, так стаў лес круціцца — вёдомо на вадзе. Сталі аны крычаць, што млін меле.

— Э, г'валт, млін меле!

Сталі ўсе з тых разумных смеяцца, што дурэнь да вышобу на людзі, а разумныя да дуракамі астаюцца.

Беднасць не загана

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Була ў бацькі дочка вельмі красіва. Прыходзіць к ёй трох кавалеров: два ўбераные, што толькі глядзець, а трэцій у такіх латах, у такіх шатах, што немажна і позіраць. Так сталі аны ту паненку сватаць, і той сватае, што ў латах. Так тые ўбераные смёюцца над ём, да кажуць:

— Ты, негуодный! Да латунэ ты! Куды ты лезеш! Ана, тая паненка, убэрана, хароша, а ты ў латах.

Да толькі ж у егó персьцень зіе залаты́й, што толькі дзвіцьса. Так гэтая панна думае:

— Эх, Божэ мой, Божэ! Як ето мне зрабіць! І тые ўдаюцца, і той у латах удаецца, у егó рука хароша, што персьцень е.

Так той латун пугае ў бацькі паненкі:

— А ці есь у вас, паненко, гумно́?

І заве тых убэраных панічоў:

— Хадзім мы ў гумно́ — хто пяць коп вымолоціць жыта хучшэ, тагó будзе паненка.

Пашлі аны ў гумно́ — той сабэ насадзіў пяць коп, той сабэ насадзіў, да той сабэ — і молоцяць аны, і молоцяць... Да той, што ў латах быў, пяць коп вымолоціў, померыў, і ў бочкі высыпаў. А тые і по копé не вымолоцілі. Да бацько кажэ:

— Шчэ ж не канец. Ідзеце ў лес, у новіны*, да хто новіну выкопае, і посечэ, і попаліць — ужэ як сеяць — так той мой зяць будзе.

Повёў іх бацько ў новіны і подводзіў іх і сталі аны копаць. Дак тые копалі, копалі і по загону не выкопалі.

* Навіна — свежая зямля, выкарчаваная з-пад лесу.

— Э, куды ты!

А той і скопаў, і попаліў, і поораў, і шчэ побороваў.

Позбэра́лісе аны́, да бацько кажэ:

— Ну, шчэ не канец, шчэ работу дам. Ідзеце на чыстое поле: хто выдуне больш шляху*, так той мой зяць будзе.

Так тые сталі дуць. Дулі, дулі — і на поўверсты не выдулі. А той у латах як подуў, так на сем вёрст здуў, вычысьціў — хоць ты кашы положы! Пашлі ж аны́ туды́ до сваго пана — до бацькі таго́. Аж баба на вуліцы путае:

— Дзе вы былі?

— Ай, бабка, такая да такая справа.

Тые ўбэраны́е, а той у лату́ньчыках стаіць. Баба кажэ:

— Я ж табе буду ў по́мочы. Ідзі ж ты,— кажэ,— до покою, сьві́сній стаўшы на ганку, прыбегне к табе лоша́к — так ты на лошака сядзь — зрабі́се лухшым панічо́м як аны́.

Прышоў ён до покою, да на ганку сві́снуў, прыбег лоша́к, сеў на е́го, зрабіўсе паніч убраный у срэбро, у зóлото, укрэ́стóванный, што ах! Вышла́ тая панна, позірае на таго́, то на таго́ — а той, што быў у латах, ах які́ харошы! Да персьень на пальцу зі́е. Да панна кажэ:

— Ах, татко, мой, татко! Гэ́то мой муж, я е́го жонка.

* Шлях — дарога.

Жаночае шчасце

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Була ў мацеры дочка. Хацела ана іці за муж.

— Ат,— кажэ,— годзі ўжэ я служыла, пайдў я, свагó шчасья попрóбую.

Маць не пускала, не пускала, да ўжэ покой дала:

— Ідзі, калі хочэш.

Пашла ана шукáючы, дай нашла сабé панічá. Пашлі аны до шлюбу, посталі на шлюб, стаў веньчыкі ксёндз класьці — аж не паніч, да медзьвэдзь! Думае тая панна, плачэ:

— З кім мне жыць цяпэр?

Поэхалі аны од шлюбу, прывязалі тагó медзьвэдзя до возу, думае панна:

— Што мне цяпэр рабіць!

Шоў, шоў той медзьвэдзь ле возу — да взяў абернуўсе, да засвістаў, задраўшы гóлову, да зноў зрабіўсе такім панічóm, што толькі глядзэць. Панна абрадовáлase. Гуляюць аны, веселье зрабілі, музыканты граюць, понапівáлісе, танцуюць. Ды бацько кажэ:

— Годзі ўжэ танцоваць — нехай веселье кончаюць.

Пашлі ж аны на спацэр, тая панна з панічóm сваім. Ідуць аны, ідуць по саду — то быў паніч, а то зрабіўсе воук. Зноў тое панне страшно стало — невэдомо, што рабіць. Зноў он зрабіўсе чэлавеком. Путае ана егó:

— Як вы рабіце! Як жэ нам на сьвеце жыць! То тым скінецесе, то тым.

А он ей кажэ:

— Ах, міла мая, не ўважа́й на гэто, што я так

скідаюсе. Будзеш ты ў менé ўсім давольна: і печэньем, і едзеньем, і дзэньгамі.

Пашлі аны́ до покою.

— Ты ўжэ́, мая́ міла, ложысе спаць, а я пайдú.

Пашоў. Як пашоў — нема́ і нема́ ўсю́ ноч. Перэдаднём ідзе́. Улёз у хату, кінúў мех серэд покою.

— Ух, як я замучыўсе.

Высыпаў з мехá — такая куча грошы!

— Што мы будом рабіць з грошыма?

— Што ж я знаю, што мы будом рабіць!

— Будом печкі лепіць.

— Ах, мой, міленькі, ці нам жэ з дзэнюшэк печкі лепіць!

— Да дзе ж мы іх подзеном.

Як стаў лепіць, так в́ылепіў цэлы́ дом з грошы. Хто толькі едзе, дзівіцьса. Назьезджа́лісе купцы в дзэнешны дом, сталі той дом цэніць. Той кажэ:

— Стольки́ стоіць.

А другі́й кажэ:

— Стольки́.

А ён сам стоячы кажэ:

— Майго́ дому ніхто́ не купіць, як наложыць грошы поўен дом, да замуруе дзьверы, так той купіць.

Як сталі ехаць, да грошы звозіць, да запаковалі дом, а самі го́лые аста́лісе. А ему́ весь той дом напаковалі. Продаў жэ он дом, спакова́лісе з жонкой у брыкі́ і поехалі.

Скванны гаспадар

Було ў бацькі тры сыны — двух разумных, а трэцій дурэнь. І аны бедныя былі — нема ім з чэго жыць. Пашоў адзін у сьвет, дзе стаць за паробка. Ідзё, да ідзё, да стаіць чэлавек на вароце, путае:

— Куды ты, чэлавечэ, ідзэш?

— Іду, — кажэ, — у сьвет заробіць, ці хто не найме.

— Наймісе ў менэ, дам табэ шэсьдзесят рублёў на гуод.

— Ну, добра.

Пашлі аны. Даў ему вечэраць — повечэрэлі, полегли спаць. Завёў он егó той гаспадар назаўтра малоціць. Малоціў да малоціў он, ужэ до поўдня. Нема гаспадара, ёсьці не несé. Да поўдні прыносіць ведро вады — да ёсьці не даé. Ён постановіў малоціць до вечэра. І до вечэра нічога ёсьці не даé. Служыў он так, служыў, да наконэц той гаспадар нос ему адрэзаў, дай прогнаў. Зайшоў той до дому бэз носа. Пашоў другі брат у сьвет, дзе стаць за паробка. К таму сáмому гаспадару і другі попáўсе, стаў на слўжбу. І таму та́кжэ ёсьці не даў, да ведро вады занёс. Взяў назаўтра дзень, і таму нос адрэзаў, і тагó прогнаў. Пашоў і той до дому бэз носа. Кажэ дурны́й:

— Эй, вы такіе! Пайдú і я.

Пашоў ужэ дурны́й. Наняўсе ў тагó гасподара за паробка. Завёў той гаспадар егó ў гумно і даў ему малоціць. Дак дурны́й не малоціў, да огледзёў, што ў гумне, а там поўныя бочкі пшэніцы, жыта, усякой пашні. Так он не малоціў, да наеўсе і водкі выпіе, да наберэ воз, до сваей хаты занесé. У поўдня прыходзіць той пан — гаспадар той — і несé вады. А ён кажэ:

— Эх, добрый мой хазяїн, што ты несеш вады — ужэ я піць не хочу.

Так як, як помолоціў з недзелю, так почышчаў тые бочки і повыносіў до дому. Огледзеўсе той господар, што пустые бочки, прышоў до хаты:

— Эй, бабо, — кажэ, — одправмо ётаго паробка — нема нічого ў гумне — вычысціў нам бочки. Даймо шэсьдзесяць рублёў і одправмо.

Путае дурный:

— Калі ж ты мне, паночку, одправіш?

— А калі ж? Як зяуюля закукуе.

Да ён ему, таму дурному, дае есьці і водкі ему даў, а на бабу кажэ:

— На дворэ груша стаіць, то ты ізлэзь на грушу, я ему есьці дам, а ты закукуеш.

Баба пашла на тою грушу дай села. А ў хаце хвўзея стаяла. Ён бачыць — той дурный — што баба ўзлезла да будзе кукаць, да за хвўзією, вышоў, да бабу застрэліў. Да ўлэз у хату.

— От, паночку, — кажэ, — я зяуюлю ўбіў на грушы.

Той господар шчэпіў рукі, да кажэ:

— То ж ты бабу ўбіў!

— Не, — кажэ, — паночку, то зяуюля кукала на грушы, да я ё ўбіў.

— На табэ шэсьдзесяць рублёў, і беры ету хвўзею, і адчэпісе! Ідзі ты з Богом до дому!

А ён нарыхтоваўсе, да за нож, да таму господару нос адрэзаў так, як его братом. Да забраў тые пенендзы шэсьдзесят рублёў, і пашоў до дому. От, табэ, дурный!

Чараўнік

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Быў сабэ чэлавék. Пашоў он у лес, набіў у пенёк клінкоў, скінуў адзежу і стаў перэкідацьса церэз гэтые клінкі, да зрабіўсе воуком. Пашоў он у лес. Да сусэд ето бачыў. Прыдумаў, взяў аднаго клінка, выняў і кінуў у воду. Немá егó — тагó чэлавека, гуод, немá егó і два. Да прыходзіць ён назáд. Прышоў к таму пню, перэкідаецса назáд. Неможна. Вёсь чэлавек, да хвост воучый. Дúмае он, дúмае — нічога не будзе: немá клінка. Стаў адзежу надзевáць, да ўсё не так. Стаў штаны надзевáць, хвóсьцішчэ доўге. Невéдомо, што рабіць! Всадзіў он етый хвост сяк-так у штаны впаковаў. Прышоў до дому, дай лёг на лаве. А той сусэд пiлноваў ужэ, як он прыдзе. Як угледзёў, што уж дома, так пашоў ў карчмú і ознайміў людзям:

— Такая і такая ў нас, браткі, справа е. Такий чэлавék, што душыць сьвіні да коні.

Сталі аны путáць як? Што? Да не вёрылі.

— Ну,—кажэ,—не імáйце мне веры, прыведзіце егó ў карчмú — он із знаком.

Позберáлісе дзесятнікі, сóтнікі, пашлі егó прывелі. Добралісе до егó.

— Ты нам кепство робіш!

Взялі егó раздзевáць — як поцяглі за штаны, так прыгнуў хвост, так і стаў дубá. Повелі егó ў лес, і назóрылі, штобы он перэд усімі позабівáў тые кліны. Позабівáў кліны, як стаў перэкідацьса, так зрабіўсе воуком. Аны кажуць:

— Перакідайсе назáд, штоб стаў чэлавеком.

Перэкінуусе он назáд: вёсь чэлавék, да хвост воучый. Немá клінка. Што булó рабіць — от усé

з хвостом! Так прывелі егó да хвост адсеклі. Дак е́му сесьці нельга́ було́, паку́ль он жыв быў. Хадзіў он з е́тым хвостом адсечо́ным, хадзіў да хадзіў. Дай пашо́ў у лес.

Найшли́ на егó воу́кі— бачуць: чэлаве́к ідзе́; поню́хаюць — воу́ком смердзіць. Взялі — да розорвалі.

Чалавек, лісіца і мядзведзь

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Прыехаў чэлаве́к на поле сеяць рэпу. Прышоў мядзвэдзь к е́му:

— Што ты, — кажэ, — чэлавецэ, сееш?

— Рэпу.

— Так пасеем мы разэм, у хаўру́з — мне будуць вершкі, а табé карэньчыкі.

Пасэялі аны́ разэм. Да прышло́се прыніма́ць ету рэпу, так чэлаве́к взяў, ўкопаў, карэньчыкі сабе́ взяў, а вершкі покінуў. Прышоў мядзвэдзь да стаў есьці — несмачнэ егó вершкі. Знайшоў ён рэпы карэньчыкі, зьеў — смачнее. Ду́мае: як прыдзе чэлаве́к другі́й раз сеяць, так егó ўбі́е. Прыехаў чэлаве́к.

— Што ты мне, — кажэ, — так ошукáў?

— Як жэ я це́бе ошукáў! Табé даў вершкі, а сабе́ карэньчыкі взяў.

— Ну, так пасеем мы шчэ́ з табо́ю просо. Да ўжэ́ табé́ будуць вершкі, а мне́́ будуць карэньчыкі.

— Ну, добра́.

Пасэялі аны́ просо, поспело — прыехаў чэлаве́к жаць просо. Да пожаў, взяў сабе́ вершкі, а карэньчыкі покінуў. Мядзвэдзь прышоў, стаў

шукáць, несмачнэ егó карэньчыкі. Знайшоў он ветку, зьеў — смачнее. Думае: як прыдзэ чэлавéк трэці раз сеяць, так егó ўбіé.

Прышоў чэлавéк на поле — збераецца егó забіць. Чэлавéк кажэ:

— Почэка́й, я наору два загоны, так тады забіеш мне і валы́ порэжэш.

— Ну, добрэ.

Чэлавéк наораў два загоны і з поля зайшоў у лес. Аж бежыць лісіца. Стаў он ей гаворыць: так і так, он хочэ менé ўбіць. Ана́ кажэ:

— Я тебе́ одратую. Прыду́, буду пута́ць, ці не бачыў медзьвэдзя, так ты, чэлавечэ, адкажы́, што не бачыў.

Вороціўсе чэлавéк на поле — аж медзьвэдзь лежыць под возом. Бегне лісіца:

— Ці не бачыў ты, чэлавечэ, медзьвэдзя? Ідзэ полёванье, лесьнікі ідуць.

А он кажэ:

— Не бачыў.

А ана́ путае:

— Да што ў тебе́ под возом лежыць?

Да медзьвэдзь гаворыць чэлавеку:

— Скажы́, што лучына.

А лісіца адка́звае:

— Да лучына на возе лежала.

Да медзьвэдзь ему́ гаворыць:

— Положы́ мне на воз.

Он егó і положыў. Да лісіца зноў путае:

— А што ў тебе́ лежыць на возе?

А он кажэ:

— Лучына.

— Кабы лучына, то бы вероукой бу́ла прывя́зана.

Дак медзьвэдзь гаворыць:

— Прывяжы́ мне вероукой.

Прывязаў чэлавék медзьвэдзя вероукой. Да лісіца путае:

— Кабы лучына, то бы бу́ла секіра на возе.

Дак медзьведзь гаворыць:

— Убій у менé секіру.

Чэлавék як стаў біць, так і медзьвэдзя ўбіў. Забіў он таго медзьвэдзя — пашоў до лісіцы. А яна кажэ:

— Што ты мне дась за гэто, што я цебé одратовала? Дай пару курэй гасьцінца.

— Добрэ, я табé пару курэй прынесу́, так ты возьмеш сабé.

Ён взяў пару саба́к і прынёс. Дак ана́ кажэ:

— Аны́ поуцекаюць.

— Не, — кажэ, — я полову.

Он взяў, пусціў — а аны́ на лісіцу! Уцекла ў нору, дай кажэ:

— Ножкі маé, як вы добрэ ўцекалі! А очкі маé, як вы добрэ глядзелі! А хвосьцішчэ-дурнішчэ, то за пень, то за калоду, штоб сабакі схапілі менé. Цюцькі-рабкі, наце хвост дурный, чэму́ не ўцекаў добрэ.

Так сабакі ё выцянулі за хвост і зьéлі.

Лісіца і воўк

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

лісіца несла сабé рыбу — да сустрэла воўка. Путае воук:

— Дзе ты гэту рыбу налови́ла?

Да лісіца кажэ:

— Я всадзіла хвост у прасечку і сказала: ловісе рыбка веліка і мала!

Воук кажэ:

— Заведзі менé, да прасечку покажы́, то і я сабé наловлю́.

Завелá анá егó на рэку, до прасечкі, і кажэ:

— Вадзі хвост, дай кажы́: ловісе рыбка веліка і мала!

А он не кажэ: ловісе рыбка веліка і мала! Да кажэ: ловісе рыбка веліка! Дак е́му хвост прыме́рз — неможна ніяк адарва́ць. Лісіца, як гэто ба́чыла, пабегла́ под акно́, гукае:

— Людзі, людзі! Бежыце воука біць, што хвост е́му прыме́рз.

Угледзе́ў той воук, што бегу́ць людзі. Дак рвану́се, хвост адарваў і побéг. Кажэ воук до дзіка і медзьведзя:

— Пайдóм до забіемо, ці яко́й штраф наложымо на лісіцу.

Пашлі утрох. А лісіца ве́дала. Так сабé взяла катá, індыка і піуня. Ідзе́ біцьса з імі. Так піун ідзе́ і спевае — так ім здаецса, што далеко шчэ. А індык балбочэ — так ім здаецса страшно. І кажуць:

— Ну, што будзе, то будзе, а ўцека́ць не будзем.

Медзьвэдзь полéз на хвою, а дзік вкопа́се в траву, што толькі ўшы відны, а воук стаў за хвою. Ідзе́ кот — бачыць, што малéнькое ў траве ківáецса — думае мыш. А то ўхо́ дзіка ківáецса. Кіну́са просто за тое ўхо. Дзік спужа́се, схапі́се ўцека́ць. Кот спужа́се дзіка, што он такі велікі — так на хвою! Аж там медзьвэдзь. Медзьвэдзь погледзе́ў, што дзік пабéг, да бачыць, што кот бежы́ць по егó шчэ на хвою — спужа́се, скочы́ў з хвоі об землю́. А воук тады́ ўцёк як побачы́ў егo дзіво. І ўсе поуцекалі.

Бяда

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Быў сабэ дзед з бабою. Жывуць аны дай жывуць, горуюць, працуюць, так працуюць, што не дай Божэ! Ну, і нема нічога ў іх. Горовалі аны, горовалі — нема нічога.

— Што ты, бабо, ведаеш, — дзед кажэ, — пайдў я под грушу.

Пашоў он под грушу, аж егó Бедá лежыць до горы ногами, да перэбірае ногами да рукамі лежачы. Прыходзіць он до еé:

— Што ты ето робіш?

— А што! Я гуляю.

— Да хто ж ты такій?

— А хто ж я такій! Я ж твая Бедá.

— Ну, то хадзім со мною — паможэш дзело рабіць.

— Хадзім.

Прывёў он еé до хаты. Бедá на печ, да ўсё перэбірае, іграе на язык, а дзела не робіць.

— Всё адно, — дзед кажэ, — нема ў нас, бабко, ні хлеба, ні солі, ні долі. Што ты, бабо, ведаеш — паедзьмо дзе ў госьці на якую недзелю — ці не захочэ ана есьці, ці не пойдзе ад нас.

Паэхалі на ўсю недзелю. Прыдумаў дзед на броду, што забыўсе лапцей на печы.

— Ты ж, — кажэ, — бабко, постой, я пабегу лапцей взяць.

Баба стаіць ў броду, а он вернуўсе по лапці. Полэз он на печ, а Бедá егó за шыю.

— Э, ты думаў уцекці, штоб я тут з голоду померла.

Нема рады — прышоў к бабе, а Бедá на шыі.

— Ужэ, бабко, авось учэпіласе на плечы.

— А што ты, дзеду, ведаеш — ці грэх, ці два убій еé.

Дзед да за тую Беду — да біў, біў — да ўзрэзаў, і ўтоптаў, і калоду наложыў. От, погосьцілі аны там, прыехалі до дому. Полепшало ўжэ ім — і хлеб есь і к хлебу е. За гуод так забог'ацелі, што эх! А брат у егó быў нагле багатый. Да он ему позавідоваў, што забагацёў. Дак он ему гаворыў: а што, ты не ўмееш дзела рабіць, што ў тебе хлеба нема, а тут он робіць і сорочку скінуўшы. Да як забагацёў он, што і сам свагó добра не знае — удзівленьне таму брату! Аткуль он раптэм ётакій багатый стаў? Да прышоў к ём і разпрашывае:

— Што ты, брат, раптэм, ётакій багатый стаў?

А он ему кажэ:

— Як Беду сваю под калоду подтоптаў, так і багатый стаў.

А он сабé думае:

— Ето Бедá ему багацтво даé.

Да путае егó:

— Дзе ж ты, браце, еé подтоптаў?

А он ему атвечае:

— І ў том і ў том броду, под купіной подложыў і калоду навернуў.

Пашоў той брат шукаючы. Он думаў: то анá ему багацтво прынесла. Ідзé да ідзé і прыгледáецца — дзе будзе купіна і калоду прывернула? Ажось і найшоў. Як узняў тую калоду, так Бедá ўскóчыла — да за шыю і ўчэпіласе.

— Эх, ты мой хадзяінко! Як я высохла за гуод!

Той рад, думае: высохла за гуод, то анá мне запоможэ. Занёс ё ў хату. Так анá — годзі лезыць на печ — да под печ. Побыла анá з полгуода: ужэ палавіна сёлешча нема. І робіць он, і робіць жонка. Бэз Гóспода Бога всё нічога нема, багацтво адпадае. Прыходзіць он до брата.

— Вазьмі сваю Беду.

— А, адчэпісе ты з Бедою! Я рад, што ёе нема, а той зноў з Бедою цягне.

Дарма. Прышоў к жонцэ.

— Ну, што, жонко, брат не хочэ Беды сваёй браць.

Полезла жонка под печ Беду ўцягаць. Жонка Беду за ногу, а Бедá ё за шыю.

— Ці ты ж, — кажэ, — ётака, што ты хочэш менэ ўцягці! То я ж буду такая — я не роблю дзела, і ты не робі.

Учэпіласе ёй — Бедá не робіць, і жонка не робіць — Бедá на шыі вісіць. Плачуць тые:

— Што нам рабіць! Ужэ Бедá давелá, што і хлеба нема.

— Ну, — дзед тут кажэ, — што нам рабіць, бабо?

— А што ты, дзеду, ведаеш — ідзі ты, дзеду, гукаючы сваей Долі шукаючы.

Пашоў дзед у чыстэ поле, дай гукнуў:

— Доля ж мая, Доля! Чэму ты не такая як тая чужая!

— Ах, — кажэ Доля, — ты ходжаінко мой, ты ж быў вельмі разумный, а цепэр як улэз не ў свае, так і Долі шукаеш. Ты ж быў багát, я тебе насадзіла на багацтво. Адчэго ты пашоў братней Беды шукаць? Нашто табэ зайздросць тую мець? Брат жэ быў бедный — он пасóх і хóлодом і гóлодом. А ты ж быў багát — булó і хлеба і солі — я ж табэ надбала. А ты шчэ і братнего захацеў, да братню Беду адкопаў. Нехай бы так пропадала, гультайка!

Да як стаў он плакаць да плакаць прэд Долю, так анá кажэ:

— Ну, шчэ поратую.

Да пашлá, да стала Беду прасіць, дай спрóсіла з

бабіной шыі. Да повелá ё под грушу, да повесіла
звонók. Да Бедá до горы ногамі лежыць, у зво-
нók звоніць, і самá себе забауляе.

Чалавек і мядзведзь

Павет Мазырскі, вёска Ка́маровічы

Быў у бацькі адзін сын, да і то дурный. Пашоў он у лес, да найшоў на медзьведзя. Як разоцыкаў таго медзьведзя, дак он к ему́ біцца. Водзілісе аны, водзілісе — не подолаў таго дурного медзьведзь.

— Пусьці менé, браце,—прóсцца,—я табé прынесу́ ўлья́ з мёдом, з пчоламі, з усім.

— Ну, добрэ.

Взяў дурный, пашоў до дому. Жджэ да жджэ, ажось ідзе медзьведзь, да несé ўлья́ з мёдом, з пчоламі, з усім. Прышоў ле хаты, да кінуў з плеч об сцену в хаце, дай вылецела сцена. Вышоў той дурный, кажэ:

— Што ты зрабіў! Хату мне разваліў. Я цебé побію.

— Што ты ведаеш,— кажэ медзьведзь,— не бій менé. Я табе хату зроблю.

— Ну, робі.

Пашоў медзьведзь ізноў у лес. Як стаў цягаць лес, нацягаў із гольем, з быльем — усé і цягае.

— Што ж я буду з гэтым рабіць,— кажэ дурный,— ты хату разваліў, ты і зробі.

Пашоў медзьведзь ізноў у лес — прывёў чэтыро́х медзьведзі хату рабіць. Як сталі ту хату рабіць — есьці хочуць — нема́ чэго́ ім есьці. Взялі, пашлі на ноч у лес. Назаўтра дзень, несуць усé по улью з мёдом. Понаедалісе мёду і

сталі аны рабіць. Робяць да робяць, і ўжэ зрабілі хату. Трэба гліну копаць на печ. Людзі пазбіра́лісе, да дзівяцса. Да медзьведзь, як набраў гліны, як пляснў на чэлавека, так чэлавек бэз духу лежыць. Напалі на таго дурного:

— Што ты навёў медзьведзі — людзі бьюць.

Да згаворылісе аны побіць іх селом. Дурный стаў прасіць:

— Братцы, не бійце, нехай хату скончаць.

Зрабілі ж аны ему хату і печ, чысто ўсё. Ну, он кажэ:

— Што вы коньчылі, а не выбелілі.

— Нема вапны.

Дурный кажэ:

— Ідзеце, да становіце, штобы вапно бу́ло.

Пашлі аны вапна шукаючы. Блізко быў город з бэрлінамі. Стаяло вапно. Понабералі аны по меху, да несучь. Прынеслі аны — еты медзьведзі — есьці хочучь.

— А як нам под'есьці! Хадзім карову якую убьём.

Пашлі аны — за ноч і ўбілі карову, і зьелі, і нігдэ сьледу нема. Назаўтра дзень, огледзелі людзі гэту карову і радзяцса — што етым медзьведзям зрабіць за карову? Трэба побраць на ланьцухы. Але нехай хату коньчаць. Сконьчылі аны хату, выбелілі — пакое ётакіе выставілі, што ўх! Трэ іх, етых медзьведзі, побраць на ланьцухы. Збіўсе весь народ, да як побег медзьведзь, так із дзесяць мушчын бегучь за ім — медзьведзь попэрэду, а аны за ім бегучь. Бачучь медзьведзі, што бедá — понастроілісь хвужьей біць. Сталі аны кланяцса да просіцса:

— Да што, вы нас бійце, мы вам ету грэблю высыплем.

А там бу́ла якая то грэбля.

— Ну, добрэ, сыпце.

Сыплюць ані ту грэблю, дай сыплюць. Высыпалі, ужэ коньчылі. Мужыкі усё верцяць, каб побіць іх — мужыкі мужыкамі! Ані — еты медзьведзі — усё кланяюцца. А мужыкі што здумалі: набраць гарэлкі, да понапóіваць іх. Взялі селóm, набралі гарэлкі і понапóівалі. Тые медзьведзі пьяны, качаюцца, перэкідаюцца. А мужыкі думаюць:

— Мўзыку ім прыведóm, каб грала.

Прывелі мўзыку — грае — а ані ўсё куляюцца: то ані скачуць, то ані таньчуць. Кажуць медзьведзі:

— Што ж ані з нас кпілі, кпілі, а мы ім штуку зрабím. Убьём ету мўзыку і скрыпку.

Медзьвэдзь прышоў к мўзыце, лапамі взяў дай прыціснуў — от табé і музыка! Тые радзяцца, мужыкі:

— Чэлавека ўбілі! Што з немі зрабіць? Побіць, дай годзі.

Собралісе селóm, оступілі — біць, дай годзі! А медзьведзі атвечаюць:

— Людзі, не бійце нас — мы вам такую штуку зробім, што вы і не бачылі.

Гавораць людзі:

— Ну, робіце.

Пашлі ані. На вадзé млін стаяў. Адзін мужык завéдоваў тым мліном. Пашлі, побралі за ўглы і прыцяглі до селá. Той г'валтуе, крычыць галосіць, ломіць рукі. Як сьцянецца за мужыкóm медзьвэдзь, так той уже просіць:

— Маé добрыя людзі, што я вам віноват! Пэрэвезіце мне назад млін.

Да людзі кажучь:

— Што ж мы віноваты! Медзьведзі прывезьлі.

Медзьвѣдзь зноў зарэвѣ як скажуць людзі, штоб наза́д цягну́ць, і за тым мужыко́м з калом. Да той:

— Мае коха́ніньке, мае до́брыя людзі, пора-ту́йце менѣ.

Людзі задумалі:

— Калі поскачэш з медзьведзем, то велѣм наза́д млі́н зацягці́.

Побра́лісе а́ні скакаць. Мужык уперáецца:

— А, ма́меньке! А, та́тэньке! ...атку́ль родзіла мне мама, у тако́м страху не бы́ў.

Як пусьцілі е́го, зайшо́ў до дому, да хва́лі-ца:

— Я ж там бачы́ў медзьведзя — але ж такі́й — трасца ма́церы! Здаро́ў! Як взя́ў со мной скакаць, так неможна і поверну́ць е́го.

Пу́таюць:

— Ці ты скака́ў, дзі́дзько, з ім?

— Так, я скака́ў, подтыка́ў свой лапсэ́рдáк. Да як пашо́ў скакаць, так медзьвѣдзь утомі́ўсе, не спра́віўсе со мной.

— Ці ты ж, дзі́дзько, не боя́ўсе?

— Чэ́му не боя́ўсе! Ма́я сорочка вся полот-но́м станові́ласе.

Да той мужык гаворыць до людзі:

— А што, мае коха́нінькіе, завезі́це маго́ млі́на.

— Ну, што вы, зацягні́це е́му млі́на.

Зацяглі́ медзьведзі́ млі́на на место. Поставі́лі. Меле мужык да меле.

Прыходзі́ць дурны́й.

— Заплаці́ мне.

— За што я табѣ буду плаці́ць?

— Мае медзьведзі́ табѣ млі́на поцяглі́.

— Які́е твае́ медзьведзі́?

— Ну, калі́ не плаці́ш, пайдú скажу́ — неха́й беру́ць ізно́ў.

— Вѣдаеш ты што, цэлавецэ, моўцы ты, не кагі. Ну, што ж ты хоцэс?

— Дай мне куль мукі.

— Богато будзе, цэлавецэ.

Раздумаўсе дурный: што я ето сказаў — куль мукі! Трэба на чэтыро́х медзьведзі по кулю.

— Што ты,— кажэ,— думаеш! Я обмыліўсе — мне крыўда будзе. Трэ на чэтыро́х медзьведзі по кулю.

— Айбо! Коханы́нкі! Ты ж мене загубіш! Мае же дзеці з го́лоду помруць.

— А што мне до таго? Мне медзьведзі ўбыюць. Шчэ як скажу́, і цебе́ ўбуюць.

— Ці веш ты, мой коханы́нкі, не кагі ты. На табэ чэтырэ кулі, што ты хоцэш.

Послаў медзьведзі, побралі тые кулі мукі, прынеслі. Той дурный думае:

— Но, ужэ аны́ мне помоглі, хату зрабілі, кулі прынеслі — ужэ грэх будзе. Ну, што вы, медзьведзі, ці вы будзеце ў менé, ці вы пойдзеце?

— Ат,— кажуць,— хаджаін, як будзе добра штука, то мы шчэ послушаем.

Думаў, думаў, што ім закомандоваць. Дай кажэ:

— Ідзіце, у нашэго по́па каба́н добрый. Убийце да прынесіце.

Пашлі, адчынілі хлёў, за кабанá, убілі, прынеслі, осмалілі. Такій добрый — ух! Дурный кажэ:

— Есьце вы.

— Эй,— кагуць,— нам сала не есьці. Пайдом мы, пчол двое стаіць, вьдзером.

А ў по́па на дварé пчолы. А сабакі ліхіе ў по́па, што страшэнна рэч! Медзьведзі пчолы тые дзёруць, а сабакі брэшуць вельмі. Поп кажэ на жонку:

— Што то нашэ сабакі, зроду так не брэхалі!
Каб не былі злодзее ў нас.

Взяў поп стрэльбу, дай вышоў. А медзьвэдзь, за мёду сцельнік*, як пусьціў на попá, так пабэг у хату. На попадзю кажэ:

— От, душко, якое мне Бог даў шчасье! Ето Бог свáрыўсе на сабакі, на нашэ. Я як вышоў, то мне Бог мёд кінуў.

— Эй, душко, непраўда. Як то можэ быць, Бог мёду кінуў.

— От, дўшэчко, встань — погледзі.

Всталі, запалілі ого́нь — праўда мёд. Ну, Бог, кінуў мёд. Поседзелі, погаварылі і полегли. Назаўтра дзень всталі. Вышоў поп на двуор, аж пчолы ўдзэрэны. Ай, пашоў поп к попадзі.

— От, душко, я казаў, што Бог кінуў мёд, аж ето злодзэй пчолы драў, да кінуў сцельніком.

На медзьведзі ніхто не кажэ, а дурный моучыць. На аднаго чэлавека напалі, што он выдраў пчолы поповы. Пошкодоваў дурный таго чэлавека, што напалі, да пашоў до попá, дай кажэ:

— Ба́цюшко, не грэшы на чэлавека, то маé медзьведзі выдралі.

— Э, ты дурный! Што ты навёў медзьведзі. Сам дурный.

— Дарма, ба́цюшко, што я дурный, да з ба́цюшка накіў. Да і кабанá зьеў.

— Як ты маго кабанá зьеў?

— Маé медзьведзі прынеслі.

— Я цебé прэстаўлю.

— А куды, ба́цюшко, мне прэставіць?

— Я цебé ў турму всаджу.

* Сцельнік — соты мёду.

— Дай, ба́цюшко, сто рублёў, то жыв будзеш, а не даш, то прыду́ць медзьведзі, убыю́ць.

— Э, ты дурны́й, я іх пострэляю.

Да ду́мае поп:

— Прыду́ць, забыю́ць.

— На табé, чэлавечэ, сто рублёў, скажы неха́й не іду́ць.

Дурны́й взяў шчэ сто рублёў грошы, да і од-
правіў іх.

Жаніцьба

Була ў бацькі дочка, да вельмі дуровата і сьлёпая трохі. Аны багаты страшенно былі. Прышоў до іх дзецюк і сватаецца к той дзеўцэ. Подбіў он еé.

— Я цебé вазьму за себé.

А ана́ рада! Увэчэру паведзе ё на двуор і ўсе подбівае еé, штобы шла за его́. Ана́ его́ цалуе, обдымае, а патом улезе ў хату і хва́ліцца:

— От, матко, полюбіў мне! Які́й харошы!

— Хто ж цебé полюбіў?

— Солда́т, матко — да харошы он! Круг'лы, шэрокі, і рукамі я не обняла.

Ну, верну́се он другі́й раз подмоўляць дзеўку, да маці не пускае.

— А куды ты, дурна! Да седзі дома. Куды та-
бе заму́ж!

Полеглі бацькі, послулі. А іх сон не берэ. Выйшла́ ана́ із хаты, пашлі́ аны, з клеці ўсе выносілі на воз, успаковалі. Он кажэ на еé:

— Я табé хусточку очы завяжу́, бо ў нашэм селé сабакі такіе — як гледзіш, спужаешса.

Завязаў хусточку очы і павёз кружкі селá, да прывёз на той жэ двуор, да бацькоў. Дай кажэ:

— Ізлазь, да лезі ў хату. Я познашу ў клець.
Да сам завернуў дай паехаў, куды ему трэба
з усім. Ана ўлезла ў хату, да на печ, дай села.

— Такая хатка, як у маго бацькі. Такая печ,
як у маго бацькі.

Проспалісе бацькі і чуюць, што ана гаворыць.
Путае маць:

— А ты ж дзе ето?

— Я замуж пашла.

— А куды ж ты замуж пашла?

— А за солдата.

Да маць кажэ:

— Устань ты, дзедку, пайдзі побач, ці е што
ў клеці?

Встаў той дзед, пашоў — аж клеця разчынена,
нема нічэнько. Білі, білі тую дочку, сталі пу-
таць:

— Як жэ он цебэ вёз?

— Успакавалі на воз, да завязаў очы хўсточ-
ку, дай поехалі, а далей, як прыехалі на двур,
он кажэ:

— Лезі ў хату! Я і ўлезла ў хату.

Здарэнне

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Быў стары дзед з бабою. Взяла тая баба і
померла. Плачэ той дзед:

— Ах, Божэ мой, Божэ! Што мне рабіць
цепер. Як мне жыць на сьвеце!

Думаў, думаў:

— Буду жэніцца.

Взяў, запрўг коніка і паехаў. Едзе да едзе,
прыехаў ў адно селó. Заехаў до карчмы — там

мужыкоў назбералося багата. Разпрашываюць яго:

— Куды ты, старык, едзеш?

Ён стаў ім жаліцца: такая а такая справа, померла мне баба, так еду жонкі шукваючы. Добрыя людзі, нарайце мне дзе, каб высватацца.

Дак той кажэ:

— К той ідзі.

А той кажэ:

— К той ідзі.

А там якім то за плечыма стаіць, да тоукне ў плечы:

— Не шукай бабы, да хадзі со мной, я табэ бабу нараю.

Вышлі аны на двур із тым. Путае он той дзед:

— А дзе ты, добры чэлавечэ? У етом селэ?

— Да не,— кажэ,— паедом далей.

Едуць аны да едуць — вьехалі ў такім мох, у бэздну, у завалу, што прайці нельга. А конь едзе і не дотыкаецца до таго. Побачыў той дзед, што тут якая то нечыста сіла, што едуць по ётакому мху, а конь ідзе. Беда! Не туды ўлез. Прыехалі — серэд лесу дом такім стаіць. Выпраглі коня:

— Ведзі ж яго,— кажэ,— ў стайню.

Ввёў он у тую стайню — аж там такіе пакое, палацы! Да поўна хата такіх красавіц! Погрэлісе аны, да той кажэ:

— А што ты, дзеду, катору хочэш взяць?

— А што,— кажэ,— мой салавейко, ці аны за менэ — таке харошэ паненкі — пойдуць?

— Да ето ні почóm! Пойдуць. Беры.

З адной зрабілі догавор як взяць. Кажэ старык:

— Нам трэ к свяшчэнніку ехаць, каб повеньчаў.

— Ці шчэ ж табé свяшчэнніка трэба! Я цебé повеньчаю. Берэш, старый, ету панну?

— Беру́,— кажэ.

— От і добрэ.

Сталі аны ўберацьса до егó селá.

— Ці багато ты мехоў маеш, чэлавечэ?

А он кажэ:

— У мне nemá ні аднагó.

Загаварыў до тое дзеўкі, штоб сваé мехі клада. Стала ўкідаць мехі — укінула пяць.

— Будзе ётых.

Павёў той старыка ў кóмнатку.

— Держы́, дзед, мех.

Той мех держыць, а той усé грошы сыпле. Насыпаў пяць мехоў.

— Ну, владжайце!

Садзіласе тая панна — ўбрана, просто ўх! А он, вёдомо, старычóк. І грошы тые пяць мехоў поклалі ім. Конь здаецса невелічкі, а бегне хутко. Ехалі аны, ёхалі — подъезджаюць под тое селó, дзе старый. Путае панна:

— Ці шчэ далечэ?

— От,— кажэ,— гэто селó нашэ.

Як толькі огледзеўса: то булá панна, а то седзіць сьвіня́. Думае той старычóк: што он ро́біць! Сьвіню везé не бабу. Плачэ: як мне людзям показацьса! Да раздумаў сам сабé:

— Хоць я сьвіню прывёз, да грошы маé.

Позлазілі з воза — і сьвіня́ коціцьса з воза і пашлá ў хату, да леглá под палóm, по-сьвінячы. Запаліў он у печы, наварыў вечэру, сам зьеў — і ёй адрэзаў хлеба і ліў страву на міску, дай поставіў под палóm. Ана́ встала, учоўкала, дай леглá. Да етой старык кажэ:

— От, улéз не ў сваé — і пропаў колі.

А далей, до аднагó кажэ:

— От, я пропаў.

— А чэго ты, — кажэ, — пропаў?

— Што паненкой робицца і сьвіню.

— Эх, — кажэ, — ты не ведаеш, што рабіць.

— А што я не ведаю?

— Выжэнь ты ё на поле, а я прышлю пастуха.
Даў Бог дзень, выгнаў он её на поле.

— Ідзі, хоця подьез, а то я тебе кормлю.

Ажось воўкі бегуць, бачуць тая сьвіня, што бедá будзе.

Забэгае воук — ана за адзін плот, то воук за другій — увільвала тая коло плоця — воук праўляецца. Нема рады! Скінулася ана паненкой, да атломила жэрдзину, да за тым воуком! Пашла ана до хаты одбійшысе од воука.

— Романе, Романе, не ўганяй ты мне на поле — не буду такой як була.

— Калі будзеш ты ў мене господыню, то не буду тебе гоніць.

— Калі ты ёго пастуха — воука зловіш, то я буду ў том доме господыню.

Пашоў ён ловіць таго воука. Зловіў поросятко, сеў на хвоі, дак поціснуў — поросятко і вішчыць.

Прыбегае воук. Як стаў он его ловіць — воук то сюды, то туды — як сцягнуў его на песок — зловіў — дай у село цягне. Привёў у сваю хату, дзе тая паненка.

— Эх, — кажэ ана, — ты брачухно-воучухно, ты хацёў мне заесці.

— Э, — кажэ, — дзевіца-сестрыца, я не тебе да сьвіню.

— Э, — кажэ, — воучухно-брачухно, тож то я була.

— Э, — кажэ, — дзевіца-сестрыца, чэму ж ты такая хітра була?

— Так я сердзіта була на сваіх братоў, што мне за старога оддалі.

— А што ж ты, дзевіца-сестрыца, дўмаеш, бегім мы навыперадкі. Калі ты мне выперэдзіш, то будзеш тут госпадыню.

Пабеглі аны. Воук як пабег, то і сюды, і туды верне — бегуць аны, бегуць — нічога не вскурала. Ажось ідзе мужык.

— Ах, ці такжэ бегці?

Як розгорнуўсе мужык, так догнаў воўка, взяў за лапы, дай кінуў об землю. Воук без духу нежывы. Ана стала дай кажэ:

— А што, брачухно-воучухно, я табэ казала, што наскочыш на свагó.

Пашла ў хату.

— Ну, — кажэ, — дзеду, уж я тут буду госпадыню. Да ты менэ взяў, а хаджайства нейкого не покажаў.

Павёў он еé ў свіронок, у клець.

— Да якіе ж у менэ ходжайство! Я бедно жыў — нема нічога.

— А мехі маé дзе, што браты далі?

Погледзела, дзе тые мехі — у сеньцах стаяць. Пашоў он, уцягнуў тые мехі — вывернула ана — аж то грошы навернула.

— Цепёр я буду хаджайка.

Он повеселеў — хоць ана малада, я старый, будом жыць.

— Ты ж ідзі, дзеду, по гарэлку — мая маць у госьці прыедзе.

— А ці багато гарэлкі взяць?

— Беры гарцоў два.

Ажось серэд ночы стуюць! Грумоцяць! Едуць у хату. Найшло іх поўнюсенька хата. Едзе і маць у госьці — ні гола, ні адзета, ні на козе, ні на свіні, чорт ведае на чом! Прыехала ў хату. Хата бу-

ла чорна, а то зрабілася ясна, чыста. Не было нічога ў хаце, а то і столы посталі і крысла — усё як трэба. Пазірае дзед, што будзе. Тая маць кажэ:

— Шчэ ж прыедзе мой сын у госьці.

Прыежае той сын. Ідзэ з такою калоду, што неможна там ні сесьці, ні стаць — усё з ту калоду ходзіць. Понапівáлісе ўжэ там.

— Кабы мўжыка, то бы потанцовалі.

Пашоў дзед, мўжыка прывёў. Напоілі мўжыка, іграе — аны скачуць. Да прыдўць к столу, помочуць пальца, мажуць по оку і пайдўць скакаць. Дзед той дўмае:

— Што ето! За што аны мочаюць да мажуць? Вазьму і я помажу.

Як толькі аны загледзелісе, он помочыў пальца, да помазаў око. Так і бачуць: не то людзі, да все чэрці — і аны не ў хаце да ў карчмэ, да так мужыкоў натыкаюць, штобы мужыкі білісе. Мужыкі ўжэ і побілісе. Адзін крывый чорт бэз ногі подштўрхівае, штоб білісе. А он церпéў, церпéў да не вьітрымаў, да кажэ:

— Што ту, крывый чорце, подтыкаеш?

— А ты, — кажэ, — нас бачыш?

— Бачу, — кажэ.

— А на каторэ око бачыш?

— А на левэ.

А той крывый скочыў, да як сунуў ему пальцом, дай выскóчыло око.

— Калі ж ты, — кажэ, — нас бачыў, то не бач нічога.

Дўмае той дзед:

— Нехай бы я лучш моўчаў.

Прышоў до тое маці:

— От, што вашэ мне нарабілі — высўнули око.

— А нашто ты мочаў пальца да іх бачыў?

Дўмае он:

Што мне рабіць!
А тут Бог егó навёў:
— Плюнь ты, да кажы: злыі, ліхій, адчэпі-
се ад менé.
І он перэжэг'наўсе да плюнуў.
— Тфу! Згінь, пропадай ты, мара!
Так тые ўсé полецелі церэз камін — і камін
упаў.

Парабак і бусел

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Ходзіць бусел по болоце. Насталі ужé за-
зімкі — ён і астаўсе тутака — не прыма-
юць егó ўгору лецэць. Вышоў паробок з
аднагó хаджайства быдло поіць, ужé по
сьнегу, і бачыць: ходзіць бусел по сьнегу, дай ногі
подымае — то тую ногу, то тую. Так ён подышоў
до егó:

— Бусьлік! Бусьлік! Хадзім у хату.

Да за егó, за крыла, да ведзé ў хату. Вавёў у
хату, а хаджайка кросна тчэ, дай кажэ:

— Ой, бусьлік, ты змёрз!

А далей кажэ:

— А ў егó чэловечэ ногці — погледжў.

А толькі анá процягла ему глядзéць на ногці,
так он еé дзюб! У нос. Як дзюбнуў нос, так і вы-
рваў половіну носа. Бедуе ж анá, што бэз носа,
да кажэ:

— Бусья, бусья! Што ты мне зрабіў ето! Ты
ж менé калекою посадзіў.

Дак ён кажэ:

— Калі хочэш, штоб я цебé выгоіў, леці ты
со мною.

— Як жэ, — кажэ, — я полечу? Я ж крыл не маю.

— Хадзём, — кажэ, — на двуор, я тебе крылом напрану, дай полечу.

Вышлі аны на двуор, он напрану ё крылом, поднялісе і полецелі. Поускакалі ўсе з хаты, удзівленне такое! Плачуць дзеці — полецела маць. Давай аны таго паробка лаяць:

— Нашто ты бусла прывёў!

Паробак кажэ:

— Да калі ён умёрз — на адной нозе стаяў.

Да аны, як полецелі, так полецелі — да на морэ. Ён у моры загоіў ей той нос, да на жонку сабе взяў. Жывуць аны дай жывуць гадю тры, навелі ужэ і бусьленятка.

— А што, — яна кажэ, — лецім мы ў маю старону. Поодведаю маіх дзецей, тых што первей булі.

Прылечелі аны сюды, дзе ана була, да з тымі дзецьмі, з бусьленяткамі, села ана на озеродзе, на сваём. Да ўсё закідае гóлову:

— Кле, кле, кле!

І бусьленятка:

— Кле, кле, кле!

А тые дзеці, што пакідала, выходзяць, бачуць, што клекчуць буслы. Сталі плакаць. Радзяцца аны:

— Што гэты буслы так прылетаюць да клэкаюць. Можэ то наша маць.

Кажуць аны:

— Кабы нам як зловіць еé. Разопнём цэнято* дай пагонім. Ці не влечуць ана.

Собралісе дзеці, цэнято настроілі, разапялі перэд озеродом, сталі гоніць. Да бусьліха ведае,

* Цэнято — сець.

што то ей дзеці — анá і самá хочэ, штоб як ёй зловілі. Так аны разпінаюць цэнято, а анá седзіць. Як сталі гоніць, анá і полецела, а аны цэнято розгорнулі дай стулілі. Взялі, вынялі з таго цэнята, да внеслі ў хату. Анá знае, што дзеці ей — ну, толькі бусьліха. А ў іх на двурэ груша стаяла, а на грушы бусьленятка поседалі. Ёй і тых шкода, што ў хаце, і тых шкода, што на грушы. А той бусел ёй ждаў, ждаў — прылятае і он, да і он седзіць коле дзеце́й, да клэкае. Думае анá:

— Што тут зрабіць?

Завідно ей, што бусел клэкае, да прышла к акну́, да дзюб! У акно́. Акно́ прабілося, да кле, кле, кле! А тые з грушы повлеталі туды к той. Думаюць дзеці:

— Што тут рабіць, што налетало так буслоў багато.

Прыдзэ пора, што трэба ім песьню сваю пець, то аны лопу! Лопу! Да на стол посядаюць, да клэкаюць. Думаюць дзеці:

— Як так, дай так, маці не будзе.

Сталі аны слóвечна спра́шываць:

— Ты, кажуць, наша маць?

Да перэд ёй і плачуць. А анá:

— Кле, кле, кле! Я ваша маць.

Зговорылісе аны пусьціць іх із хаты. Адчынілі дзьверы, повыводзілі за крыла́. Вылецелі аны із хаты, дай полецелі за морэ.

Парабак і бусел

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Адзіў бусел по балоце, да напалі з́азімки, ён і астаўсе т́утака. Вышоў п́аробок з адной хаты быдло поіць. А ён, той бусел, ходзіць по снегу, подымае то тую ногу, то тую. Так ён подышоў до еѓо:

— Бусьлік, бусьлік, хадзём у хату.

Да за еѓо, за крыла́, да ведзе ў хату. Дай ў хаце он погрэўсе. А тут ідзе господар, дай гаворыць на п́аробка:

— Нашто ты еѓо прывеў у хату! Чэму не побіў ё́таго падлучья́.

Да бусел як подняўсе, да влечеў на ѓолову таѓо чэлавека, дай дзюбнуў і пробіў.

— Божэ мой, што мне рабіць! Я ўже калека вечны.

Бусел взлечеў на хату, дай клэкае. А ён плачэ, да кажэ:

— Бусьлік мой галубчык, дай мне раду яку!

А ён, той бусел, закінуў галоўку, да злечеў, лопнуў крылом, да под крыло́ і панёс. Полецелі аны на морэ. Стаў он еѓо гоіць, так за месяц он еѓо і загбіў. Просіць он еѓо, таѓо бусла, штобы еѓо вывёў із мора. А бусел кажэ:

— А як я цебэ выведу́ із мора, ці ты скажэш, дзе ты быў і хто цебэ выгоіў?

Дак ён кажэ:

— Я мужык і сьлепый і дурный, а вы сьвет летáеце і морэ зна́еце, ваш розум большый, як у менé. Прашу́ мілосьці вашэй научыць і менé.

— Добрэ, ідзі ж со мною.

Ідуць аны дай ідуць. Да скачуць двое дзеток на адной нозе.

— От то, пане бусьле, то дзеткам кара?

— Не — ето ані дурнёў навчаюць: не завідуй, калі другому хόрошо, да не хапайсе ўсё сабэ браць.

Павёў он егό такі до дому — аж тут на берэзі мора зяюзюлька купáецца. Вельмі анá харόшэнька. А мужыкú, як хорошэ бачыць, ему́ за́відно. Дúмае:

— Ах, кабы ў маé рукі!

А бусел стаіць да дзівіцьса. А ён намéрыўсе зяюзюльку ўхопіць — да бусел прыкмеціўсе — як толькі он за зяюзюльку, так бусел егό дзюб! у ногу. От ён і зноў калека. Зноў бедуе:

— Што мне рабіць!

Да бусел кажэ:

— А ты ж пытаў, што тые дзеткі робяць, а я казáў, што дурнёў навчаюць, штобы другім не завідовалі. Маеш цепёр науку.

Плачэ он, просіць буслá, штоб егό выгоіў.

— Калі ты,— бусел кажэ,— дочку замуж за менé даш, то я цебé выгою.

Што тут рабіць! І дочкі жалко і калекой нелоўко быць.

— Пусьці мне, — кажэ, — до дому, я дочкі попытаю, як анá скажэ.

Пусьціў. Прылецеў той чэлавéк до дому, стаў такім, як і быў.

— Што ты, дочко, ведаеш — такая а такая справа. Хочэ бусел цебé замуж взяць.

Дочка ў голас, у плач.

— Як то можэ быць! До мене такіе кавалеры ўдаюцца!

Да на той час знайшоўса кавалір ў еé і спрашывае, як егό? Стала разкáзываць. Кавалір кажэ:

— Да што там бусел! Я хвурею егό ўбыó.

Бусел на ету пору прылетае і сеў там на дворэ—

да ўсё закідае голову, дай клэкае. Дўмае выйдўць по егó і ў хату поведўць. А тая дзеўка плачэ, што бусел прылецёў по еé. А той кавалір кажэ:

— Не плач.

Да хвурью настроіў, да акно протворыў, да як пальнуў, так бусла забіў. Да тую дзеўку обняў, поцаловаў:

— Ты ж мая жэна, а я твой муж.

Вяселле

Павет Мазырскі, вёска Камаровічы

Булó ў бабы две дочкі. І баба бедна з ётымі дочкамі. Дўмае, дўмае, дай кажэ:

— Што, маé дочкі, хадзім у сьвет —можэ Бог шчасье дась.

Пашлі аны ў сьвет. Ідўць аны, ідўць — прыходзяць до цёмнаго лесу. Абдымае іх ужé ноч — ужé цёмно. Жўраца: што тут рабіць? Далей подыходзяць аны — засьвеціўсе ім агóнь. Аны кажуць:

— Агóнь сьвеціць — пайдóm — мо тут селó блізка.

Ідўць аны — такіў лес велікі! Стаіць адна хатка і агóнь гарыць. Ана — ета маць — кажэ:

— Зайдзім сюды, ці не пусьцяць на ноч.

Зайшлі аны — нема нікогонько ў хаце, толькі агóнь сьвеціць. Кажуць аны:

— Влезьмо на печ, ляжмо — уж як будзе, то будзе. Ці нас тут што побье, ці жывы будом.

І голо, і босо, не булó нічога ў той хатцэ, ні піць, ні есьць. Повзлазілі аны на печ, полегли. Ажось до поўночы, едуць і граюць, і скачуць, і

паюць, а што не свой дух (не пры нашых душах казано) з весельем ідзе.

Позіраюць аны з печы — як толькі на двуор вьэхалі, на столе ўсего — і піць, і есьць, і шклянкі, і самовар, всё чысто. Ідуць у хату, скачуць, в лапкі плашуць. Адзін ідзе ззаду крывый на адной нозе, як зайграе музыка, он усё перэкідаецца. А далей ідзе з самага заду адзін і несё мех уголья на плечах. Як махнуўса он, да пашоў скакаць по хаце, да насыпалось з таго меха, не ўголья, а грошы. Посыпалісе по хаце, так і помосту не знаць. Завідуюць аны з-за коміна, што грошы по хаце лежаць.

— Эй,—кажэ,—мамоцко, кабы нам грошы трохі взяць.

Гулялі аны, гулялі, понапівалісе ўжэ, полеглі дай поснулі. Ана, тая дзеўка, ослухала, што ўжэ спяць, ціхо злезла з печы, дай грэбёты грошы ў хфартух. Той крывый стае — чэрап за её!

— Ах,—кажэ,—мая дўшэчка, аткуль ты прыбыла?

Ана спужаласе, не ведае, што адказаць. А далей трохі очухаласе, дай кажэ:

— Мы подорóжные.

— Ну, якіе ж вы подорóжные?

— Мы бедные саусім, пашлі мы у свет шчасья шукаць. Нема чом поживіцьса.

— З кім жэ ты тут? — путае.

— Шчэ,—кажэ,—у менэ маць на печы і сестра.

— Найміцесе ў нас — будзе вам піць і есьці.

— Ну, можна,—кажуць.

— Да што вы хочэце за гуод?

— Што ласка ваша.

Служаць аны, служаць — ўжэ поўроку мінуло ім — ўжэ ім надоело ў іх служачы.

— Заплаціце нам,— кажуць,— пайдом ад вас.

— Ешчэ послужыце,— аны кажуць,— будзе ў нас веселье — поможыце одправіць.

— Ну, добрэ.

Пашлі ж аны по тую свацьбу — ажось і едуць з весельем. Зьэхалі на двуор, іграюць, скачуць, танцююць. Адзін крывый, а другій сьлепый ідзе, а трэцій волівую шкуру несэ, да скачэ. Да як махнуў хвостом з той воловой шкуры, так мўзыцэ око выбіў. Зернулі аны на двуор — аж тут медзьведзь на дворэ.

— А што, медзьведзь, напоймо.

Пашлі аны, за таго медзьведзя, дай доўбяць у хату. Як побачыў медзьведзь гарэлку, захацелосе.

— Дайце мне, браткі, гарэлкі.

Далі ему гарэлкі, напіўсе ён, так што ему дурьць у гóлове. Пашоў ён скакаць, да побіў ім шклянкі і самовары, усё чысто. Бачуць аны, што бедá — просяць аны егó, штобы пашоў ён.

— А што,— медзьведзь адка́звае,— калі мне оддаце вашу наймічку на жонку, то я пайдў. А не, то ўсё побью.

Сказалі аны той дзеўцэ, што такая справа:

— Медзьведзь хочэ цебэ за жонку взяць.

Плачэ тая дзеўка, галосіць.

— Не плач, не бойсе,— аны кажуць,— нішто табé не будзе.

Ну, згаварылі тую дзеўку. Веселье будуць рабіць з медзьведзем.

— Дзеўка - дзевіца, — кажэ медзьведзь, — не плач, не журысе, табé будзе ў менé піць і есьць.

Дзеўка зерне — вéдомо медзьведзь. Жывое ей немаш. Пашлі аны до шлюбу, стаў поп хрэсьціць. Агледзеласе ана ізноў — аж то не медзьведзь, а паньч.

— От, — кажэ, — я быў заклёты, пакуль сабэ жонкі не высватаў, а цяпер буду панычóm, як і первей быў.

Маці і сын

Павет Рэчыцкі, вёска Юравічы

Быў адзін чэлавék вельмі багатый, да не меў он дзецéй. Як начаў ён езьдзіць по знахорах, то рódзіла егó баба сынка Андрушка. Як стаў той Андрушко расці, то не годамі, але днямі. Да патóm той старык помер — і астаўсе Андрушко з маткой удваём. Сталі аны жыць з маткой, і егó matka вельмі шкодовала і не пускала до работы. І до тагó дожылісе, што цэлое хаджайство проелі. Да сын кажэ:

— Матко о, матко! Пайдú я сабé службу пошукаю.

Да matka кажэ:

— Не, мой сыночку, лушч хадзём разэм в сьвет, можэ што знайдзём сабé такое, штобы мы моглí пражыць.

Сын згóдзіўсе на маткіное слово і шчэ што булó, то аны прадалі, а што кому аддалі, побралі торбы і пашлі ў сьвет мiлóсціны просіць по хатах. Хадзілі так аны од хаты до хаты, дзе бедный, а дзе багаты — не так то скоро рабілось, як скоро гаварыцьса. Да пашлі аны у лес. Малою сцэжэчкой ідуць дай ідуць. Аж лежыць пóясок сiні. Так сын хочэ егó забраць, а matka не позволяе.

— Нашто табé, — кажэ, — браць! Можэ то якій знахор поклáў, а мы возьмем, то будзе нам бедá.

Да сын не хочэ маткі слухаць і такі хочэ взяць. А matka аж за рукі егó хватае і просіць:

— Не беры, мой сыночэк. А можэ он такі́, а можэ сякі — нашто нам е́го браць! Лучш не чэпаймо, да хадзём далей. Хто поклаў, той нехай і возьме.

Сын стаяў і доўго думаў, ці браць, ці пакінуць — да матка згаварыла е́го і пошлі далей. Ідуць аны́, дай Андрушка гаворыць до маткі:

— Мамо, о мамо! Я вернусе, дай вазьму ё́таго п’яска.

Матка ізноў на́чала е́го просіць:

— Мой ты сыночэк! Я ж цебэ шкодую — я ж тебе прашу́, не чэпаймо. Хадзі́м мы далей.

Пашлі аны́ далей. Да е́го такі корціць е́тый п’ясо́к. Кажэ ё́н:

— От, матко, мы ўжэ потымлісе вельмі — сядзьмо, да хоця́ трохі оддышэм.

Матка е́го послухала. Селі аны́, досталі хлеб із торбы і сталі аны́ полудноваць. А е́го усё е́тый п’ясо́к корціць, як бы е́му хто кажэ: вернісе наза́д, дай заберы́ е́го. То ё́н кажэ на матку:

— От, матко, цепёр як мы под’елі, то варто было бы нам і заснуць трохі — на́шыя ногі боляць.

Матка послухала і легла спаць, а он кажэ:

— Я, мамо, посяжу́ ле цебэ.

Поседзеў ё́н трошкі, бачыць, што матка ужэ спіць. Так доуго не чэкаючы завернуўсе наза́д на сваю дарожку і побег до таго п’яска. Прыбег туды́, взяў е́го — да нема́ дзе е́го сховаць од маткі. Думаў ё́н думаў, да скінуў аднаго́ рукава і замотаў на го́лое цело, штоб матка не побачыла, і надзеў зноў той рука́в. Як то зрабіў — і так то быў здаровы — а то стаўсе такі́ сілны́, што не чуў под сабою землі. Пашоў ізноў до маткі, прабудзіў ё́ і гаворыць:

— Цепёр, мамо, хадзём сьмело ў сьвет.

Пашлі ані сабэ далей. Ідучь, дай ідучь — аж стаіць на дарозе веліка хвоя. Кажэ Андрушко:

— От, мамо, я ётую хвою адным палцом повалю.

— Эй, мой сыночэк, ты еé і секірою не зрубаш, не то штоб ты еé адным палцом поваліў.

Андрушко, не доўго чэкаючы, захацеў сваю храбросьць показаць, толькі адным пальцом хвою тоўкнуў, так а́на з корэньем поваліласе. Да матка, як побачыла, што ён такі́ здаровы, так догадаласе, што ён взяў той поясóк. Ідучь ані, дай ідучь—не так-то скоро робілося, як скоро гаворыцьсе — аж прыходзяць ані до якоесь хаты. Андрушко кажэ на матку:

— Ты ж, мамо, тут почэка́й, а я пайдú побачу, хто тут такі́ в етой хаце.

Пашоў ён адчыніў дзьверы, аж там седзяць дванадцаць змеев, што ў са́мага мёншаго то было шэсьць галоў, а ў са́мага старшаго то бу́ло двадцаць чэтыры галавэ. Якраз тагды ані абéдалі в той час. Андрушко вайшоў у хату:

— Здаровы.

— Здароў, Андрушко Іва́нович.

— Ці нема́ ў вас вады напіцьса?

— Абаждзі трошкі — ты зараз крові сваёй напіешсе.

Андрушка постаяў, погледзеў на тых дванадцаць змеев, дай гаворыць:

— Побачым, хто чыей крові напіецса.

Змей зернуў на Андрушка:

— Ешчэ такі́ мерзавец будзе тут гаворыць. Мой самы меншы брат як возьме цебэ адным палцом, то ты зараз помрэш.

А патом кажэ до сваго мёншаго брата:

— Ідзі ты погуляй з етым дурнем.

Зараз выходзіць шэсьціголовны змей. Дай

Андрушка, доўго не чэкаючы, як возьму малоціць по яго тых головах, так і збіў. А тут другі — он і другога. А тут і трэці — он і тогo. І так збіў адзінаццаць на сьмерць. А на дванадцатым адну гóлову пакінуў, бо вельмі стаў прóсьца. Гаворыць:

— Покінь, браце, хоча мне адну гóлову, штоб я мог на сьвеце жыць.

Андрушка стаў, поглядзеў на ётыя все змеі, і зрабілося ему жалко, што столькі галоў лежыць збіты. Так апусьціў рукі, дай кажэ:

— Ну, то я табе адну гóлову подарую.

Змей ему хоць адной гóловой паклониўсе і подзяковаў. Дай Андрушко не стаў з ім доўго знакомство заводзіць, зараз завернуўсе і пашоў із тое хаты до маткі.

— Но, хадзём, матко.

— Ах, мой сыно́к, ці ж ты шчэ жывеш на сьвеце! Бо я думала, што тебе даўно нема жывого, што там такі́ крык быў у той хаце.

— Нішто́, мамо, той крык для мене не быў страшны.

Ну, пашлі аны́ далей. Ідуць аны́, дай ідуць, дзень, а можэ болей, прыходзяць аны́ ў село́ на ноч. Зайшлі аны́ к аднаму чэлавеку, попросілісь на ноч, і той пусьціў. Зачаў ён іх разпутываць:

— Аткуль вы? І што? І куды ідзеце?

Андрушко дай разказаў сваю беду́ і куды аны́ ідуць. Чэлавек тое ўсё выслухаў, і гаворыць:

— Ото ведаеш ты што?

— А што?

— Тут наш пан наймуе лесьніка і господыню до пекарні. То можэ ты станеш за лесьніка, а матка за господыню, то разэм будзеце служыць у адном месце.

— А добрэ было бы — можэ хоця по сьвеце не ходзілі бы.

— Ну, то добрэ, я заўтра буду вэ дворэ, так пану скажў, што ў менé есь чэла́век добрый.

Назаўтра дзень рано, пашоў той мужык до пана дай кажэ: такая а такая справа. Пан зараз посылае по таго чэлавека. Прывелі его ў двуор, выходзіць пан.

— Дзень добры пану.

— Здароў. А можэ б ты наняўсе за лёсьніка ў менé?

— А добрэ, пане. Але можэ бы пан даў і маей матцэ место якое?

— А добрэ, у менé нема́ господыні, то яна́ можэ за господыню стаць.

— Да чэму́! Можэ.

— Ну, то добрэ.

— А я хацёў попытацьса пана, ці е конь які́й для менé?

— Найдом коня для цебé — от хадзі со мною — побачыш маіх коні.

Повёў его ў адну́ стайню, да там такіе коні, што рэдкó пошукáць. Дай Андрушка, як подошоў до аднаго найлёпшаго, як палажыў на ім сваю́ руку, то конь со ўсіх ног поваліўсе.

— Ну,—кажэ пан,— маладзёц з цебé, калі мой конь не додзержаў тваей рукі. Хадзім до другога стайні, там шчэ лучшэ коні, можэ катораго можна будзе найці для цебé.

Прыходзяць до другога стайні — аж там такіе коні, што не ўсякі дурэнь мог хадзіць около іх. Андрушко пахадзіў по стайні, погледзёў.

— Не,—кажэ,— пане, нема́ і тут коня́ для менé.

— Ну, то знаеш ты што?

— А што, пане?

— У менé есь у лесе такая кобыла, што калі ты прыступішсе да ей, то я табé дам трыста рублёў. А ў тое кобылы есь жрэбчык, то той можэ цебé возіць. Але калі ты доступішсе до таго жрэбчыка, то я дам табé пяцьсот рублёў гасьціньца.

— Ну, добрэ, пане.

І зрабілі такі́ ўговор, што тры дні трэба ездзіць по лесу́, а тры дні можна дома седзець. Ну, добрэ. Так позваў пан Андрушка і матку его́ і далі ім пабедаць. А патом матка зсталасе ў кухні, а Андрушко взяў вўздэчку і седло́ і бізунá добраго і пашоў у лес. Прыходзіць ён до тое стайні, дай крыкнуў:

— Стой, малы́ праудалый!

Той конь стаў як укопаны в землю. Прышоў до его́ і погладзіў, дай надзеў на его́ вўздэчку і седло́, взяў сваго́ бізунá і сеў, да як сціснуў свае́мі маладзёцкімі нога́мі, так той конь на бег, але лецеў поверх лесу́. Прыехаў ён наза́д у етый двор, так пан, як побачыў его́ на етым коню, то ўжé не ведаў, што ему рабіць. Зараз выняў ё́тые пяцьсот рублёў і даў ему́.

— На тебé гасьціньца за тое.

І зараз казаў запрагаць коні і паехалі ў лес. Да лес быў такі́ велікі, што іначэ неможна було́ об'ехаць як за тры дні. А така була́ вельмі цікава. Захацела знаць, што там за крык быў у той хаце в лесе, як ана́ стаяла на дворэ, а Андрушко хадзіў у хату. Забраласе ана́ і пашла́ тою дарогаю. Прыходзіць ана́ до тое хаты. Адчыніла дзьверы, аж там седзіць рáнений із адно́й галаво́й.

— Здарова, бабушка.

— Здароў, змею.

— Но, ба́бушка, то твой сын такі́ сільны.

— А мой.

— А можэ б ты, бабушка, замуж бы пашла?

— А чэму ж, пошла бы.

— Но, то знаеш, што я табé скажу. Ты бы хацела тваго сына перэвезьці із свету? А не, то я цебé перэведу́.

— А хацела б.

— Но, то я табé помогú его́ ізгубіць. Ты ідзі до дому і захварэй, то он попутае цебé, што табé такое? Так ты скажы́ ему́: ото мой сын, як ты выехаў, так я зараз і захварэла. Так ён попутае, можэ до́хтора прывезці? То ты скажы́, што дохтор нічога не помагае, але мне людзе баілі, што есь Закобайская рэка́, а ле тое рэкі есь лес, а ў лесе сад, дак штоб ён достаў із таго саду яблычко. Так ён як паедзе по тое яблычко, то ўж назад не прыедзе. Да мы тагды́ пожнімсе. А калі мы его́ не перэведом, то ён нас абоіх погубіць.

— Ну, добрэ.

Ана́ завернуласе і пашла́ назад ў сваё место. Прышла́ ана́ до дому, да сын шчэ не вернуўсе із лесу. Ана́ зараз і захварэла. Ажно прыехаў Андрушко, да не доўго чэкаючы, поставіў коня, і пашоў доvéдацьса до сваёй маткі. Прыходзіць ён — аж матка лежыць і стогне: ой, ой. Андрушка стаў путацьса:

— Што вам, мамо?

— Ой, мой сыночэк, такая нездарова, што ходзіць не магу́.

— Но, то чэму́ вы не поради́лісе з кім — чы з людзьмі, чы з до́хтором?

— Ой, мой сыночэк, я ўжэ радзіласе, да нішто не помагае, ані людзі, ані дохтор. Але тут мне радзілі, штоб як достаць із Закобайской рэкі — там есь лес, а в том лесе есь сад, так штоб із таго саду достаць яблычко, да зьесьці, то можэ б я і поздоровела.

Андрушко, не доўго чэкаючы, оседлаў сваго коня і паехаў по тое яблычко. Ехаў ён ехаў, выехаў на столбовый шлях, і едзе сабэ по шляху. Ажно конь спотыкнуўсе і зараз стаў. Ён на коня: но! Но! А конь із места не рушаецца. Аж тут адчыняецца земля і выходзіць дзевіца такая красавіца, што ні здумаць, ні згадаць.

— Здароў, Андрушко.

— Здарова, дзевіца.

— А куды ж цебэ Бог несэ?

Он зачаў разказваць ёй, што матка хвора, да прыраілі людзі, штоб із таго саду дастаць яблычко, то можэ анá ачунее.

— Так чы ж ты можэш дастаць тое яблычко, калі там за пяць вёрст агонь із таго саду.

Андрушко подумаў:

— Но, што будзе, то будзе, дай паеду.

— Но, то знаеш ты што?

— А што?

— Я цебэ жалею. На табе ету хўстэчку, то ты як прыедзеш до таго саду, пусьці ету хўсточку, то анá табэ прынесэ тое яблычко, а ты сам стой на адномь месяце.

Андрушко подзяковаў, взяў хўсточку і паехаў. Доўго лі каротко ехаў, да прыехаў до таго саду. Зараз выняў хўстэчку і пусьціў із рук. Полецела, вырвала тое яблычко і прынесла ему. Ён забраў, дай паехаў назад. Як прыехаў ў тое место, дзе конь становіўсе, выходзіць та самая дзевіца-красавіца і путае:

— А што, есь?

— Есь.

— Но, то дай жэ мне его, а я табэ другое дам.

Далá анá ему другое, і ён паехаў домой. Прыехаў ён, бросіў коня ў дворэ, а сам панёс тое яблычко сваей маці. Бачыць: матка лежыць на

ложы і стогне: ой! ой! Зьела она́ тое яблычко і зноў легла́. А он паехаў у лес на тры дні. Да як толькі ён паехаў, ана́ пашла́ до змея.

— А што, — змей путае, — як жэ?

— Прывёз яблычко.

— Ну, — гаворыць, — пропалі мы цепёр.

Сеў Змей, думаў, дай думаў.

— Ну, ідзі ж ты, — кажэ, — і зноў захварэй, а як ён прыдзе і стане путацьсе, то ты скажы, штоб ён паехаў на Сінявскою гору і прывёз вады́. Так ён як там поедзе, то ўжэ не вернецца.

Ана́ завернуласе і пашла́ до дому. Прыехаў сын із лесу, да нікуды не зайшоў, але просто до маткі ідэ і путае, як здаровье. А ана́ стогне:

— Ой, ой! Нема́ нічога, не поправілась я ані трошкі.

— То можэ поехаць до дóхтора?

— Ой, не трэба мне дóхтора. Але мне радзіў адзін чэлавéк, штоб як достаць вады з Сінявско́й горы, да штоб я выпіла, так можэ ачунела б.

— То я паеду і прывезу́.

І доўго не чэкаючы, оседлаў свагó богаты́рскаго коня́ і пусьціўсе з Богом у дарогу на Сінявскою гору, по жывую воду. Едзе ён едзе — доежае до тагó места — і зноў конь егó спотыкнуўсе. Аж адчыняюцца дзьверы і выходзіць та сама дзевіца-красавіца, што була́ ему́ ў пóмочы.

— Здароў, Андрушко.

— Здарова, дзевіца, міла мая́ сестрыца.

— Куды ж тебе́ Бог несé?

— От, — кажэ, — бедá! Матка мая́ помірае, так прыра́лі, штобы достаць вады́ із Сінявско́й горы.

— От, ці ж ты яé достанеш? Ты лепш вернісе назáд.

— Не, паеду.

— Но, то на ж табé етый свісто́к — як прые-
дзеш до тое горы, то ты всё свішчы́ паку́ль набе-
рэ́ш вады́ і наза́д зьездзеш.

Андрушко подзя́коваў і пусьціўсе ў дарогу.
Ехаў ён, прыехаў до тое горы. Дак тые горы схó-
дзяцца адна́ до друго́й так, што немажна въехаць.
Вздумаў ён на той свісто́к, і дава́й сьвістаць. То
тые горы зараз сталі на адно́м мейсцу і стаяць,
а ён въехаў между горы. Гледзіць — што так
высоко? Да як сьвіснуў, да сціснуў сваго богаты́р-
скаго коня́, так конь подхваціў, да взнёс его́ на
тые горы. Андрушка набраў вады́, зьехаў із
горы і перэстаў сьвістаць, то зараз сталі схóдзіць-
са тые горы. Да Андрушко, як сціснуў коня́, так
подхваціў, так одразу выскочыў — толькі астаў-
се его́ ма́ленькі собачко. Так Андрушко вельмі
журыўсе по тым собачку. Але нема́ што рабіць!
Паехаў. Прыехаў на тое место — аж выходзіць
дзевіца-красавіца і путае:

— Ну, як удалосе? Набраў вады́?

— Але, — кажэ, — набраў.

— Но, то дай жэ ты мне ету воду, а я табé дам
друго́й.

Взяла ету ваду́, дай дала́ друго́й. Андрушка взяў
і паехаў до дому. Як толькі прыехаў, пашоў прос-
то до маткі і даў ей ету воду. Ана́ трошкі вы́піла
і зноў стогне. Андрушка побыў трошкі і паехаў
у лес. Да як толькі паехаў, матка зараз пашла́
ізноў до Змея.

— А што, — змей путае, — прывёз?

— Прывёз.

— Ну, — гаворыць, — цепёр мы пропалі. Не ве-
даю ўжэ, што нам рабіць із тваім сыном. Он хіба
і з таго́ света прыедзе.

Думаў ён, думаў, што рабіць і што почынаць—
наконéц гаворыць:

— Маю шчэ адну загадку — калі ён і тою ізробіць, то ўжэ не ведаю, што мы зробім. Есь за Сінявскою гору Огнянна гора, і там есь адна баба, катора за сто вёрст агнём смаліць. Ты ёму скажы, штобы ён там паехаў, і ўбіў тую бабу, дай дастаў із её сэрца і прывез табé. Калі ён уж туды паедзе, то назád не вёрнецца.

Пашлá ета матка до дому і зноў захварэла. Прыехаў Андрушко з лесу і зараз пашоў до маткі. Аж тут матка лежыць. Што ўж ёму рабіць? Стаў он путацьса ў маткі:

— Можэ вам дохтора прывезьці?

— Ой, не, мой сынóк, не паможэ дохтор. Да калі ты менé так жалуеш, то людзе мне раілі, што есь за Сінявскою горою Огнянна гора, а там есь баба — да штоб ту бабу ўбіць і сэрца дастаць, дай зварыць мне егó, то можэ я бы ачунела.

— То я паеду і прывезу.

Андрушко не доўго чэкаючы оседлаў свагó коня і пусьціўсе з Богом. Ехаў да ехаў — не так скоро рабілось, як скоро гаварыцьса — прыехаў зноў на тое место, дзе конь спотыкнуўса. Ажно вуходзіць тая красáвіца.

— Здароў, Андрушко!

— Здарова, дзевіца, мая міла сестрыца.

— Но, куды ж ты едзеш?

Ён стаў ёй разка́зываць так і так.

— Но, што ж ты думаеш? Як тое дастанеш?

— А Бог егó ведае! Можэ як дастану.

— Да можна дастаць, але вельмі цяжко. Да я табé пора́джу, не едзь туды, бо твая матка саўсім здорова. Лепш ты вернісе назád.

— Не,— кажэ,— не вернусе — што будзе, то будзе — а такі поеду.

— Но, калі так хочэш ехаць, то на табé ету хустку і етый вострый меч. Дай Бог табé помоч.

Андрушко подзяковаў і паехаў. Доўго ён ехаў, можэ дзень, а можэ і два, наконéц прыехаў ён до тое горы. Так було горачо, што вóлосы гарэлі на галавé, але што тут рабіць — ехаць трэба. Дай вздумаў на сваю хустку, достáў ё — ужэ трохі поздоровéў. Як махнуў тры разы і поціснуў свагó богатырскаго коня, так конь пусьціўсе з копыта на крутую гору. А тая баба седзела на самой горэ. Да як угледзела Андрушка, закрычала:

— Андрушко, Андрушко!

А ён просто на ею едзе, дай в́ыхваціў свой войстрый меч і зрубіў бабе гóлову з плеч. Да разрубіў еé на две палавіны і достáў із еé сэрцэ, завінуў в хустку і полецеў назáд до дому. Прыехаў на тое место, аж вуходзіць красáвіца.

— Здарóў, Андрушко.

— Здарова, дзевіца, мая міла сестрыца.

— Як жэ табé повелосе?

— А нішто,— кажэ,— зачэм ездзіў, то і везу́.

— Ну, то добрэ. Хадзі ў маю хату — порозмоўляем.

Пашоў ён з ёй — зараз дала ему́ піць і есьці. Ён сеў, подьёў, напіўсе, подзяковаў, дай кажэ:

— Трэба мне ехаць до дому.

А анá кажэ:

— Будзь осторожны, бо пропадзэш.

— Да я не боюсе.

— Але одда́й мне тое сэрцэ, а я табé дам другое.

Взяла анá тое сэрцэ і дала ему́ другое, і шчэ сказала ему́ адно́ слово:

— Андрушко, ці хочэш быць маім другом? То будзем жыць на сьвеце — а так ты пропадзэш.

Ён з радосьці ўпаў на калены і стаў рукі ей цаловаць. Ана яго подняла і ў ліцо поцэловала і верным дружком назвала. Дай паехаў ён до дому. Як толькі доехаў до стайні, так зараз коня кінуў, а сам пашоў до маткі і зараз зварыў тое сэрцэ, і ей даў. Ана зьела і гаворыць:

— О, цепёр якбы трохі поздоровела.

— Но, то дзякуй Богу, хоця лекарство найшоў.

Назаўтра Андрушко забераецца ехаць ў лес, а матцэ гаворыць, штобы нідзэ не выходзіла, бо зноў захварэе.

— Да не! Дзе ж я пайдў! Я рада, што хоця трохі поздоровела. Цепёр буду седзець у хаце.

Паехаў ён сабе ў лес. А баба не доўго чэкаючы забрálасе і пашлá до Змея на пораду. Прыходзіць — аж Змей такій весолый! Дождыдае бабу. Як толькі баба ў хату, закрываў:

— А што, паехаў?

— Паехаў, дай прыехаў назад.

— А тое прывёз?

— Але, — кажэ, — прывёз.

Так Змей почуў, так і гóлову спусьціў, стаў думаць і думаць, што рабіць з етым чэлавеком. Наконэц ён гаворыць:

— Ідзі ты до дому і нагрэй баню, а як ён прыдзэ, то попрасі яго з сабою до бані. Як ён там скіне свой пóясок, то я зараз яго схвачу — дай убьём яго самі, бо так яго ніхто не ўбьё.

Пашлá ана до дому. Прыходзіць з лесу Андрушко, дай ана кажэ:

— От, мой сыночэк, од таго лекарства то я трохі поздоровела, але ешчэ, мой сынóк, пайдзём у баню, посьле такой хваробы, то трэба выпарыцьса добрэ.

— А добрэ, мамо,— кажэ,—пойдзем — ужэ і я даўно не па́рыўсе.

Нагрэлі аны баню і пашлі. Андрушко раздзеўсе, і зняў сваго паяска і зложыў з адзенем разэм, дай пашоў мыцьса. А Змей не доўго чэкаючы подкраўсе, да за паясок і в ногі. Дай матка ему́ вы́бегла навстрэчу, і кажэ:

— А што, наш паясок.

— А наш,—кажэ.

— Да што нам цепёр рабіць?

— От,—кажэ,— як умыецца, то ему́ ўжэ будзе слабо. То ты скажы, штоб улэз до жэлэзнаго куба пополаскацьсе, а як толькі ўлезе, ты зараз опускай веко і хватай на зашчэпку. То мы е́го там і ўтопім.

Верну́ласе матка ў лазню, аж он кажэ:

— Да што мне якое недобрэ.

— Да ўлезь,— а́на кажэ,— мой сынóк, до таго куба, да полошчысе, можа поздаравеш.

Андрушко послухаў маткі, да як толькі ўлэз до таго куба, то матка опуска́ила веко. А тут і Змей подскочыў. Так Андрушка бачыць, што погано з ім будзе, так змогсе, да проломаў веко і хочэ вускочыць, да Змей е́го по гóлове! Так ён упаў і заснуў у том кубе. Аны тады́ із радосьці обня́лісе і началі цаловацьса. А патом сталі ду́маць, што рабіць.

— А што,— кажэ Змей,— зако́пываць е́го не будом, да посадзім е́го на коня, да нехай несé куды хочэ і куды знае.

Вы́нялі е́го з куба і посадзілі на коня, да одумалісе, што е́го конь усё знае.

— Трэба коню очы выпекаць.

Взялі, дай выпеклі коню очы горячим жэлезом, дай пусы́лі ў Божый свет. А самі поехалі до веньца́, і сталі жыць да пожива́ць, да сваёй не-

сподзеваной сьмерці дождыдаць. Да Андрушкін конь пашоў блудзіць по цёмным лесу, да по чыстым полі, да по шырокім балотам, дай по несхóдзеным лугам. Блудзіў ён, блудзіў, да стаў нюхаць, дай шукáць дарогі, а наконéц ізнюхаў ён сваю дарогу і пашоў помаленьку. Не так то скоро рабілось, як скоро гавóрыцьса. Наконéц, прыходзіць етый конь до тагó места, дзе он спотыкнуўсе. Ажно выскóчыла ета красавіца — а як побáчыла мёртваго Андрушка, так обомлела. А патóm дошла до пáмяці, взяла Андрушка, зняла з коня, дай достала сваю воду жывушчу і выцёрла егó. Так ён протворыў очы і гаворыць:

— Ах, як я доўго спаў!

— Да ты ўжэ быў заснуўшы на вечнэ часы. Калі б не твой конь, да не я, ты бы і навекі не встаў.

Дай Андрушко прыдумаў сабé, што з нím сталосе — огледзеўсе на коня — аж егó конь сьлепый. Так ему ета красавіца поцерла очы жывучу вадою, і ён стаў такім, як быў. Дай Андрушко ўсё ей разказаў, як булó, а анá гаворыць:

— А я ж табé казала: будзь асторожны. А ты думаў, што матка твая прыяцелка, ажно анá твая ізгубніца. А цепэр анá ўж замужэм за тым Змеём.

Дай ён доўго седзéў, дай думаў: што тут рабіць? А патóm надумаўсе не подароваць ётаго ні матцэ, ні Змею.

— Поеду, дай познімаю ім гóловы абоім — а свагó не дарую.

— Послуха́й,— кажэ тая дзевіца,— я табé дам добрую раду. Я цебé зраблю птíцой — і ты леці просто до іх дому і сядзь на самом версе тагó дзэрава, што стаіць ле ганку, да спева́й рáзнымі голóсамі. Як яны почуюць, то захочуць цебé

поймаць, і Змей зараз полезе на ето дзэрэво, то ты егó там зараз і ўбьеш. А патóm як і матку ўбьеш, то вазьмі еé і зараз на агніó спаль — і попёл раздуй. А як не спаліш, то погано будзе.

Да ён гаворыць:

— Да што я зраблю, калі ў менé nemá ўжé такой сілы, як даўней булá.

А она́ кажэ:

— Не бойсе — е ў менé шчэ тое сэрцэ, што ты прывёз — дам табé зьесьць.

Зьеў ён тое сэрцэ, да зараз прыбыло ему́ сілы в два разы болей, як уперво булó. А ана́ взяла шклянку вады і обліла егó — і он зрабіўсе варабьём, дай полецéў просто туды. Прылецéў ён туды, сеў на версé сосны і стаў спеваць рáзнымі голóсамі. А матка якраз седзела под тым дзэрэвом со сваім мужэм. Почулі аны́ етый голос і вельмі ім сподобаўсе. Дай ана́ кажэ:

— Як бы нам поймаць тагó варабейка, штобы нам спеваў у хаце. То було бы добрэ і вэсоло було бы нам.

— То я,— кажэ,— полезу і егó злоўлю.

Дай полéz на дзэрэво. А ў тую мінуту Андрушко зрабіўсе чэлавеком, дай кажэ:

— Здарóў, ба́цейко, даўно́ мы ўж не відзелісе.

І як сьвіснуў его сваім богатырскім кулаком, то Змей упáў на землю, і пакўль долецéў до землі, ужé помёр. А матка як побáчыла, як леціць ей муж, то і она́ обомлела. Дай Андрушка гаворыць:

— Здарова, матко, даўно́ ўжé мы не відзелісе.

І недоўго чэкаючы зняў ей гóлову з плеч. І зараз поховаў, да на огніó не спаліў. Вороціўсе ён назáд до сваей дзéўкі, да ана́ егó разпрашывае, што? Як? Да ён разкáзуе, што побіў абое, да толькі косьці маткі не спаліў, да так закопáў.

— Но, то і будзе бедá. Бо твая матка мела ў ёту ноч сына родзіць, то он всё будзе нам шкодзіць. Трэба ізноў клопотацьса об етом сыне. Ідзі заўтра доведацьса, што там есь?

Назаўтра дзень паехаў ён туды, одкопаў гроб. Ажно праўда — седзіць малады́й Змей, да ў егó дваццаць галоў. Як толькі побачыў Андрушку, зараз закрычаў:

— Здароў, Андрушко!

— Здароў, малады́й Змей.

— Да ці будзем біцьса, ці міріцьса?

— Пайдóm мы на Бог'óрнейскую гору, да там мы з табой погуляем і адзін другому подзякуем.

Пашлі аны на Бог'óрнейскую гору, да той Змей взяў Андрушку, дай ударыў об землю, так Андрушка по колена ў землю влечёў. То Змей стаў і гледзіць. Андрушко оддохнуў і вылез із землі, да як взяў Змея і ўдарыў об землю, так он влечёў до палавіны. А цепёр подскочыла егó красáвица і познімала ему ўсё гóловы до адной. А самі тогды сталі жыць, да поживаць, да добра наживаць — і зрабілі веселье, і я там быў, мёд, віно піў, по барадзе цекло і ў рот не попало. І конец цалэй гісторіі.

Пан

Павет Рэчыцкі, вёска Юравічы

Быў сабé адзін пан. Вельмі багатый он быў, да вельмі скупы, да перэд смерцю нікаму не хацеў даць сваіх грошы, да так сабé выдумаў: збраў сваé імперьялы і помешаў з маслэм і напатыкаў два гарцы ім-

перьялов — і зараз помёр. Да поховалі егó в косьцёле. То як толькі егó поховалі, он зачоў хадзіць, да стукаць, да ламаць усё, так што не буλό рады. Так казалі, што дадуць пядзесят рублёў, калі хто ў косьцёле перэначуе. То як толькі хто пойдзе, то назаўтра не будзе жыв — альбо раздзерэ, альбо повесіць, альбо задушыць, альбо в труну паложыць. Наконэц, найшлось двух хлопцов малодых, і пашлі до косьцёла на ноч. Прышлі, запалілі две свечкі, поставілі сабé стол і нáчалі в карты граць. Ажно около поўночы адчыняецса склеп і подымаецса труна — дай одмыкаецса веко і встае пан. Як аны побачылі, што вуходзіць пан, то адзін спужаўсе, а другі́й кажэ:

— Не бойсе, да іграймо.

Подышоў до іх пан і погледзёў, як аны граюць, дай гаворуць:

— Прыміце і менé в карты граць.

Тые кажуць:

— Бардзо прошен. Он раз, як толькі сеў, так і проіграў аднагó імперьяла, дай кашльнуў, і вылецеў з горла імперьял. І так аны выігралі од егó два гарцы імперьяла. Тады он ім подзяковаў і сказаў:

— Цепёр ужé не буду хадзіць, стукаць, дай нікаму нічэго робіць — бо тагды менé на тым сьвеце [не будзе] із грошыма.

І пашоў на сваé место, дай і труна замкнулась і апусьцілась до склепу. А тые хлопцы до дня сабé седзелі, дай в карты гралі. Назаўтра зобра́лісе людзе ховаць етых хлопцов, ажно аны ішчэ по гарцу імперьялов досталі. А патóm ужé пан ніколі не хадзіў, дай не стучало по косьцёле.

Купец

Павет Рэчыцкі, вёска Юравічы

Выў сабэ адный купец. Называўсе он Марко Богаты, і ездзіў з тоўарамі по сьвеце. Ехаў он, да заехаў у адно селó прэд ночью, дай прóсiцьса на ноч. Да перэехаў усé селó, і ніхто не прымае. Наконеч, бачыць у адной хатцэ агóнь гарыць. Дак там стучаецса дай просiць:

— Дóбрые людзе, пазвольце мне перэночэваць.

А господар той кажэ:

— Нiяк не магú — мая жонка на часáх — можэ і той ночы породзiць — неможна.

— То хоця на подворы пазвольце мне коня поставiць.

— На подворы то можно, а ў хату нiяк не магú пусьцiць.

— Ну, добрэ.

Да Марко выпраг сваго коня, а сам лёг спаць на возе. Ажно чуе голос малаго дзiцятка — і два Яугалы прылетаюць. А патóm еты Яугалы полецелi ў гору і путаюцца Бога, якое таму дзiцяцi шчасье даць? А Бог кажэ, што таму дзiцяцi трэба даць Маркóвое шчасье і богацтво. Дай Марко лежачы ўсё гэто чуў і так сабэ думаў:

— Хоця Бог так кажэ, да не будзе таго.

Назаўтра дзень, пашоў той господар шукáць каго на кума, да нiкого не найшоў, дай кажэ до жонкi:

— От, нiкого не маю на кума.

А Марко гаворыць:

— Ну, хацiце, то я вам буду за кума.

Аны рады — позвалi суседку і понесьлi дзi-

ця хрєсціць. Дай патóm Марко даў грошы, купілі гарэукі і адправілі хрэсьціны. Да Марко кажэ:

— Падаруйце мне ё́того хлòпчыка.

Матка не схацела — але булі вельмі бédные, так ацэц кажэ:

— Бог з ім! Хоця́ б мы етым толк далі.

Да Марко даў ім трыста рублёў за дзіця, і так аны згòдзілісе. Забраў он ё́того хлòпчыка з сабою, вывёз за селó вёрстоў з пяць і кінуў егò в велікій сьнег.

— На табé,— кажэ,— Маркòвое багацтво.

А сам паехаў до дому. Назаўтра дзень, ё́халі тудою людзі смолу браць у Марка в заводзе. Бачуць яны: агòнь на сьнегу гарыць. Пашлі аны бліжэй побачыць, што там есь? Аж там гарыць агòнь і кветкі растуць, і лежыць дзіцятко, дай кветкамі забаўляецца. Забралі аны ё́тое дзіця і по́ехалі по смолу. Прыежаюць до Маркòваго заводу і кажуць: такая, а такая справа. Дай Марко зараз тагò хлòпчыка ўзнаў, дай гаворыць:

— Ведаеце вы што?

— Да што?

— Берыце сабé смолу даром, а мне аддайце тагò хлòпчыка.

Тые подумалі. Ну, добрэ. Нехай будзе і так. Набралі сабé смолы, а тое дзіця покíнулі, дай па́ехалі. Да Марко недоўго чэкаючы вложыў егò ў бочку і пусьціў егò на ноч. Доўго плавала тая бочка по мору — аж прыплыла ў адно селó. А ў том селé была́ цэркоў ле бэрэга і якраз тады́ булò сьвято якоёсь і багато народа собралосе. Да аны чуюць, што на моры такая мўзыка грае, як ніколі не слухалі. Бачуць — бочка пывé. Так собралісе і тою бочку на берэг уташчылі. Прыкоцілі еé, одбілі — ажно там нема́ ніякой

мўзыкі, толькі дзіця маленькое седзіць. Занесь лі егó до попá, перэхрэсьцілі і далі емú імá Знайдзён, дай астáвілі егó ў тагó попá. Як стаў он росьці — той Знайдзён — так стаў поп богацэць. Сам не ведае, аткуль берэцца тое багацтво, дай бедным даé і цэркоў уберае, а грошы ўсюды шмат. Ужé не ведае, што рабіць з тэмі грошыма. А цэркоў то так устроілі, што аж зóлото капае — пекнейшэй нема́ на ўсім сьвеце. Почуў Марко об той цэркві, думае: наберу́ товароў і паеду, то там і до цэркві заеду. Прыежае он там і до тагó попá на ноч заежае. Познаў тагó хлóпчыка, але сам сабé не верыць — можэ той, а можэ і не той? Так путае ў попá, аткуль гэтый хлопчык? А поп ўсё емú і разказаў — от, так і так — найшли егó ў моры. Да Марко кажэ:

— Ведаеце, ба́ццюшко, што? Прадайце мне тагó хлóпчыка.

Поп не хацёў, кажэ:

— Добрый хлопец — шкода мне ёго аддава́ць.

— Да я вам заплачу́ ско́лькі хаціце, да адда́йце мне егó.

А поп ласы быў на грошы. Оддаў. Дак Марко напісаў пісьмо́ до сваéй жонкі, штоб ана́ тагó хлопца істра́ціла прэд егó прыездом, штоб і знаку егó не бу́ло, і послаў хлопца з пісьмо́м. Ідзэ той Знайдзён, ідзэ дай ідзэ, ажно спотыкае якогось ста́рага дзеда.

— Дзень добры, дзедку.

— Дзень добры. А куды ж ты ідзэш?

— А то посылае мне багаты́й Марко до сваé жонкі з пісьмо́м.

— А покажы́ мне тое пісьмо́.

— Ой, — кажэ, — дзедку, калі ж мне казаў багаты́й Марко, штоб я нікому не показываў, а просто до жонкі нёс.

— Але ж покажы, я табé нерушóное аддám.

Як даў е́му пісьмо́, так той дзед порваў на кавалкі і кінуў — а патóм взяў, напісаў е́му друго́е і даў, дай гаворыць:

— О цепёр несі тое пісьмо́ і адда́й.

А ў том пісьме́ стаяло, штоб жонка Маркова таго́ Знайдзёна зараз пожэніла со сваю́ дочкой. Як аддаў он тое пісьмо́, Маркова жонка задума́ласе. Дай не́ма́ чэго думаць — трэ́ба веселье рабіць. Зараз казалá пошыць е́му адзене́, і на другі́й дзень по́ехалі до шлюбу той Знайдзён з ту дочку. Як толькі а́ны повеньчалісе, ажно прыежае Марко. Гаворыць до жонкі:

— Я ж пісаў, штоб ты е́го ізгубіла, а ты е́го з нашу дочку повеньчала.

А а́на кажэ́:

— Нашто ж ты так напісаў?

І показуе е́му тое пісьмо. Прачытаў — праўда. Ду́мае он: што тут рабіць, як е́го со света звесці́? Пашоў он у заво́д, дай гаворыць на сваі́х рабо́тніков:

— Заўтра рано, хто бы не прышоў на заво́д, то вы е́го берыце і просто до кадзі ў смолу ўкіньце і накрыйце. А можэ он будзе гаворыць, што е́то я, багаты́ Марко, то не слухайце нічо́го, дай у смолу кідайце.

Ну, добра́. Да таму́ Знайдзёну сказаў, штобы назаўтра ра́ненько пашоў у завод работы догледа́ць.

Назаўтра, той малады́ хацеў встаць і іці, дай жонка кажэ́:

— Чэ́го ты так зараней пойдзеш? От шчэ́ поляж трохі со мною́.

Он послухаў жонкі і лёг пры ей. А Марко думаў, што ўжэ́ не́ма́ зяця на свеце. Устаў і побэг просто да заводу́. А работнікі недоўго чэка́ючы схва́-

цілі егó і проста ў смолу кінулі. Марко крычаў:

— Ето я! То я, Марко, не чэпайце!

Дай аны адказалі:

— Нам учора гаварыў Марко, што хто бы не прышоў, не гледзіце, а кідайце ў смолу.

І так Марко згарэў у смоле, а тые сталі жыць, да пожываць, дай добра нажываць.

Сыны

Павет Рэчыцкі, вёска Юравічы

Быў сабé дзед і баба. Былó ў іх тры сыны, двух разумных, а трэцій дурный. Дай вздумаў сабé кароль, што хто зробіць летучы карабэль, за тагó сваю дочку аддась. Розослаў он по ўсім сьвеце вéдомосьці об гэтом, да і етый дзед з сынамі почулі, што такая да такая штука е. Да старшыне сыны кажуць:

— Пайдóm, ці не зрабím мы егó?

І ўбралісе ў дарогу, набралі сабé бéлаго хлеба і віна, і разных додатков, і пашлі. А той дурный доўго седзэў, дай думаў: ці ему іці, ці не? І наконéц додумаўсе, штоб пайці шчасья спрóбоваць. Дай гаворыць до бацькі:

— Пусьціце менé — і я пайдú летучаго карабля рабіць.

— От, лезі на печку! Куды табé шчэ цягацьса дурному! Хібá ты пойдзеш людзі смешыць.

— А я, — кажэ, — такі пайдú, дай годзі. Дайце мне толькі хлеба на дарогу і адзене бéлое.

— А як жé! Зараз! Ідзі як стоіш, калі хочэш іці, а мы табé нічога не дадзім, бо ў нас нема.

Дурный поседзэў, дай подумаў:

— Не, такі пайдú — што Бог дась, то і будзе.
Дай просіць у бацька:

— Тато, о, тато! Пусьціце мэнэ — я пайдú.

— А куды ты, мой сын, пойдзеш?

— Пайдú карабля рабіць.

— А чы ж ты ізробіш?

— Калі Бог дась, то можэ зраблю.

Доўго егó не пушчалі, але ён гаворыць:

— Калі вы мне не пусьціце, то я сам уцекú,
а в хаце не буду седзэць.

Наконец старыя далі ему чорнага хлеба і бутыльку вады, дай он пашоў. Ідзэ дай ідзэ, дзень, а можэ і два — выйшоў на велікое поле. Гледзіць — старык ідзэ.

— Дзень добры, дзедку.

— Дзень добры, небожэ. А куды ж тебе Бог несé?

— От, іду ў свет.

— А чэго ж ты ідзэш у свет?

— Казалі людзе, што кароль казаў, хто ізробіць летучага карабля, то за тагó сваю дочку аддась.

— А чы ж ты ізробіш?

— А Бог егó ведае, ці зраблю, ці не. А пайці можна.

— Ну, добрэ. Да сядзьмо, а можэ маеш што есьці, то разэм зьедзім.

Да дурный кажэ:

— Ой, дзэдухно мой сокóліку, у менé такі́ поганый хлеб, што і стыдно людзям паказаць.

— Но, дарма, — дзед кажэ, — былое хлеб.

Зняў дурный торбу, развернуў, дай гледзіць: далі ему чорнага хлеба, а тут белы, а в бутылцэ була вода, а цепёр вінó. Так ему стыд, што дзеда подманіў, да просіць сядаць і кажэ:

— Ото, дзедку, у менé быў чорный хлеб і вода, а цепёр белый хлеб і вінó. Як гэто зрабіло-се?

— От,— кажэ,— што Бог даў, то і ежмо.

Пообéдалі аны — дзед подзяковаў, дай кажэ:

— Куды ж ты цепёр пойдзеш, небожэ?

— А Бог егó вéдае, куды тут іці!

— Так я табé скажў, небожэ. Ідзі ты просто ў лес, і як толькі прыдзэш до пёршаго дзэрэва, то ўдыр тры разы секірою ў дзэрэво, а потэм перэкрэсьцісе і ложысе спаць. А як цебé побудзяць, то ўжé будзе карабэль стаяць. Седай і леці, а когó на дарозе стрэнеш, то забірай з сабою на карабэль.

Он подзяковаў таму дзеду, дай пашоў у лес. Як толькі прышоў до пёрваго дзэрэва, то перэкрэсьціўсе і секнуў тры разы секірою в дзэрэво — а сам лёг спаць. Спіць он, спіць — ажно чуе, што хтосьці будзе егó — подняўсе. Стаіць перэд ім карабэль. Недоўго чэкаючы, сеў он і полецеў. Леціць дай леціць — ажно бачыць — чэлавéк скачэ на адной нозе. Задзержаў он карабля і путаецце:

— Чэму ты на адной нозе скачэш?

— А потому,— кажэ,— што на двох не магу помалу іці. Калі б я ту ногу од уха одняў бы, то бы я одразу за сто вёрст скочыў, а якбы постараўсе, то і за двесьце.

— Ну, седай со мной.

Ну, добрэ — сеў і полецелі. Лецяць дай лецяць — ажно бачуць: чэлавéк цэліцьса стрэляць, а нідзé нічога не відно. Задзержылі аны карабля і путаюць:

— Куды ты цэлішсе, калі нічога не відно?

— Бо я,— кажэ,— за тысячу вёрст забіваю звера.

— Ну, седай з нами.

Добрэ — сеў і полецелі. Лецяць дай лецяць — ажно бачуць: лежыць чэлавék на дарозе, прыложыўшы до землі ўхо. Задзержылі аны карабля і путаюць:

— Чэго ты лежыш на землі?

— Я, — кажэ, — слўхаю, што на тым сьвеце рóбіцьса.

— Но, седай з намі.

Добрэ — сеў і полецелі ўжэ у чэтырóх. Лецяць дай лецяць — ажно бачуць: чэлавék идзэ і несé мех хлеба. Задзержылі аны карабля і путаюць:

— Куды ты идзэш?

— А идў, — кажэ, — в селó на абéд хлеба до бываць.

— А ето што ў тебе в меху?

— То, — кажэ, — хлеб.

— Хібá ж табе таго мало?

— Да мне таго хлеба толькі як на адзін раз укусіць.

— Ну, седай з намі.

Добрэ — сеў і полецелі. Лецяць дай лецяць — бачуць: ходзіць чэлавék коло óзера. Задзержылі аны карабля, дай путаюць:

— Чэго ты тут ходзіш?

— А я, — кажэ, — ходжу, воды шукаю.

— А нашто табе вода?

— Піць хочу.

— А ето ж óзеро маеш.

— Таго óзера толькі мне на адзін раз будзе.

— Ну, седай з намі.

Добрэ — сеў і полецелі ўжэ вшэсьцero. Лецяць дай лецяць — ажно бачуць: идзэ чэлавék у селó і несé куль саломы. Задзержылі аны карабэль, дай путаюць:

— А куды ты идзэш?

— У селó,— кажэ,— іду́.

— Да ці ў селé nemá саломы, што несéш?

— Е салома ў селé, да не такая. Та салома, як ё разкідаць, то зробіцьса зараз марóз велікій.

— Ну, седáй з намі.

Добрэ — сеў і полецелі. Лецяць дай лецяць. Бачуць: ідзé чэлавéк у лес і несé вязку дроў. Задзержылі карабэль, дай путаюць:

— Куды ты ідзéш?

— У лес,— кажэ,— іду́.

— Да ці ў лесе дроў nemá, што несéш?

— Да такіх дроў nemá. Тые, як іх разкідаць, то зараз стане вуйско.

— Ну, седáй з намі.

Добрэ — сеў, дай полецелі ўжé ўдзевяцero. Лецяць аны прсто ў каралёвы́ дворéц. Ажно карóль быў пры обедзе. Як толькі слугі побáчылі, што леціць карабэль, так зараз доложылі каролю, а ён послáў побачыць, хто там едзе. Аж там едуць усé простыя мужыкі. Як гэто каролю сказалі, он вельмі ўдзівіўсе — хто таку штуку зрабіў? Так послáў шчэ побачыць, хто там гасподарэм на тым караблё? Аж той гасподар шчэ горшы́ од усіх. Дай скончыў карóль першую потраву і выйшоў побачыць на ганок. Так дурны́ подышоў, поклоніўсе і кажэ:

— Здарóў, вашэ велікое гoсударство.

— А што ты хочэш?

— А што? Да карóль казаў ізробіць летучаго карабля, так я і зрабіў і прыехаў до короля́.

— Ну, добрэ, да шчэ гэто не канéц. Паку́ль я скончу абедáць, ты мне прынесі вады жывучэй і зрастушчэй — тагды ты будзеш маім зяцем. А калі не прынесеш, то мой меч, а твая гóлова з плеч.

Дурны́ пашоў у свой карабэль і гаворыць:

— Кароль казаў, штоб пакўль он абэдае, була прынесенá вода жывушча і зрастушча.

Да той чэлавек, што скакаў на адной нозе, адвязаў сваю ногу од уха, да як скочыў, той прапаў. Немá! Аж тут кароль абед кончыў, а воды немá. Так той, што слухаў лежачы, упáў ухом до землі і почуў, што он спіць под мліном за сто вёрст. Дак той, што стрэляў, ухваціў сваё ружьё — як стрэліў, так просто ў той млін. Той схваціўсе — як скочыў, так одразу ў дварэц каралёвы. Кароль вылазіць з-за столу, ажно подаюць ему воду.

— Ну,— кажэ,— немá што! Зрабіў ты ўсё. Трэба вас цепёр угосьціць.

Дак он казаў зарэзаць сорок пар волóў і дзвесце пудов хлеба і сто бочэк вінá — на тых вóсь-меро.

— Ну,— кажэ,— я вам даю ўгошчэнье — а калі вы тагó ўсегó не поеце, то мой меч, а вашэ гóловы з плеч.

Да етой, што нёс хлеб, і той, што коло бзера хадзіў, як сталі есьць, так ўсё зьелі чысто, і шчэ ім мало булó. Бачыць кароль, што немá што рабіць. Так казаў напаліць лазьню так сільно, штобы можна булó іздалека іспекцісе. Да кажэ кароль на дурного:

— От бачыш, сегодняя ідзі ў лазьню, дай выпарысе добрэ.

Добрэ. Пашоў дурный у лазьню, да взяў куль саломы з сабою. Як толькі прышоў, так зараз адну жменю кінуў ле лазьні — так невэдомо, дзе той агонь і подзеўсе. А як выйшоў у лазьню, так стало так, як трэба. Выпарыўсе он добрэ і адзевáецса. А кароль сабэ думаў: цепёр будзе ему канец, а мне астанеца карабэль. Адчыняе он дзьверы — ажно бачыць, што лазьня халодна,

а он адзевáецса. Да як той дурный вышóў з лазьні, так казаў разкідаць по полі тые дровы. Як толькі разкідалі, стало зараз вуйско. Карóль бачыць, што бедá. Так зараз прысылае е́му адзене сваё і просіць е́го до двора. Дурный вложыў адзене і поехаў. Як толькі прыехаў, так карóль е́го обняў, поцаловаў і сваім зяцем назваў, дай казаў, штобы веселье готовалі, а е́го повёў до сваёй дочкі. А патóм зрабілі веселье, і я там быў, мёд-віно піў, по барадзэ цеклó, а ў г'енбе не было.

Мужык

Павет Рэчыцкі, вёска Юравічы

Быў сабé адзін багаты мужык. Такій он быў багаты, што і летом, і зімою гумно поўно хлеба ў е́го. А вельмі быў скупый і нікаму ані кавалка хлеба не даў. Да як жыто вымолоціў, так зсыпаў у яму — а калі тое жыто ўжé подгнило, тады хлеб пёк — дай чэго сам не зьеў, то ў полі выкінуў, а нікому не даў. Раз до таго господара заходзіць дзед, і прóсіцьса на ноч. Дай он гаворыць:

— Калі мне заўтра две копе жыта вымалоціш, то можэш перэночэваць:

— Добрэ,— дзед кажэ,— толькі штобы ты тады не прыходзіў у гумно.

Ну, добрэ. Улэз той у хату, ажно аны вечэраюць — да е́го не просяць. Сеў ён у кўточку і гледзіць. Да як коньчылі самі вечэраць, то што не доелі дзеці, то е́му подалі. Ну, нішто! Подзякаваў і за е́го і лёг спаць. Назаўтра дзень, гаворыць дзед:

— Хадзём у гумно́, то я табé вымолочу́ за ночлег.

Пашлі аны ў гумно́, той господар одлічыў ему́ две копé жыта, он замкнуўсе і молоціць. Да той цікавы́ быў хоця́ побачыць, што дзед робіць. Да стаў і церэз дзірку подгледае. А дзед взяў дай запаліў жыто на току, а сам ходзіць наоколо да подворочывае егó і кажэ сам сабé:

— Гоц, гоц, гоц!

Дай вымолочиў тое жыто так добрэ, што жыто особно, і салома особно, і мякіна особно. Дай шчэ за ночлег подзяковаў і пашоў. А той господар як побачыў, што дзед так молоціў, так выйшоў на вуліцу, і гаворыць до свагó побрацімца:

— От, як я ўмею малоціць!

— А як жэ ты, — кажэ, — умееш?

— Гэй, калі б ты бачыў! Не поверыш, як я скажу́. От, хадзім у гумно́, то я табé покажу́.

Пашлі аны ў гумно́, наскідалі жыта на ток, запалілі і сталі гаворыць, як той дзед:

— Гоц, гоц, гоц!

А агонь стаў разгáрывацьса і зрабілосе горачо ў гумне, то аны вышлі на двуор, да ўсё кажуць:

— Гоц, гоц, гоц!

Ужэ стала крыша загáрывацьса, а аны не стараюцца, штоб потушыць, а шчэ подворочываюць. Да ўсё гумно́ загарэло. Так аны бачуць, што погано — на́чалі тушыць і крычаць — ажно і хлёў заняўсе. Так і кілька домов і хлевоў спалілосе. Тады аны позналі, што гэто не дзед быў, а сам Господ. Дак таму́ господару аста́лосе толькі то жыто, што було́ ў ямах, і саўсім збеднеў. Як напеклі хлеба з тагó жыта, он взяў хлеб кроціць і гаворыць до сваіх дзеце́й:

— Ежце, маé дзеткі, хлеб потрошку, бо цеп ёр вельмі дарогій.

Дай хлеб выпаў із рук, а нож ему ў жывот, і кішкі выпалі на стол. Дай дзеці асталісе сіротамі.

Казак

Павет Рэчыцкі, вёска Юравічы

Быў сабэ ў аднаго пана козак. Таго козака посылалі то з пісьмамі, то з грошыма. Ехаў он раз з пісьмом, аж тут ужэ позна зрабілося, ноч запала. Думае он: штобы мне як до селá доехаць! Да дзе на ноч попрóсьцьса. Да прыежае он у адно селó, да ўсюды агні потушоны. Спяць ужэ. Толькі ў адной хатцэ, бачыць — агонь гарыць. Ну, добра. Заежае он до тое хаткі, да конь его захрапéў. Да што рабіць. Трэба куды заехаць на ноч. Злез он з коня, прывязаў у плоці, да входзіць до хаты. Входзіць он, ажно лежыць мёртвы чэлавék. Он перэкрэсьціўсе, аж той мёртвéc устае і берé его за руку і гаворыць:

— Стой, чэго ты ўцекаеш? Неможна менé аднаго аставіць, вернісе назád, не бойсе.

Козак спужаўсе, але што рабіць — ідзé за ім до хаты. А той мёртвéc достáў із печы мясо печóное і хлеба прынёс, дай поставіў на столé і просіць вечэраць. Козаку не хóчэцца есьці, да што рабіць — nemá рады. Повечэралі разэм, да той мёртвéc кажэ:

— А можэ ты пiва выпьеш?

— Ой, нашто нам,— кажэ,— тое пiво! Мы сабэ трохі поговорым, да больш нічога не трэба.

— Не, такі, пойдзем по пiво.

Да берé ведрó і кажэ:

— Хадзім.

А козаку не х́очэцца таго́ піва, а бо́йца таго́ мёртвецá. Пашлі́ аны́ на ву́ліцу, да до адной хаты подошлі́ под акно́, аж тут он упáў. Козáк его́ подняў, і пашлі́ под другую хату — да і там он упáў. Дай пашлі́ под трэ́цю хату — да і там он упáў. Дай прышлі́ под чэ́цьвэ́рту хату, і он полéз в акно́. А патом улéз назáд, дай несé пóўнае ведрó крові, дай гаворыць:

— О, цепéр будзе ў нас што піць.

Пашлі́ аны́ до хаты. Да козáк кажэ:

— Трэба мне побачыць маго́ коня — ці не ўцёк.

— Да куды́ ж он пойдзе атсіоль!

Да як подошлі́ до коня, то он начаў рвацьсе да бунто́вацьсе, а той мёртвец́ кажэ:

— Але ж ты погáнаго маеш коня.

— Да не поганый — толькі пужлівы́й вельмі, — ён кажэ.

Да той мёртвец́ хочэ і́ці до хаты піво піць, а козáк осягáецца, д́умае: можэ пеўні засьпеваюць. Да нема́ рады — пашлі́ ў хату, да той взяў кружку, наліў гэтой крові, выпіў — а патом е́му наліў і дае е́му. А он взяў і поставіў на стол, дай кажэ:

— Я патом выпью́.

А сам шукае якогось разгавора, пакўль пеўні не засьпеваюць. Дай кажэ:

— Почэ́му вы ўпалі перэд первым акно́м?

— А то, — кажэ той, — потаму́, што ў таго́ господара чорный кот е — то мне там неможна хадзіць.

— А под другім акно́м чэ́го вы ўпалі?

— А ў таго́ господара чорный пес е — то мне неможна хадзіць.

— А под трэ́цім?

— А ў таго господара чорны вол е — то мне такжэ немажна хадзіць.

— А ў чэцьвёртэ чэму полезлі?

— Бо там нема нічога чорнаго — то мне хадзіць можна.

— Так скажыце вы мне, якога то вы набралі піва?

— Да гэто піво з чэлавечэй крoві.

— Да як жэ вы егo моглi набраць?

— Як жэ! Дай аны ўсё спалі, так я прышоў і пoвысмóктываў з іх кроў.

— Тож аны цепёр нежывые.

— Але,—кажэ,— нежывые.

— Да як жэ іх можна оджывіць?

— А так іх можна оджывіць — у менé ў кляці е заκόпаных две бутэлькі — адна чырвона, а другая бeлая. Так тые бутэлькі дастаць і з чырвоной помазаць мушчыну, а з белой жэншчыну, то аны пoвставаюць.

Да ізноў он сабé тагo піва наліў і козаку такжэ наліў — дай козак гаворыць:

— Нехай пастоіць, пайдў я свагo коня побачу.

— Да выпій уперод піво, да патом пой-дзеш.

— Ай, не,— кажэ,— трэба первей пайці.

— Ну, так хадзім разoм.

— Ну, добрэ.

— Да разчыньмо агoнь, то я табé покажў сваé дабро, што е ў менé.

Запалілі аны агoнь, дай пашлі до кляці. А там бoчки стаяць, поўнюсенько насыпаны. Угледзелі аны тые бoчки, аж пoдходзяць до адной догоры дном перэвэрнутой, дай пoдняў ё той мёртвeц і вуцягае аттуль авечью шкуру поўную грошы, самого зoлота. Пoгледзелі аны на тое зoлота,

дай усунулі наза́д, і пашлі́ до хаты. Да той мёртвец ізноў е́му тое кро́ві налевае, да он кажэ:

— Неха́й пастоіць, я пато́м выпью́.

І думае сабе́:

— Кабы ўжэ́ хутчэй пеўні заспевалі!

Дай путае таго́ мёртвецá:

— А вы ўжэ́ даўно так лежыце ўме́ршы?

— А ўжэ́, — кажэ, — два годы як я памёр.

— А почэ́му вы тут лежыце?

— А патаму́, што мне не могуць поховаць, бо я колісь быў велікім знахаром, і цепёр ніхто не можэ́ до мене́ доступіцца. Кабы́ хто ведаў, як тое зрабіць, то можна бы мене́ поховаць — да ніхто́ не ведае.

— А як жэ́ тое зрабіць?

— А так. Трэба пошукаць дзе асіно́вага аднолетка і зрабіць з яго кол войстры. А з асіны трэба зрабіць крыж. І тады той крыж мо́гуць несць толькі недоросткі і толькі аны́ могуць вайці́ в маю́ хату — і то так, штобы крыж уперо́д, а за ім гэты́е ўсе́. Да трэба мне гэтым асіновым ко́лом прабіць грудзь навылёт — то я тады́ магу́ саўсім померці — а то іначэй нія́к не магу́. І тады́ можна будзе мене́ поховаць. Аны́ бы даўно́ так зрабілі, кабы ведалі, бо я ўжэ́ ім багато шкоды нарабіў за тые два годы, бо я часто хадзіў по піво...

Да толькі он то сказаў і хацеў шчэ́ таго́ піва піць, аж тут піўнь: какарэку. То он як бы не быў — упаў на сваё́ место мёртвы́й — як бы непраўда, што он хадзіў і гаворыў. Да коза́к вышоў на двур і лёг ле коня́. А назаўтра дзень, устае он — бачыць усё позарастало, хата мо́хом обросла, да і клець у моху. Вышоў он на селішчэ́ — да бу́ло трохі людзі на вуліцы, то попужа́лісе — думалі, што можэ́ мёртвец ідзе́. Дава́й

Уцекáць! Да он як стаў на іх гукаць, дай аны почулі людзкiй голас, то сунялісе і самі не ведаюць, што ім рабіць. Аж побачылі, што якісь чужый чэлавéк, да сталі путацься. А он ім усё разказаў.

— Да, — кажуць, — шчасье тваё, што жыв астаўсе. Бо он багата людзéй погубіў.

Аны так розмоўляюць, ажно бегуць з таго конца, у котарый хадзіў козак з знахором. Прыбегаюць з плачэм.

— От, братцы, — кажуць, — пропалі мы саўсім! Сей ночы померла ўся семья до адной души!

А той козак кажэ:

— А што вы мне даце, калі я іх вам аджывлю і вáшэго знахора поховаю на вéчныя часы, што ўжé хадзіць ніколі не будзе.

Людзі, як гэто почулі, то аж до ног пападалі ему і давай его прасіць:

— Беры сабé ў нас, што захочэш, толькі так зрабі.

А он кажэ:

— Ну, добрэ. Ідзеце вы ў лес і пошукайце асіноваго аднолетка.

Зараз аны побеглі і прынеслі ту асіну, і зрабілі крыж і кол войстрый. Да позвалі попа і собралі недоросткоў, і далі ім крыж несці. А козак взяў кол і шоў упэрэдзі. Як толькі прышлі ў хату, ажно подымáецца той знахор і крыкнуў. А тут і крэст у хату — так он і ўпаў. Да стаў поп чытаць, а козак стаў его пробіваць. То он так крычаў рáзнымі голóсамі і по-чэлавечы, і по-конскі, і по-собачы, а наконéц, закрычаў такім гóлосом, што ніхто такога гóлоса не чуў. Да прабілі ему грудзь, дай вынеслі, наклалі огня і спалілі, дай попéў раздулі. Да патом пашлі ў его клець і одкопалі тые две бутэлькі, дай пашлі туды, дзе былі помершы, і посмаровалі іх

гэтым лекарством. То аны повставалі і гавораць:

— Ах, як мы доўго спалі!

А козак гаворыць:

— Да вы былі заснуўшы навекі, кабы не я.

Да аны сталі егó цаловаць і абдымаць. Дай надовалі таму козаку грошы столькі он схацеў. А он вздумаў на тую шкуру авечью, што бачыў у клеці. Так пашоў у гэту клець, достаў ту шкуру, дай забраў усё зóлото і паехаў до дому. А тые zostалісе ў сваём селé спокойно жыць, дай поживаць, дай добра наживаць.

Салдат

Павет Рэчыцкі, вёска Юравічы

Быў сабé чэлавéк. Дай он велікій знахор быў. Було ў егó тры сыны: два старшыя по-жэнiлісе, а найменшаго взялі ў солдаты. Да той чэлавéк прэд сьмерцю прыказаў сваім сыном, штобы ему каждой ночы была ўпечона цэлая карова і две печывы хлеба. Взяў он дай помёр. Так тые сыны кáждаго дня рэзалі карову альбо вола і пеклі хлеб. Наконéц дожылісе да тагó, што зарэзалі остáтнего вола, а назаўтра осталосе толькі адно целя, і на тагó ўжé нож быў прыготóваны. Да і ночэваць у сваей хаце ётые сыны не маглі, бо ўночы приходзіў бацько і еў. Так аны на ноч до суседа прóсілісь, а ў хаце нікого не было.

Ажно раз той сын, што быў солдатом, вороціўсе із вуйска і приходзіць до дому. Дай опозніўсе на дарозе, і приходзіць до селá, аж агні потушэны, толькі ў іх хаце агонь гарыць. Приходзіць он у хату, аж бацько седзіць за столом і вечэрае.

— Здароў,— кажэ,— ацёц родно́й!

— А здароў, мой сынóк. Як цебэ́ Бог сюды прынёс, і як тваё здаровье?

Да просіць вечэраць із ім — і вынімае з печы волову печэню і хлеба булэк две, і кладзе на стол. Да паку́ль той солдат аглянуўсе, то ўж нема́ нічога на столé. Да путае солдат:

— А дзе ж ето маé браты, што іх нема́ ў хаце?

— От, пашлі до суседа на ноч — захацэ́лосе ім.

Ну, добрэ. Да той бацько гаворыць:

— Ты ж, мой сынóк, ложысе і спі, а я шчэ нескоро лягу.

Дай солда́т лёг сабé і засну́ў. Назаўтра рано повставалі і прыходзяць егó браты́. Адчыняюць дзьверы, ажно чэлавéк лежыць на лауцэ. Попужалісе трохі — да бачуць, што не бацько, а солда́т — да кину́лісе к ему́, дай его сталі цалова́ць.

І путаюць:

— Што ты ўчора бачыў в нашэй хаце?

— Нічога,— кажэ,— я не бачыў. Позно прышоў, да із вас нікого не було́, толькі бацько вечэраў, да і мне вечэраць просіў. А патом я лёг спаць.

— А з кім бацько вечэраў?

— Да я нікого не відаў.

Да тые браця гавораць:

— Ты ж не ведаеш, што наш ацёц ужé мясцяц як памёр.

— То он помершы?

— Але,— кажуць,— помершы.

То солда́т той зрабіўсе як нежывы і рукі опусьціў. А патом кажэ:

— Так чэго́ ж он ходзіць по сьвеце?

— Да мы не ведаем, чэго́ он ходзіць. Нехай бы уж і хадзіў сабé, да хоця бы не еў. А то он

усю нашу худобу поеў — мы церэз яго ўжэ саўсім збеднелі.

— Да як жэ гэта?

— А так — як уміраў, то прыказаў нам, штобы ему кáждое ночы ўпекці вола і печыво хлеба, дай прыходзіць і ўсё тое поедае до чыста.

Да солдát подумаў і гаворыць:

— Но, на ету ноч не трэба нічога ані пекці ані варыць — ужэ я ему дам рады.

Тые браты хацелі остатню целіцу зарэзаць, да он не позволіў.

— Не бóйцесе — ужэ я тут з ім спраўлюсе — а вам не будзе беды.

Так аны пашлі до суседа на ноч, а солдát аставіў сабе брátнега хлóпчыка і чэкае. Ажно óколо поўночы прыходзіць той небошчык, і зараз ідзе до печы. Побачыў — нема нічога. На стол поглядзеў — нема нічога. А солдát путае:

— А што вам трэба?

— Да мне, — кажэ, — трэба печоный вол і печэнье хлеба.

— Нема тут ані волá, ані хлеба — і ніколі ўж не будзе. А вы тут не хадзіце большэй.

Да той небошчык постаяў, подумаў, дай кажэ:

— Вéдаеш што, мой сынóк, хадзім мы на веселье.

Солдát встаў, адзеўсе і пашлі. Прышлі на тое веселье, так зараз тагó солдата позналі і сталі яго ўгошчаць. То як настаўляюць на стол усегó, то так у адnú мінуту невéдомо, дзе то подзёлосе. А яго бацько стаіць ў парозі, да гэта ўсё прыберае. А патóm кажэ до сына:

— Пайдзём мы ўжэ до дому — ужэ нам пора.

Вышлі аны на вуліцу, то той ацéц кажэ:

— А вéдаеш ты што?

— А што?

— Да гэтыя маладыя ўжэ нежывыя.

То сын стаў і погледае, да гаворыць:

— Чэму ж так?

— А потаму, што я із іх кроў повысмóктываў.

— То ўж іх і аджывіць неможна?

— Да чэму ж неможна? Можна. Да такім спосабом: у таго чэлавека есь чóрная карова, і анá цепэр цельна, і ў тое каровы двое целя́т е — бычэк і цялушка. Так узяць ту карову, зарэзаць, і дастаць тые целя́та, поразрэзаць, выняць іх сэрца, і із сэрца целіцы помазаць кроўю маладую, а із сэрца бычка — маладого — то аны аджывуць.

— Ну, добра. А чэм жэ вас можна ўбіць?

— А мне іначэй неможна ўбіць, як гэтым колом, што адзін канец ў землі согне́е, а патом перэвернуць е́го другім канцом. Альбо такую осю, што самá на роўнэй дарозе адпадзэ. То тым.

Да як толькі он кончыў ето гаворыць, аж тут пеўні засьпевалі, і он зараз пашоў на сваё месце, якы е́го не бу́ло. А солдát пашоў до хаты. Да бачыць он, што той хлопчык не рушыцца. Да кинуўсе до жыл, аж жылы позамералі. Но, нема што рабіць, трэба дня дождацца. Так он лёг на лаўцэ і заснуў. Назаўтра рано попрыходзілі е́го браты. Ажно солдát спіць, але хлопчык лежыць мёртвы́й — уж і холо́д ад е́го ідзе. Так аны ў голас, у плач — а солдát гаворыць:

— Не чэпайце, не рушце — будзе жыв.

Так аны е́го не чэпалі, толькі накрылі і аста́вілі — неха́й лежыць. А солдát адзеўсе і пашоў проверыць, ці маладыя померлі, ці не. Прыходзіць до тое хаты, аж там не веселье ўжэ, а трэба магілу гатовіць на вэчныя часы. Да той солдát гаворыць:

— Не бо́йцесе — аны будуць жывы́.

То аны́ як тое почулі, то ўж не ведалі, дзе яго посадзіць.

А он кажэ:

— У вас е чорная карова?

— Е,— кажуць.

— Так ё трэба зарэзаць.

Пашлі аны́ за хлёў, зарэзалі карову і досталі тые целята, а патом порэзалі тые целята і подставалі з іх сэрца і помазалі маладых. То аны́ зарэз і повставалі. Так аны́ пашлі і помазалі таго хлёпчыка, і он такжэ встаў.

— Ну, добра, — солдát кажэ, — а цепёр ведаеце што?

— А што?

— Пошукайце мне кола перэверэтма.

Найшлі аны́ кола, і прынеслі. Тады́ солдát позваў попá і людзі собраў, і пашлі аны́ на могількі. Прыходзяць аны́ до яго могiлы, ажно бачуць печора ў землі. Так аны́ розкопалі могiлу і досталі труну і ўцягнулі із ямы. Одыкрылі ту труну, аж он лежыць галавóй вдол. Так перэвернули яго, так як повiнен быць, і перэбілі гэтым колом, і закопалі на вечныя часы. А самі ўжé жылі сабé спокойно.

Царскі сын

Павет Рэчыцкі, вёска Ужынец

Жыў сабé чэлавék — і пóмерла жонка яго. Аста́вила ана́ ему́ две дочкі. Дай он з друго́й ажэніўсе. Ета жонка другая не хочэ з ім жыць да за етых дзеце́й.

Гаворыць:

— Калі ты ётые дзеўкі дзе-лібо подзенеш, так буду з табóй жыць, а так не хочу.

От, он іх взяў, забраў на ноч, кажэ:

— Пойдом у лес, вы будзеце ягоды браць, а я дроў насеку́, дай вы шчэпкі позбера́еце.

Взяў он ётые дзеўкі, посаджаў, дай павёз. Завёз у лес.

— Зберайце тые ягоды, а я пайдú недалечко, дроў насеку́.

Сталі аны́ ягоды браць, а он пашоў, пашоў, дай іх покінуў. А сам паехаў до дому. Аны́ збералі, збералі — патом агледзёлісе — нема́ бацькі. Гукалі, шукалі, наконёц поселі коле берозкі, дай плачуць. Плакалі аны́, плакалі — аж пашла́ з слёз рэка́ — і пашла́ под царскі дворэц. Царскі сын вушоў дай глядзіць:

— Атку́ль ета́ рэка́ взяласе? То не було́, а то стала́ рэка́!

От, ён казаў гіляру выстроіць, сеў і паехаў побачыць, атку́ль рэка́ взяласе. Прыежае — бачыць: дзёвочки́ две седзяць под берозою́ і плачуць. От, он забраў тые дзёвочки́ на ту гіляру, павёз ў свой дварэц і казаў зрабіць такую́ ізбу, штобы не бачылі нікого, ні людзі, ні соўнца — толькі наняў гувэрнэроў, штобы іх поучалі і доглядалі, паку́ль аны́ не віростуць. Ужэ́ аны́ по-выросталі — от етый́ царскі сын вёчэром пашоў под іх акно́ і стаў слухаць, што аны́ гавораць. Больша гаворыць:

— От, мая́ сестра́, кабы мне взяў царскі сын за себе́, я б ему́ зрабіла вуйско́ із ружьём із усім больш як он бачыў.

А меньша гаворыць:

— От, кабы мне взяў царскі сын за себе́, то бы я ему́ родзіла дванадцаць сыноў як колосоў, в лобе́ мясяц, в потыліцы́ звезда́, по локце́ ў зóлоце, а по колена́ ў срыбром.

Царскому́ сыну́ не сподобало́се вуйско́, а спо-

добáлісе сыны. Взяў і ажэніўсе з меншой. Да старшэй сестрыцы купіў он на шляху карчомку, посадзіў, штобы тарговала дай сабé жыла. Жывуць аны, жывуць, дай убраўсе царскі сын у другое панство і покiнуў еé, жонку, брэменну. От, анá і обродзіласе і якраз родзіла дванадцаць сынóў як колосóў, в лобе мясяц, в потыліцы звездá, по локце ў зóлоце, а по колена ў срыбром. Етый цар, ацéц егó, вельмі рад, што такiе дзеци породзілісе. А не булó тагды гэтых таяграм, машын — а дась каму пiсьмó — несé. Да і той ацéц назначыў солдáцiка до пiсьмá і послаў сваму сыну. От, етый солдáцiк iзнóў да зайшóў у карчомку, дзе тая больша сестра тарговала. Анá ж разпыталасе, да зачэла егó поiць, трактовáць — он напiўсе і заснуў. Так анá ўбрала конвэрт, распечáтала, пiсьмó прачытала і напiсала другое: што твая жонка дванадцаць шчэнáт рóдзіла, і ўсé мурзiкi. Солдáцiк проспаўсе і пашóў. Царскi сын прачытаў дай удзiвiўсе. Думае: што ето значыць? І напiсаў: до магó прыезду, штоб iх не трацiць. Пашóў солдáцiк назáд — зайшóў iзнóў у тою карчомку. Анá егó напóила, потрахтовала, дай он заснуў. Анá взяла пiсьмó, распечáтала і другое напiсала: штоб iх, етых шчэнёнок, потрацiць до магó прыезду. Дармá што сестра! Прыходзiць солдáцiк до цáрскага атцá. Думае он:

— Шкода iх трацiць. Але сын так схацеў — трэба.

Зрабiлi гiляру, посадзiлi адзiнадцаць і пусьцiлi на морэ. А дванадцатаго — зрабiлi бочку, абiлi жэлезнымi обручамi, посадзiлi матку і егó і такжэ пусьцiлi на морэ. Аны поплынулi. Етые адзiнадцаць Змей забраў iх к сабé. А дванадцатый з маткой плыў, плыў, пакуль не вырós. Да вельмі сiлен быў. Прыперла iх водá на такую

выспу, да ў велікі лес. Як оперсе ногамі, так абручы́ полопалісе і вылэз он з маткой на ту выспу. Пастроілі аны сабэ домок і жывўць. Ажось едуць купцы́ караблямі і бачуць, што на выспе не было нічога, а тут домок стаіць. Астановілісе і пашлі ў той домок поглядзець — хто тут домок построіў. Аны прышлі, поздороулялісе, он іх поча́стоваў — дай по́ехалі ў тое царство, дзе аце́ц е́го царствоваў. Да той аце́ц, по страценю жонкі і сынў ажэніўсе з е́е сестрыцу, дай жывўць. А он, як тые купцы́ вы́ехалі, скінуўсе галубцо́м і полецеў за імі: што будзе е́го аце́ц гавары́ць з купцамі? Прыежаюць купцы́, таргуюць, да той аце́ц путае:

— Паны купцы́, вы по сьвеце ё́здзілі, много ба́чылі, ці не відалі яко́го дзіва?

Да аны гавораць:

— Вашэ Імператорске Велічэство, мы по сьвеце ё́здзілі, много ба́чылі — да тако́го дзіва шчэ не відалі. На тако́м то моры, на тако́й выспе, стаіць домок красівы важно, а ў том домку живе́ матка з сыном. Да мы такі́х людзі не відалі: у е́го в лобе мясцэ, в потыліцы звездá, по локце ў зóлоце, а по колена ў срыбром.

Выслу́хаў ето той цар — да жонка, цётка іх, кажэ:

— Якое ето дзіво! От важнейшэ дзіво: не в нашэм царстве, не в нашэм государстве, на тако́м то моры, на тако́й то выспе, стаіць явор, на том яворэ седзіць кукаука — як кукне, так солдата з ружьём выкукне — дай становіцьса.

А он тое выслу́хаў — подняўсе, і полецеў шукаць тое кукаукі.

І трапіў, дай схваціў е́е і прыташчыў у свой домок і посадзіў на яворэ. Цепёр едуць другіе купцы, да за́ехалі до таго́ домку. Он запра́шывае

іх, частуе, да поехалі ў тое царство, дзе ацёц яго царстваў. А он, як тые купцы поехалі, скінуўсе галубцом і полецеў за імі: што будзе яго ацёц гаварыць з купцамі? Прыежаюць купцы, таргуюць — да той ацёц путае:

— Паньі купцы, вы по сьвеце ёзьдзілі, много бачылі, ці не відалі якога дзіва?

Да аны гавораць:

— Вашэ Імператарске Велічэство, мы по сьвеце ёзьдзілі, много бачылі, да такога дзіва мы шчэ не відалі: на такім то моры, на такой то выспе, стаіць домок красівы важна, а ў том домку жыве матка з сыном, а ў таго сына в лобе месяц, а в потыліцы звезда, по локце ў золоце, а по колена ў срыбром. А перэд домком стаіць явор, а на том яворэ седзіць кукаўка, а як кукне, так солдата з ружьём выкукне, да і становіцца.

Ана зноў, тая цётка, подхва́тывае:

— Якое то дзіво! От важнейшэ дзіво: не в нашэм царстве, не в нашэм государстве, на такім то моры, на такой то выспе, есь кабан, што лычэм орэ, а ўхом сее, а хвостом скородзіць, а ўсьлед за ім жыто родзіць.

От, он тое выслухаў — подняўсе і полецеў кабану шукаць. І трапіў, і схваціў яго і прыташчыў у свой домок. Да едуць трэціе купцы, да заехалі до таго домку. Он запрашывае іх — пашлі к ему. Поздоровілісе, он іх почастоваў, дай паехалі ў то царство, дзе ацёц яго царстваў. А он, як гэтые купцы паехалі, скінуўсе галубцом і палецеў за імі: што будзе яго ацёц гаварыць з купцамі? Прыежаюць купцы, таргуюць — да той ацёц путае:

— Паньі купцы, вы по сьвеце ёзьдзілі, много бачылі — ці не відалі якога дзіва?

Да аны гавораць:

— Вашэ Імператорске Велічэство, мы по съвесе ёздзілі, много бачылі, да такога дзіва шчэ не відалі: на такім то моры, на такой то выспе, стаіць домок красівы важна, а ў том домку жывэ матка з сыном, а ў таго сына в лобе месяц, а в потыліцы звезда, по локці ў залоце, а по колена ў срыбром. А перэд домком стаіць явор, а на тым яворэ седзіць кукаўка, а як кукне, так солдата з ружьём выкукне, да і становіцьса. А есь там шчэ кабан, што лычэм орэ, а ўхом сее, а хвостом скородзіць, а ўсьлед за ім жыто родзіць.

Так яна, тая цётка, подхватывае:

— Якое ето дзіво! От важнейшэ дзіво: не в нашэм царстве, не в нашэм государстве, на такім то моры, на такой то выспе, вылетаюць адзінадцаць братцоў, хусту разцелаюць і в карты іграюць.

Як он тое выслухаў, подняўсе і полецёў браці сваіх шукать. Дай он ведаў од маткі, як гэто з німі зрабілі. Натрапіў на сваіх браці. Хусту разцелалі і в карты ігралі — между німі он дванадцатый упав. Аны не магуць адзін другога ўзнаць, бо ў іх голос у голос, і ліцо ў ліцо. Гулялі яны, гулялі — да той гаворыць:

— Годзі ўжэ, братцы, гуляць, трэба нам лецець до маткі.

А Змей іх маленкіх забраў — так аны не помняць маці, а его за бацька маюць. Так сталі спорыць — не хочуць лецець до маткі, да хочуць до Змея. Дай кажуць:

— Поляжэм спаць, куды головами, туды подоймімсе і палецім.

Полеглі аны спаць — да таго сон не берэ. Да бачыць — аны лежачь усё гóлову в стóрону, дзе Змей жывэ. Так он взяў і позаворочаў іх. Яны проснулісе, всталі, дай полецелі ў той домок,

што он построіў, дзе маць іх жыве. Жывуць аны дай жывуць. І кукаўка ў іх кукае да кукае, і вуйска больш накукала як у іх атца. Да яны пішуць до атца, штобы он сеў на гіляру і прыехаў до іх на бал, а есьлі не прыедзе, то зробім батэрые і завоюем усе царство. Бачыць цар, што не жарты, што аны хочуць воёваць. Зрабілі гіляру, сеў з жонкай і едзе на ету выспу. Аны вышлі до бацькі, склонілісе. Пробылі аны там і справу разбералі. Да ту цётку в бочку замкнулі, жалёзнымі абручамі абілі, і на морэ пусьцілі — дай ана і до сегоня плыве. А аны з маткай вороцілісе до царства ацэцкаго, і до сегоня царствуюць.

Чалавек, мядзведзь, воўк і лось

Павет Рэчыцкі, вёска Ужынец

Нашоў чэлавек у лес до ўлі. Ажось ідуць медзвэдзь, лось і воўк. Гавораць:
— Хадзім, чэлавека ўбьём.

А воук кажэ:

— Ой, не ідзеце, он сваім розумом нас усіх перэведзе.

Не перэспоруў іх. Кажуць:

— Нехай он нам покажэ свой розум.

Прыходзяць к чэлавеку, кажуць:

— Чэлавачэ, покажы нам свой розум, а не, то мы тебе зьездзім.

— Добрэ,—кажэ,— да мой розум астаўсе в дому — каторы пойдзе со мной прынесці?

Меркуюць аны самі, катόрому іці по розум.

— Ідзі ты, медзвэдзь.

— Ей, не, я веліка штука — і сабакі і ўсе побачуць. Трэба лося послаць.

— Дай і я жэ веліка штука — будуць тыкаць на менé. От ты, воўк, усюды коле селá ценькамі прыдзéш і ніхто не побачыць.

Пашоў воўк з ім. Прышлі до хаты — взяў чэлавéк жарніцу, зачэпіў воўку на шыю, дай кажэ:

— Ото мой розум — несí.

Ідуць назáд до лесу. Ідуць, аж чэрэз речэньку кладка. Воўк ідзé, да камень водзіць егó туды-сюды — упáў он у воду. Прыходзіць чэлавéк до медзьведзя. Путае медзьвэдзь.

— А дзе ж воўк?

— Да он розум несé — важкі вельмі — так помаленьку ідзé.

А лось лёг дай заснуў. Чэлавéк, чэкаючы на воука, сеў сабé, взяў хлеба, келбасы і есь. А медзьвэдзь просіць:

— Дай жэ і мне.

— Не, — кажэ, — не дам, бо як попрабуеш, то і мне зьеш.

— Не, — кажэ, — я цебé есьці не буду, толькі дай.

Даў он ему кавалэк келбасы. Медзьвэдзь зьеў — смачно! Просіць шчэ. Чэлавéк гаворыць:

— Ты не véдаеш, дзе ё браць! От, тут лось лежыць — раздзеры егó, будзе келбаса, шчэ і мне потракуеш.

Медзьвэдзь жывенько лося разадраў:

— Ну, — кажэ, — дзéлаймо келбасы.

— Но, добрэ, да я цебé прывяжу.

— Як жэ ты мне прывяжэш?

— От, стань коле хвоі, дай обнімі ё, а я цебé плетню завяжў.

Он стаў коле хвоі, чэлавéк обмотáў егó дóбрэнько.

— Сценісе, ці повэрнешсе?

Медзьвэдзь не вэрнецца.

— От, я буду чыніць келбасы.

Пашоў, добру кічку выкопаў, дубовую. Ідзе до медзьведзя, стаў у чэрэп біць. Дак медзьвэдзь кажэ:

— Е, праўду воўк гаворыў, што чэлавék розумом нас усіх перэведзе — і лося нема, і воўк дзе там здох — і мне ўж не будзе.

Медзьведзя ўбіў, скуру зняў дай прадаў — а лося мяса зьеў.

Служба ў цара

Павет Рэчыцкі, вёска Ужынец

Жыў сабе цар — да ў егó было солдát ахóтнікоу багата. Быў у той роце, у цара, храбрый солдát Хвэдóн. Он хадзіў на полёванье. Хадзіў, хадзіў, да не ўдалосе ему нічога застрэліць. Бачыць — на дзэрэве седзіць большўшчая орліца. Зложыўсе, стрэліў до еé — упала із тагó дзэрэва. Прыбэг он, хочэ гóлову сорваць і ў торбу несцьці, дай анá кажэ:

— Е, Хвэдоне, не зрыва́й мне гóлову, а занесі мне ў сваю ізбу, посадзі на акне, дай гледзі — як я буду дрэмаць, так ты ўдары мне наодлів.

Заташчыў он ё у сваю ізбу, пасадзіў на акне, седзіць. Дай задрэмала — ударыў ё — зрабіласе красна панна. Да вельмі ж ему сподобаласе. Кончае он службу ў тагó цара — можна ўж іці до дому. Да ажэніўсе он з ёю, до сваей хаты завёў, і живуць. Янá кажэ:

— Постарайсе мне грошы.

Чэлавék бедны, не было ў егó. Так пашоў он у роту сваю, просіць товáрышы, у тагó взяў, у та-

гó — і собраў сто рублёў. Прыносіць і ёй аддае.
Дай ана кажэ:

— Мне грошы не трэба, а ідзі купі шоўку за ўсё сто рублёў.

Пашоў, купіў шоўку за сто рублёў.

Ана як стала плесьці, так наплела і наткала такой ручнік, а на ім усё ўрочышча, сколькі мороў і рэк і гóродоў — усё, што есь, як на плане показала. Дай кажэ:

— Несі ў гóрод, продай.

Панёс дай вывесіў. Бедный не прыдзэ тарговаць, а прыходзіць хто з грошыма. Прыходзяць купцы, двесьце, трыста рублёў даюць, да і пяцьсёт даюць ужэ. Едзе на коню царскі ад'ютант, відзіць громаду — што аны таргуюць? От, той царскі ад'ютант путае:

— Што вы тут таргуюце?

— Добру штуку таргуем, да не можэм купіць.

Ад'ютант подъежае, побачыў; да выймае дзеве тысячы рублёў. Хвэдону дае да кажэ:

— Гэто мой ручнік.

Павёз он той ручнік к цару. Да цар кажэ:

— Дам я чтыры тысячы, штобы мне такой сплелá.

А он, той ад'ютант, кажэ:

— Я ведаю, дзе тая хата, дзе аны жывуць, пайдú і скажú.

Паехаў к Хвэдону — просіць жонкі егó, штобы шчэ такой ручнік сплелá. Да ана вельмі красіва булá і сподобаласе ему. Забыўсе, праседзёў он там, забаўляўсе аж двое суток. Патóm ідзё он до цара, а цар насварыўсе на егó, што так доўго гуляў. Да той ад'ютант разказаў так і так. Цару захацёласе самому побачыць. Паехаў до Хвэдона, да як ана выйшла, як он ё побачыў, то

само стало цару. Страшенно ему сподобаласе. Прыежае он до дому, да зове ад'ютанта:

— Ну, — кажэ, — бач! Штоб ты Хвэдону такую службу выдумаў, штоб он пашоў і пропаў. Твая гóлова ў том як егó ўбіць, так, штобы ему трапілосе.

Той ад'ютант думае, думае — да нічога не можэ выдумаць. Паехаў он на глухою вуліцу, што мало хто ходзіць — аж ідзэ стары баба ведзьма.

— Здароў быў, чарскі шлуга. Да што вам трэба?

— Ах, матушка, бабушка, выдумай такому то солдату такую службу, штобы пашоў дай прапаў.

Да ета баба кажэ:

— Эх, чэму? Ето можно выдумаць, як собачэ муху поймаць. Нехай цар солдату так скажэ: не в нашэм царстве, не в нашэм государстве, не ў том, дзе мы живём, на такім то моры, на такой то выспе есь звер вродзе лося, адна серсыціна зóлота, а другая срыбна. Штобы вдзень достаў.

Ад'ютант бабе подзяковаў дай сказаў цару так і так. Цар Хвэдона зазывае:

— Ну, ведаеш што, Хвэдон, служыў ты мне ў роце — да шчэ мне послужы. Не в нашэм царстве, не в нашэм государстве, не ў том, дзе мы живём, на такім то моры, на такой то выспе, есь звер вродзе лося, адна серсыціна зóлота, а другая срыбна. Штоб ты мне вдзень достаў. А не, то мой меч, а твая гóлова з плеч.

Солдат не можэ адказаць. Прыходзіць до дому і плачэ. Жонка путае:

— Чэго ты плачэш?

— Да як жэ мне не плакаці. Цар мне такую службу даў — прыдзецса пропасьці.

Дай ана кажэ:

— То шчэ не служба! Ідзі, Богу молісе і спаць ложысе.

Он пашоў, помоліўсе і спаць položыўсе. Дай анá вышлá на ганок — свіснула — прылечело к ёй двух маладцоў. Анá гаворыць:

— Не в нашэм царстве, не в нашэм государстве, не ў том, дзе мы жывём, на такім то моры, на такім то выспе, есь звер вродзе лося, адна серсьціна зóлота, а другая срыбна. Достаўце мне егó.

Аны полецелі, зараз, за ноч досталі звера. Похажае по Хвэдоному дворцу. Он встаў, залашчыў егó цару. Цар казаў за дзень, а он за поўдня явіўсе. Напаў цар на ад'ютанта:

— Ты не добрэ выдумаў. Выдумай ізноў таку штуку, штобы он пашоў дай прапаў.

Паехаў ізноў ад'ютант шукáць бабу. Натрапіў на ё:

— Ах, матушка-бабушка, не добрэ выдумала! Хвэдон ужэ звера прыташчыў. Выдумай ізноў таку штуку, штобы ён пашоў дай прапаў.

— Ну, добрэ. Нехай цар скажэ Хвэдону: штоб он ішоў туды, невэдомо куды, і взяў то, невэдомо што. Атсюды он не вёрнеца.

Ад'ютант бабе подзяковаў, да сказаў цару так і так. Цар Хвэдона позваў і кажэ:

— Ну, добрэ, ты мне лося прыташчыў — да цепэр я табé дам другую службу. Ідзі ты туды, невэдомо куды, і достáнь то, невэдомо што. А не, то мой меч, а твая гóлова з плеч.

Прыходзіць Хвэдон до дому і плачэ. Жонка путае:

— Чэго ты плачэш?

— Як жэ мне не плакаці, калі цар казаў, штоб я ішоў туды, невэдомо куды, і взяў то, невэдомо што.

— От ето, — кажэ, — служба! Не ведаю, як будзе. Ну, да ідзі к цару і скажы, штоб даў табé грошы — дарога веліка, неможна бэз грошы.

Пашоў Хвэдон к цару і кажэ:

— Найясьнейшы цару, мне трэба грошы на ету дарогу.

Назначыў цар кучу зóлота.

— Беры всю.

Набраў он сколькі мог і пашоў ізноў до дому. Да жонка кажэ:

— Цепэр богу молісе і спаць ложысе.

Он помоліўсе і лёг спаць. Цепэр жа анá вышлá на ганок, свіснула, прылецело двух маладцоў.

— Не відалі вы тагó, неведóмо што?

— Не, — кажуць, — не відалі.

Назаўтра он встал, далá анá ему клўбочэк ніток і ручнік.

— Кочэні клўбочэк — дзе будзе іці, там і ты ідзі.

Наклала ему есьці, усё — он пашоў. Покоціўсе клўбочэк — он за ім ідзэ. Да тым часэм, цар як егó адправіў, так ё забраў до себе, хочэ з ёю жэніцца. А анá таму не рада. Зрабіласе погана, брыдка, паскудна. Цар журыцца, што і добрый солдат пропáў, і жонка егó до людзі неподобна. Да он, Хвэдон, пашоў за клўбочком. Не так скоро іці, як гаворыць. Ідзэ дай ідзэ. Наконéц тагó, бачыць — стаіць хатка. Покоціўсе клўбочэк в ізбу. Пашоў он усьлед за ім. У етой хатцэ жылá старушка і дзьве дочкі красáвіцы. Путаюць егó:

— Куды ты ідзэш?

— Іду, — кажэ, — у веліку дарогу, заморыўсе вельмі — накорміце менé, дай спаць положыце.

Аны егó напоілі, накармілі і спаць положылі. Назаўтра встае он, тые панны вады поднеслі

ему ўмыцьса, даюць ему ручнік. Он гаворыць:

— Я свой маю.

Выймае свой ручнік, што жонка ему дала — дай аны позналі, адабралі і панесьлі к матцэ. Выходзіць тая матка:

— Здароў, зяць мой!

Да ана була матка яго жонкі, а ето сестры её. Путаюцца:

— Куды ты, зяціку, ідзеш?

Да он ёй усё разказаў так і так. Ана кажэ:

— Не ведаю — побачым.

Взяла ана воушэбную кнігу, стала чытаці. Выйшла на ганок, свіснула — прылецело чэтырох маладцоў. Гаворыць:

— Не відалі вы таго, невэдомо што?

— Не, — кажуць, — не відалі.

— От, — кажэ, — прыдзецса зяцю прόпасьці. Так берыце вы мне і маго зяця і несіце по вόздуху на Кіян-морэ, да трымайце ўсоко на вόздуху.

Взялі аны ё і таго Хвэдона, дай панесьлі по вόздуху. Трымаюць. Ана як свіснула, так ўсё, што есь на сьвеце — рыба, вужы, пташка, гадосьць усяка — пльвэ, і бежыць, і леціць до іх.

Ана гаворыць:

— Ці не відалі вы таго, невэдомо што?

Все ў адзін голас адказалі:

— Не, не відалі.

— Ну да, прыдзецса зяцю майму прόпасьці.

Ажось жаба старуха, што не здолела разэм явіцца, на остатку прыплывае. Клічэ:

— Ква, ква, я ведаю.

— Ну, добрэ. А ты яго заведзэш?

— Заведу.

— Ну, добрэ.

Набралі аны ў дзбанок вады, всадзілі жабу, он взяў дзбанок, покоціў клубочэк і пашоў. Ідзэ

он ідзэ, да жабу несэ ў дзбане, да клўбочэк кó-
ціца. Наконéц тагó прыходзіць он до рэкі,
да тая рэка ўся агнём гарыць. Клўбочэк скоціўсе
до рэкі — нема! Згарэў. Жаба кажэ:

— Выймі менé з ёгo дзбана і садзісе на менé.

Но, як жэ сесьці на ту жабу! За што тры-
мацьса?

— Е,— кажэ,— гóрбочэк у менé — трымайсе
за егó.

Як взяла дучьса, дўласе, дўласе, да надўласе
як бальшушча скірта сена. Хвёдон сеў, уха-
піўсе за гóрбочэк і мóліцьса Богу, як тут не
ўпасьць. Жаба прыгнула і рэку перэпрыгнула.

— Ну, гаворыць, ідзі. Тут будзе сцэжэчка —
ідзі пакўль ана кóньчыца. Там будзе стаяць
дзэрэво, под ім нора. Ты туды лезь — там схо-
вайсе. Будзеш відзець, што там робяць, і ты
так зробіш.

Пашоў он сцэжкой — стаіць дзэрэво, под
дзэрэвом нора. Полéз он туды. Цёмно ў землі,
нічога не бачыць. Да стаіць там шахфа. За-
лэз он за ту шахфу, сховаўсе. Ажно прыходзяць
два слéпые. Гавораць:

— Шмат Розум, сьветлó!

Стало сьветлó. А тут пакое пéкные, веліке —
от як у пана Вітоля. Аны кажучь:

— Шмат Розум, есьці і піць!

Стаў стол засланый, а на ім есьць і піць, усе-
гó. Слéпые понаедалісе, понапівалісе.

— Шмат Розум, уберай!

Всё забраў, стало цёмно. Слéпые пашлі сабé.
Дак Хвёдон стоячы за шахфой думае:

— Трэба мне попрóбоваць.

Да стаў комáндоваць:

— Шмат Розум, сьветлó!

Да стало сьветлó.

— Шмат Розум, піць і есьці!

Да стаў стол засланы, а на ім піць і есьці.

— Шмат Розум, мўзыка!

Да náчало граць — і скрыпкі, і бубен. Дзі-віцца он.

— Шмат Розум, седай со мной, еж!

Хвэдон сам есь і піе, відзіць, што на столе пры-берáецса, а нікого не бачыць. Нае́лісе, напі́лісе.

— Шмат Розум, уберай!

Усё забраў, стало цёмно.

— Шмат Розум, пойдзеш со мною?

Он егó не бачыць, толькі чуе. Гаворыць он:

— Як жэ мне з табой не іці? Я гэтым слепым пядзсят гадóў служу́, а ні разу не казалі есь-ці — а ты первы́ раз прышоў і ўжэ есьці даў..

Вылезлі аны з норы і пашлі. Хвэдон ідзэ́ — не бачыць нікого, а чуе. Прыходзіць до рэкі. Жаба ждзэ егó на бэрэгу. Сеў на жабу, перэпрыгнула ана́ рэку́. Путае егó:

— Ну, што, ці достаў?

— Достаў, да невэ́домо што — ідзэ́ со мной.

— Дбрэ, ты ж ідзі за ім. Уж я табé непо-трэ́бна.

Подзяковаў он жабе, дай пашо́ў. Ідзэ́ он, ідзэ́ — захацэ́лосе есьці.

— Шмат Розум, ці ты тут?

— А як жэ! Я ж іду́.

— Шмат Розум, піць і есьці!

Стаў стол засланы. Наеўсе, напіўсе, дай кажэ:

— Ой, уморыўсе вельмі! Ногі боляць.

Он гаворыць:

— Да чэ́г ж ты моўчаў. Даўно ў жонкі былі.

Як подхваціў Хвэдона, як понёс, то аж шапка ўпала. Дзьве тўсячы вёрст лецелі. Да он кажэ:

— На моры есьць выспа — устроім там домó к — будуць ехаць купцы. Як побачуць, якую ты добру

штуку маеш, захочуць поменяць. Ані такжэ добру штуку маюць — менé за іх штуку поменяй. Да не лякайсе — я буду твай. Дарма што заме-ніш.

— Ну, добрэ.

Прылецелі до гэтой выспы, пастроілі сабé дварэц. Едуць купцы. Хвэдон іх просіць до сабé— прыходзяць.

— Шмат Розум, піць і есьці!

Да стаў стол засланы, усё е, што захочуць.

— Шмат Розум, мўзыка!

Да музыка грае. Ані едуць, пьюць, гуляюць. Вельмі ім та штука сподобаласе.

— От,— кажуць,— добра штука! Поменяймо.

— А ў вас якая штука?

Выймаюць ані скрынку — як адчынілі скрынку, пашлі солдаты адзін за другім — цьма! Зачынілі скрынку — собралісе усé солдаты — нема!

— Добрэ, поменяймо.

Взяў он скрынку, да пашоў з гэтой выспы до дому. А тых пакоёў як не было, так ізноў нема. Ідзé он ідзé, дай кажэ:

— Шмат Розум, ці ты тут?

— А як жэ, тут.

— Да понесі мне.

Панёс он егó. Лецелі, лецелі. Да он кажэ:

— Мы зноў тут сабé дамóк пастроім — да будуць купцы ехаць. Ты зноў з імі поменяйсе — менé ім аддай, а вазьмі ў іх добру штуку. А я та-кі буду твай.

Прылецелі ані, пастроілі дварэц. Едуць купцы. Хвэдон іх просіць до сабé — прыходзяць.

— Шмат Розум, піць і есьці!

Да стаў стол засланы — ўсё есь, што захо-чуць.

— Шмат Розум, мўзыка!

Да мўзыка грае, анї едўць, пьюць, гуляюць. Вельмі ім та штука сподобаласе.

— От, — кажуць, — добра штука! Поменяймо.

— А ў вас якая штука?

Выймаюць анї скрынку — як адчынілі, стаў дом і посаджэный сад, а худаба ідзэ, якая трэба — і воля, і каровы, і коні, і авечкі — усё.

— Ну, добра штука, поменяймо!

Поменялі і пашлі! А он, той Хвэдон, взяў ету скрынку і ідзэ. Да путаецца:

— Шмат Розум, ці ты тут!

— А як жэ, — кажэ, — тут.

Наконэц таго прыходзіць он у той царскі дварэц. А жонка его, як ё цар забраў, зрабіласе такая брыдка, незграбна! А патом скінуласе орліцой і палецела. Да як он прышоў, адчыніў скрынку — стаў дом з агародом, і фрукты вісяць, і худаба е — усё, як повинно быць. Так он адчыніў абалоне — дай орліца влечела ў хату, і стала такая як даўней була. Жывуць анї дай жывуць. Праходзіць цар коле таго дому.

— Што гэто? Не було тут нічога, а то стаіць дом і агарод.

Пасылае слуг увэдоміцьса, хто тут жыве? Прыходзяць анї, кажуць, што тут жыве той Хвэдон і жонка его. Цар разгневаўсе вельмі: послаў его для себе старацьса, а он самому сабе таку штуку зрабіў. Назначае солдатоў:

— Пайдзіце, прыведзіце его до менэ — я ему гóлову з плеч зніму.

Прыходзяць солдаты, хочуць его взять. Да Хвэдон адчыніў сваю скрынку — выйшлі солдаты, побілі царскіх — нема ні аднаго! Шчэ большэ разгневаўсе цар. Выстроіў батэрые і ідзэ сам на его. Да Хвэдон як адчыніў сваю скрынку, як

выйшло солдатоў цьма. Так побілі, потопталі усё чысто — цара забралі і Хвэ́дону прывелі. Да як Хвэ́дон у цара служыў, так цепэр цар у Хвэ́дона служыць.

Шчасце і доля

Павет Рэчыцкі, вёска невядома

Быў чэлавек бедный, бэдненькі. Меў он жонку, і дзеці, і пару волоў — дай больш нічога. Вельмі бэдныя булі. Везе он дрова на место, дай думае:

— Як я мае дзеткі выкормлю?

Ажно бачыць — ідуць дзьве паненкі. Шчасье і Доля. Путаюць егó аткуль он, да як ему вэдзецса ўсё. Дай он ім і кажэ так і так — бедá, голод, нема́ нічога, дай годзі! Зміловаласе над ім Доля, кажэ:

— Трэба поратоваць егó — дам ему што.

А Шчасье кажэ:

— Бэз менé нішто́ ему не поможэ.

Дай Доля далá ему тры рублі. Он подзяковаў, уложыў за кашулю і паехаў. Да захацелосе ему піць — нагнуўсе над лужу, тры рублі ўпалі ў воду — нема́! Шукáў он, шукáў — не мог найці. Прыехаў до дому — да жонцэ разкáзывае. Ана́ кажэ:

— Другім разом, калі гэтыя паненкі табé што дадуць, не едзь ужé далей, а воруцісе наза́д.

Ну, добрэ. Паехаў он другій раз з воламі на место, да ізноў сустрэкае Шчасье і Долю. Путаюць егó, а он ім кажэ ўсіó праўду, як було́ з грошыма. Дай Доля кажэ:

— Калі ты такі́й кеп, што грошы згубіў, так цепёр маеш толькі два рублі.

А Шчасье кажэ:

— Бэз менэ нішто ёму не pomoжэ.

Он уж на место не паехаў, толькі наза́д во-роціўсе до дому. Да не бу́ло жонкі ў хаце. Ду́мае он:

— Дзе мне тут еты грошы положиць?

Бачыць — стаіць горшóк з крупамі. Вложиў до горшкá еты́ грошы, дай пашо́ў у поле. Прыходзіць жонка до дому, да стаіць сылепый. Не мела ана́ нічога ёму даць — взяла́, ўсыпала ёму тые крупы, з грошыма разэм.

Прыходзіць он, кажэ:

— Ну, Бог даў шчасье — два рублі прывёз.

— А дзе ж ты іх дзеў?

— А,— кажэ,— у горшóк з крупамі ўкінуў.

Дак ана́ заломіла рукі.

— Я ж тые крупы ўсыпала сылепому! Да з грошыма разэм!

Побеглі аны́ сылепца шукáць — усё село збегалі — нема́, дай і чуткі нема́! Ну, што рабіць! Паехаў он трэ́цій раз на место з воламі. Ізноў сустра́кае дзьве паненкі — аны́ путаюць е́го, да он ім ўсё кажэ, як бу́ло. Так Шчасье гаворыць:

— Да я ж казала, што бэз менэ нічога не будзе. Цепёр уж я табе дам гасьціньца. На табе тры толькі грошы — едзь на место і купі сабе рыбу.

Паехаў он на место, і ду́мае:

— Якую ж то рыбу можна за тры грошы купіць. Ну, побачым.

Прыехаў он, бачыць — чэлавёк несé веліку шчуку — да за ім іду́ць людзі, дай таргуюць. Да той чэлавёк кажэ:

— Не хочу вам задармо продава́ць — лучшэ

тамў мужыку аддам за тры грошы. Маеш, чэла-
вечэ, тры грошы?

— Маю,— кажэ.

— Давай — да сабэ шчуку беры.

Взяў он гэту шчуку і паехаў до дому. Да як ё
разсеклі, бачуць — аж у внутры седзіць яйцо
залатое.

— От,— кажэ он,— Бог даў! Трэба нам за тое
яйцо хочя солі купіць.

Пашоў он на место з етым яйцэм. Прыходзіць у
краму, солі купіць. Да купец, як угледзеў тое,
так гаворыць:

— Беры ўсю маю краму, з товарами, з усім —
да мне дай гэто яйцо.

— Ну, добрэ,— он кажэ.

Да взяў краму, да начаў тарговаць, і жонку
взяў до крамы. Да людзі ў яго куплялі — і стаў
он найбогацейшым на ўсім сьвеце.

Кароль і каралева

Павет Рэчыцкі, вёска невядома

Быў сабэ кароль з каралёвою, і мелі аны
дочушку. Да взяла тая каралёва, дай по-
мерла. Плачэ той муж по ее — рукі ло-
міць, галосіць. Ну, думае, што мне рабіць
цепэр? Трэба мне жэніцца. Да палюбіў он сваю
дочку — хочэ з ею жэніцца. Дак ана плачэ:
да як жэ мне за рожнаго бацька замуж іці.
Грых! Ідзэ ана на могілкі, плачэ на матчыном
груобе. Ажось матка вуходзіць з груобу, дай
кажэ:

— Ты, мая дочушка, так зрабі: нехай табэ
бацько купіць тры сукні: адна як зорочки, дру-

гая як месяц, а трэця як соўнца. Да шчэ нехай справіць табé сьвіній кажух. На шчэ табé яшчык — прыгодзіцца табé.

Ана́ ж пашла́ до бацькі, дай кажэ:

— Выйду́ за тебе́, калі мне купіш тры сукні, адну як зóрочки, другую як месяц, а трэцю як соўнца — да шчэ сьвіні кажух. А не купіш, так не пайдú заму́ж за тебе́.

Каро́ль, як тое почу́ў, зараз послáў сваіх г'енералоў покупляць тые сукні. Паéхалі ана́, шукалі, шукалі, да прывозяць: адну́ сукню як зóрочки, другую як месяц, трэцю як соўнца — да сьвіняго кажуха́ нема́. Нідзе́ не досталі. Немо́жна, кажуць, найці́.

— Да як табé не стыд,— каралеўна кажэ,— пéкныя сукні досталі, а таго́ паскудства не досталі. Не пайдú до шлюбу.

Так каро́ль схапіўсе, закомандоваў, што́ быў сьвіній кажух. Наймалі краўцоў.

— Шыйце сьвіній кажух.

Шылі ана́, шылі — наконéц пошылі — та́кій кажух і на рукі, і на ногі, і на го́лову. Ну, добра́. Трэ́ба ж ім — той каралеўне з бацьком до шлюбу ехаць. А ана́ ра́ненько всталá, дай кажэ:

— Я ўперо́д паеду до касьцёла, буду Богу мо́ліцца, а ты па́то́м прыедзеш.

Як паéхала, так і паéхала. Ко́ні до дому адпра́віла, а сама́ пашла́ ў сьвет. Ідзе́ ана́, дай ідзе́, далёко ўж зайшла, аж тут стаіць палац. У е́том палацу жыла карале́ва з сыном, з каралевічэм. Входзіць яна́ до карале́вой, дай кажэ:

— Найясьнейша карале́ва, пазвольце мне тут перэночэва́ць.

Да карале́ва адка́звае:

— Ідзі ж сабе́ ў кухню, твой кажух так смердзіць, што тут немо́жна ўтрымаць.

Ана́ і пашла́ сабе́ ў кухню і легла́ спаць. Назаўтра дзень бу́ла Недзелька. Сказалі ё́й, штоб карале́вічу послужыла. Дак ана́ е́му́ ручнік подае, а он ё́ гэтым ручніком удары́ў. Паехаў он з маткой до касьцёла. Ана́ кажэ:

— Пайдú і я Богу помóліцца.

Адчыніла свой яшчык, што matka далá — аж тут за́ехала карэ́та і коні, такіе пéкныя, што ўх! Ана́ надзела сукню як зóрочки, села ў карэ́ту, дай паехала. Як жэ́ ана́ до касьцёла вступіла, так касьцёл зазія́ў. Ксёндз не можэ́ малітву спеваць — усё агледаю́цца. А карале́вічу так спонадо́біласе, што ўж не можэ́ вы́трымаць. Путае он:

— Атку́ль, красна панна, пры́ехала?

А ана́ кажэ:

— З Ручні́ковіч.

Дай села́ і па́ехала наза́д до палацу, влезла ў кухню, надзела свой сьвіні́й кажúх, і седзі́ць. На другую Недзельку і́зноў послалі ё́ карале́вічу послужы́ць. Подала е́му чо́боты, а он ё́ чо́ботом удары́ў. Ана́ нічога не сказала — да як уж па́ехалі до касьцёла, ана́ хутко ўбра́ласе в сукню як месяц, адчыніла яшчык — за́ехала карэ́та і коні, ана́ села дай па́ехала. Як у касьцёл вступіла, усё зазіяло — людзі дзі́вяцца — а карале́віч не можэ́ ўтрыма́ць. Путае і́зноў:

— Атку́ль ты, красна панна?

А ана́ кажэ:

— З Чобóтовіч.

Па́ехала наза́д, влезла ў кухню, седзі́ць. Да карале́віч паехаў шука́ць гэту красну панну. Езьдзі́ў, езьдзі́ў весь тыждзень — нема́! Во-році́ўсе он до дому, дай кажэ:

— Трэ́ба выля́ць смолы ў касьцёле, перэд ганком — хто чэ́рэвік аста́віць, з той я ажэ́нюсе.

Так і зрабілі. Як паэхалі ўсё до касьцёла, анá ізноў адчыніла яшчык, убрáласе в сукню як соўнца і паэхала. Дай касьцёл зазіяў, усё агледáюцца. Да анá влезла ў смолу, чэрэвік астаўсе. Вороціласе до палацы, надзела сьвіній кажух — да адна нога боса. Легла ў кухні, дай спіць. Прыходзіць каралевіч — бачыць босу ногу. Думае: да што гэто можэ быць? Да падняў сьвіній кажух — аж тут зазіяла сукня як соўнца. Да он узнаў ё, што гэто красная панна. Дай кажэ:

— Ты будзеш маю жонку.

Справілі веселье. Мёд, віно було, і по барадзе цекло.

Бацька і дачка

Павет Рэчыцкі, вёска Вадовічы

Була ў бацькі адна дочка. Маць ей померла. Да бацько кажэ:

— Пожэнімсе, дочка мая, з табою.

— Добрэ, — анá кажэ, — но ўперод купі мне сьвіняго кожушкá.

Он купіў ей сьвіняго кожушкá, дай анá кажэ:

— А цепэр, справ мне таку шубу, штобы як соўнцэ зіяло.

Справіў он таку шубу, так анá захацела сукні, да хусткі, да чэрэвікоў, да хфартухá — і тагó шчэ, і тагó. Он кажэ:

— Годзі ўжэ, пожэнімсе. А анá ўсё егó бавіць — усегó ей трэба. Но, як ужэ он усегó ей накупляў, так анá накрыласе сьвінім кожушком і ўцекла із дому. Бацька кінула, дай пашла служыць. Прыходзіць анá до адной пані, дай гаворыць:

— Прыміце мне за наймічку.

А пані кажэ:

— Да як жэ ты будзеш служыць ў сьвінім кожушку?

Да анá кажэ:

— Нехáй пані позволіць, я хоця за печью перэзімую.

— Ну, лезь за печ, да не хадзі нікуды.

Полезла анá за печ і седзіць. Дождалі аны Недзелі. А ў той пані быў сын. Той паныч хочэ ехаць у цэрков — да гарáпніка нема́. Шукае он, да ета наймічка вы́бегла з-за печы, дай гарáпник поднесла́. А он замэрыўсе на ё гарáпником. Паехаў он, а анá седзіць і плачэ. Пані путае:

— Чэго ты плачэш?

— Як жэ мне не плакаці, калі паныч на менэ замэрыўсе, ударыць хацёў.

— А нашто ты з-за печы вы́лезла?

— Пусьціце,—кажэ,— мне ў цэрков.

— Да як жэ я тебе́ пушчу́ — стыд мне вельмі будзе, што ты так у сьвінім кожушку.

— Не, я ў цэрков не пайдú, толькі ж трошкі на ўлицу погледзець.

— Ну, ідзі, дай не баўсе.

Анá залезла за печ, скінула сьвіні кожушэк, надзела зіяшчу шубу — пашла́. Прыходзіць у цэрков, усé гледуць — а той паныч больш усіх. Путае ё:

— Аткуль ты, панна?

— З Гарáпніка.

Прыходзіць он до дому і кажэ до маткі:

— Мамо, маменько, якую я панну бачыў, то шчэ такой не бачыў! А путаўсе, аткуль анá, то казала з Гарáпніка.

Думаюць аны, думаюць, да такога селá нема́. А дзеўка, як прышла з цэркві, так зноў надзела сьвіні кожушэк — седзіць за печью. Дождалі дру-

гой Недзелі. Паньч зноў хочэ ехаць у цэрков — да рукавіцы нема. Шукае он, да тая наймічка вы́бегла з-за печы, дай рукавіцу поднесла. А он кінуў на ё рукавіцу. Паехаў он, а ана седзіць і плачэ. Пані ета путае:

— Чэго ты плачэш?

— Як жэ мне не пла́каць, калі паньч на менэ замерыўсе, ударыць хацёў.

— А нашто ты з-за печы вы́лезла?

— Пусьціце мне,—кажэ,— у цэрков.

— Да як жэ я цебэ пушчу́. Стыд мне вельмі будзе, што ты так, у сьвінім кожушку.

— Не, я ў цэрков не пайдў, толькі ж трошкі на ўліцу погледзэць.

— Ну, ідзі, дай не баўсе.

Ана зноў залезла за печ, кінула сьвіні кожушэк, надзела зіяшчу шубу — пашла. Прыходзіць у цэрков, усё гледуць — а той паньч больш усіх. Путае ё зноў:

— Аткуль ты, панна?

— З Рукавічэва, — кажэ.

Паньч воруціўсе до дому і гаворыць до маткі:

— Мамо, маменько, я ету саму панну відаў — а як спросіў, аткуль ана? Так казала, што з Рукавічэва.

Думаюць аны, думаюць — да такога селá нема. Да матка кажэ:

— Нема, сынку, іншэй рады, як будзе та панна ў цэркві, трэба ей чэрэвіка дастаць, а патом чэрэвікі ўсіх дзівок прымерыць. Можэ так найдзеца ана.

Дождалі аны Недзелі. Паехаў паньч у цэрков. Пашла і ана, гэта наймічка у зіяшчэй шубе. Наконэц, як з цэркві выхóдзілі, наткну́ласе на парог, чэрэвік упáў з ногі, паньч схваціў, а ана ўцекла до дому, накрыласе сьвінім кожуш-

ком, влезла за печ, і седзіць. Дай аны чэрэвікі ўсіх дзівок прымералі к гэтому — прымералі — ніякій не падходзіць. Да маць кажэ:

— От, есь шчэ тут гэта наймічка, што ў сьвінім кожушку.

Да сын кажэ:

— Да куды ж ей, Мамо, до гэтой красной панны!

Но пані кажэ:

— Сьвіні кожушэк, прыдзі тут.

Дай ана прышла з-за печы ў сьвінім кожушку. Паньч і глядзець на ё не хочэ. Прымерылі ей чэрэвік — якраз! Дай ана скінула сьвіні кожушэк і стала в зіяшчэй шубе, така красіва, што і не бачылі такой. Так он ё познаў, взяў і ажэніўсе з ё.

Мачыха

Павет Рэчыцкі, вёска Вадовічы

Була ў бацькі дочка. Да её матка померла, а бацько з другою ажэніўсе. Гэта мачыха мела сваю дочу, а для тое погана вельмі була. Далá ей кужэлю і казалá, штоб за адну́ ноч спрала, ўткала і выбеліла. Дзеўка села дай плачэ. А ў тое дзеўкі була кароўка, шчэ матчына. Плачэ яна, плачэ — прыходзіць кароўка, путае:

— А чэго ты, дзеўка, плачэш?

— Да як жэ мне не плакаці, калі мачыха далá мне кужэлю, дай казалá, штобы за адну́ ноч було спрэдзено, вьткано і выбэлено.

— Ідзі, спаць ложысе, будзе ўсё гатова.

Легла́ ана́ спаць. Назаўтра бачыць — усё спрадзена, вьітчэно, выбэлено.

Кажэ ма́чыха до сваёй дачы:

— Відзіш як тая зрабіла — і ты так зрабі.

Далá ей кужэлю, штоб назаўтра бу́ло гатова. Да гэ́та кужэ́ль положи́ла і спаць легла́. Назаўтра гледзі́ць — кужэ́ль як лежа́ў, так лежы́ць і не спрадзен і не вьітканы. Вельмі разгневаласе тая ма́чыха.

— Трэба кароўку зарэзаць.

Дзеўка тая пашла́ до сваёй кароўкі, дай плачэ:

— А чэ́го ты, дзеўка, плачэш?

— Да як жэ́ мне не пла́каці, калі ма́чыха хочэ́ цебе́ зарэзаць.

— Не плач. Да як будуць мае́ мя́со есьці, так ты не еш, да ўсе́ кускі позбера́й і закопа́й под акно́м.

Зарэ́зали́ аны́ кароўку — да дзеўка мя́са не ела, толькі ўсе́ кўсочкі зберала і зако́пала под акно́м. Аж вьіросла там яблонь з золоты́мі яблушка́мі. Тых яблоск ніхто́ не можэ́ ўшчыпнуць, толькі та дзеўка. Едзе пан — заехаў. Бачыць, што золоты́е яблоскі, просі́ць, штоб ему́ адно́ дали́. Мачы́ха сваю́ дочу ўпраўляе:

— Зэрві́ пану я́блочко.

Гэ́та доч пробуе, пробуе, дай нія́к не можэ́ — усё ў́гору ідзе́. І ма́чыха сама́ хочэ́ зэрва́ць — не можэ́. Да пану вельмі́ я́блока хо́чэцца. Пу́тае:

— А хто тут шчэ́ е ў хаце́?

Да ма́чыха кажэ́:

— А е шчэ́ та паршыўка, пагана.

— Неха́й ана́ прыдзе.

Прышла́ ана́, да я́блоскі нагнулі́се до ёй. Взяў пан я́блоко, да ана́ сама́ сподобалосе́ ему. По-

свѣтаўсе до ей, дай ажэніўсе. Вэсэлье справілі — взяў еé і павэз у свой двуор. Пашла і яблонь за імі і стала на куці. Жывуць аны, жыўуць, дай ана стала берэменна. Емў трэба, канечне, паехаць у дарогу. Паехаў он, а ана дзіця родзіла. Трэба до таго дзіцяці нянькі. Прышла ма́чыха ей і кажэ:

— Я буду няньку.

Ну, добрэ. Стала ана за няньку. Да ету жонку завела до рэчкі і ўтопіла. А ана ў рыбку перэменіласе і поплыла. Прыехаў назад гэтый пан. Немá жонкі — а ма́чыха емў разказуе, што ана по́мерла, а дзіця аста́лосе. Жывуць аны — да той пан бачыць, што дзіця плача. А быў там па́робок добрый. Як дзіця заплачэ, он возьме его́, панесé до рэкі, дай клікне. Ана вы́плыве, дась грудзі дзіцяці, накорміць, і зноў до вады пойдзе. Пан сабé думае:

— Нашто он до рэкі несé?

Дай пашоў за ім, сховаўсе і подгледзёў. Думае он: як ё́ взяць? Назаўтра зноў па́робок взяў дзіця і несé к рэчцэ, а пан зноў сховаўсе. Выплынула ана, дала грудзі, накорміла дзіця — дак он прыскочыў і схваціў ё́ — і перэменіласе ана на кобіту. Пашлі аны до дому, і ана разказала, што ма́чыха ё́ ўтопіла. Дай пан ма́чысе зняў го́лову з плеч — а аны зноў жылі шчасліво.

Брат і сястра

Павет Рэчыцкі, вёска Вадовічы

Быў брат і сестра. Да взяў брат ажэніўсе. Трэба ему ехаць у дарогу. Подарыў он сестрыцы коня і кажэ:
— Ты, сестрыца, моўчы. Да о жонцэ праўду не кажы.

Паехаў он, а жонка взяла таго коня, дай страціла. Прыежае он да путае; а сестра моўчыць. Да жонка кажэ:

— Твая сестра коня страціла.

Ну, нічога. Трэба ему ізноў ехаць. Подарыў он сестрыцы голубца і кажэ:

— Ты, сестрыца, моўчы, да о жонцэ праўду не кажы.

Паехаў он, а жонка взяла таго голубца, дай страціла. Прыежае он, да путае — а сестра моўчыць. Да жонка кажэ:

— Твая сестра голубца страціла.

Ну, нічога. Трэба ему ізноў ехаць. Да ў тое врэмя жонка дзіця родзіла і страціла яго. Прыежае он, да путае — а сестра моўчыць. Да жонка кажэ:

— Я родзіла дзіця, а твая сестра страціла.

Так он разгневаўсе вельмі:

— Я подарыў табэ коня і голубца — а дзіця маё.

Да сестра моўчыць. Так он казаў паробку, штоб ё ў лес завёў, рукі ей адрубаву, да сэрцэ і очы выняў, і покінуву у лесу. Завёў ё паробок у лес, да сучка за імі побегла. Адрэзаў ей рукі, да стала ана яго просіць: хоця мне сэрцэ і очы зостаў. Дак он гэту сучку взяў, сэрцэ і очы ей выняў, а ё кінуву у лесе. Пашла ана, пашла. Пры-

шла ў сад, дзе багата яблонь, груш — а ў серэ-
дзіне стаіць яблонь і залатыя яблушка родзіць.
Ей вельмі есці хацеласе, взяла адно яблушко і
зьела. Прыходзіць у той сад паньч — бачыць,
аднаго яблушка залатого нема. Ідзе он до маткі,
кажэ:

— Мамо, Маменько, да нехто ў саду е.

— Не сынку, то пташка ісхапіла.

Да он шукаў, шукаў, пташкі не найшоў, да
найшоў паненку бэз рук.

— Мамо, Маменько, красна паненка — я з ей
ажэнюсе.

— Ну, добрэ, сынку, жэнісе.

Ажэніўсе он з ею. Жывуць аны, жывуць —
стала берэменна. Господ ё пошкодоваў. Да ему
трэба ехаць у дарогу. Паехаў, дай ана рódзіла
хлопчыка, што в лобе месяц, а звезда ў поту-
ліцы.

Напісала ана пісьмо до мужа, штоб прыехаў по-
бачыць сына. Да той посланец зайшоў до еé бра-
ціхі, лёг сабé і заснуў. А тая браціха вьняла
пісьмо дай перэменіла. Напісала ему: твая жон-
ка рódзіла хлопца ні до чэго подобаный, собачэй
породы. Той муж перэчытаў, подумаў, дай ад-
пісуе:

— Чэкайце пакуль прыеду, хочу побачыць.

Да той посланец ізноў шоў коле браціхі хаты,
да зайшоў, лёг сабé і заснуў. А тая браціха зноў
вьняла пісьмо дай перэменіла. Напісала, штоб
пакуль прыедзе дзіця і ё страцілі. Тая матка его
як перэчытала, плачэ, шкодуе, што хлопчык
пекный. Да ана кажэ:

— Мама мая галубка, нема ў менé рук — буду
як нішча хадзіць. І пайдú я ў сьвет.

Прывязалі ей дзіця до грудзі, дай пашла.
Пашла ана, ідзе, ідзе — прышла к мору. Заха-

цѣлосе ей вады напіцьса. Нахіліласе анá до вады, ажось рукі адрасьлі. Пашлá анá далей, да прыходзіць до браціхі. Не позналі ёй. Прóсіцьса анá до іх на ноч.

— А ці ўмееш казкі казáць?

— Умею.

— Но, так перэночуй сабé.

Села анá за печью — седзіць. Да тут прыехаў той пан, муж ей. Позбералісе, пьюць, гуляюць, мўзыка грае. Да кажуць:

— От, мы тут пьём, гуляем, да нема́ камў казкі казáць.

Да браціха гаворыць:

— Да есь нішчэнка за печью — анá казку скажэ. Нішчэнка, хадзі тўтака.

Прышлá анá, стала казáць:

— Быў у бацькі брат з сестрой, ажэніўсе той брат дай паехаў, да жонка коня страціла і сказала на сестру, — да он зноў паехаў, а жонка голубцá страціла і сказала на сестру...

Да тая браціха ёй перэбівае:

— Ціхо, не кажы!

А той пан, муж ей, кажэ:

— Да кажы.

Дай анá ўсё разказала, так як он дзіця побачыў, так вельмі обрадоваўсе, да браціху страціў, а жонку взяў до себе — і жылі шчасліво.

Залатая рыбка

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Коле сіняго мора стаіць землянка. Коле той землянкі карыто старое, негодное. А коле таго карыта дзед з бабою. Вельмі ані бедны — нема нічога ў іх. Баба сварыцьса.

— Хоця ты пайдзі, рыбы налові.

Пашоў дзед. Як закінў невёд, злавіў залатую рыбку. Рыбка дай просіцьса:

— Пусьці мне назад у сіне морэ — я табэ буду ў велікоў угодзе.

Пусьціў он еэ. Прыходзіць до свае землянкі — гаворыць так і так. Дай баба скрычала:

— Чэму ж ты ёй не нюс!

— Не мог несці, — дзед кажэ, — вельмі просіласе...

Давай крычаць:

— Ідзі ж ты, попросі, штоб нам хоця было ное карыто.

Ідэ дзед на берэг. Вуходзіць рыбка:

— Чэго ж ты, дзеду, хочэш?

— Мая старуха хочэ, штоб было ное карыто.

— Ідзі — всё будзе.

Прыходзіць он — стаіць ное карыто — баба рада. Раздумаласе — кажэ:

— Ідзі попросі, штоб мне была хата хароша.

Ідэ дзед на берэг. Вуходзіць рыбка.

— Чэго ж ты, дзеду, хочэш?

— Мая старуха хочэ, штоб была хата хароша.

— Ідзі — всё будзе.

Прыходзіць — хата стаіць — баба ў пакоях. Пожылі ані, дай баба кажэ:

— Не хочу быць мужычкоў — хочу быць дворанкоў, штоб мне были палацы, коні, послугі.

Ідзэ дзед на берэг. Вуходзіць рыбка.

— Чэго ж ты, дзеду, хочэш?

— Мая старуха не хочэ быць мужычкой, а хочэ быць дворанкой, і штоб былі палацы, послугі, усё.

— Ідзі, усё будзе.

Прыходзіць — палац стаіць. Старуха ходзіць, убрана, хароша. Ну, добрэ. Да не схацела быць дворанкой — хочэ быць царыцой.

— Ідзі, попросі, штоб я была царыцой.

Ідзэ дзед на берэг. Вуходзіць рыбка.

— Чэго ж ты, дзеду, хочэш?

Да брыдко ему стало — кажэ:

— Мая старуха не хочэ быць дворанкой, а хочэ быць царыцой.

— Ідзі — будзе усё.

Прыходзіць ён — ужэ не пані, а царыца — дрожыць по палацах ходзячы. Да пожылі аны — дай кажэ:

— Ідзі к рыбцэ — кажы — я не хочу быць царыцой, а хочу быць морскай рыбою.

Ідзэ дзед на берэг. Вуходзіць рыбка:

— Чэго ж ты, дзеду, хочэш?

— Мая старуха не хочэ быць царыцой, хочэ быць морскай рыбою.

А рыбка хвостом сплеснула, нічога не сказаушы. Прыходзіць он — аж землянка стаіць як даўней, і старое карыто.

Ашуканцы

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Быў адзін чэловек бедный, бédненькій. Моху набраў мех поўный і дўмае:
— Продам замяш воуны, да мукі куплю.
А другій да быў, набраў попёлу замяш мукі. Кажэ:

— Продам, да воуны куплю.

Ідўць — той сабé на место, а той сабé. Той хочэ купіць мукі, а той хочэ купіць воуны. Сашлісе на дарозе.

— Што ты, — кажэ, — браце, несеш?

А ён кажэ:

— Я хочу воуну продаць, дай купіць мукі — дзеці прокарміць.

Другій кажэ:

— Я хочу мукі продаць, да воуны купіць маé дзеткі гóлые.

Дак ён кажэ:

— Браце, меняймо. Ты беры мой мех, а я твой. Поменялісе на мехі — той думáў, што тагó ашукáў, а той, што тагó. Адбеглі — погледзелі.

— Ай, які ж ты хітрый! — той кажэ.

І другій:

— А які ж ты мудрый!

Усыпáў усё на землю. Ну, ідўць аны на место — і той ідзé, і той ідзé. Схóдзяцьса.

— Ты, — кажэ, — браце, хітрый.

— І ты, браце, мудрый.

Дак той кажэ:

— Я в ету ноч на варце. Украдзём умесьце.

— Да я собáк боюсе.

— Мне сабакі знаюць — не будуць ку-саць.

Ну, добрэ. Пашлі. Подкопалісе под той склад.
Да той кажэ:

— Я стану на версе — буду пільноваць — ты мешка выносі.

Он улез, наклаў усе гó добра ў мешкі. Кажэ:
— Цягніў наверх.

Да той як в́ыцягнуў, дак на плечы — пабэг.
А он астаўсе. Да бег, бег за колькі вёрст. Ідуць
аньі на место — той сабэ ідзе, а той сабэ.

Сашлісе аньі.

— Ты,—кажэ,— браце, тут?

— Алé — я тут.

— Мы дзэліцьса будом.

— Да не — цяпёр неможна. Будуць шукаць
дзсятнікá — зловілі бы. Прыдзі заўтра в́ечэром.

— Добрэ — прыду́.

Прыходзіць назаўтра. Аж той адзеўсе пекне —
лёг на лаве, замяш небошчыка. Дай жонка гало-
сіць, на голову рукі.

— А мой Бог! А мой міленькі! Учора хадзіў,
з людзьмі гаварыў — а сегоня жэ умёр.

— Ну,—той кажэ,— хоця ўкленчу́, поведем
пацер.

Ойчэ наш, кторысь ест... да под ногамі егó
драп! Драп! Ктòрысь ест в небе, сьвенцьсен*...
і далей егó драп! Драп! Той порушыўсе. Такій
жэ ты небошчык! Ну, трэба в́стаць.

— Ах, браце,—кажэ,— які́ ты хітры́!

— Ну, браце, і ты жэ мудры́. Ну, будом дзэ-
ліцьса.

— Не,—кажэ,— неможна. Сегоня шукалі.
Прыдзі заўтра.

Назаўтра, той, што ўмёр нібы, до ямы влез —

* У наваколлі Навагрудка людзі чытаюць малітвы па-польску.

накрыла жонка — седзіць. Прыходзіць той дабрó дзеліць. Жонка ходзіць, рукі ломіць.

Кажэ той:

— Похвалёны Езус!

— Навекі веков, амэн.

— А дзе ж господар?

— А мой Божэ, а мой міленькі ўчора ўмёр дай ажыў — а сегоня поховалі.

— А дзе ж егó поховалі?

— Дзе жоўцінькі песочэк.

— Пайдú — поведе пацер.

Пашоў — да не пацеры гаворыць — а дзерé рукамі груб, дак замяш вола́ рэvé. Слухаў той у яме седзячы — анó кажэ:

— Каб тебе воукі зьелі!

Поправіўсе — дзерé груб, дай рэvé.

— А каб ты здох!

— А ці ты, браце, тут?

— Я,— кажэ,— браце, тутак.

— А ты од менé сховаўсе.

— Не, я не од тебе, браце — а шукалі добра́, так я нічога не дúмаўшы, сховаўсе.

— Ну, браце, вылазь з ямы.

Выляз он з ямы.

— Будом дзёліцца ў капліцы, там капліца пуста, ніхто не ходзіць.

Пашлі аны ў капліцу, подзелілі сваé дабрó. Да разбóйнікі напалі. Так адзін за алтáр, а другій у труну — поховáлісе. Находзяць разбóйнікі. Дабрó тое взялі — подзелілісе. Толькі палаша не разделілі. Кажуць:

— Хто ету труну перэсечé, таму палáш будзе.

Дак той разбойнік намéрыўса палашом біць у труну — так той як дасьць ему́ із труны — а той з-за алтара — попугалісе аны — поуцекалі. Усіх разбóйніков повыганялі. І сваé дабрó побралі.

Брат з сястрой жэніца

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Быў сабэ дзед з бабою. Мелі аны двое дзеток — да надто харошыя. Выгодовалі іх — да дзеду прышлосе ўміраць. Дай кажэ до сына:

— Калі толькі вьіросьціш, вьіберэш сабэ на жонку такое лічко яе сам, альбо як сестра.

Памёр той ацэц, а сын вырós, хочэ жэніцьса. Да трэба ж ему такога лічка як сам, альбо як сестра. Ездзіў он, шукáў, шукáў — нідзэ не нашóў. Трэба з сестроў жэніцьса. Да як жэ то з сестроў жэніцьса? Велікі грэх будзе. Ана не хацела, плакала, да nemá рады. Прышло до таго, што трэба до шлюбу іці. Пашла ана ў каморку ўбірацьса. Дай кажэ:

— Разступісе, земліца, брат з сестроў жэніцьса — цяжкі грэх будзе.

Земля разступіласе і ана в'эхала по кóстэчкі. А брат путае:

— А што ж, сестра, убра́ласе?

— Да шчэ,— ана кажэ,— панчóх не клала.

І зноў:

— Разступісе, земліца, брат з сестроў жэніцьса — цяжкі грэх будзе.

Земля разступіласе — в'эхала по калены. Да брат путае:

— А што ж, сестра, убра́ласе?

— Да шчэ,— ана кажэ,— чэрэвік не клала.

І зноў:

— Разступісе, земліца, брат з сестроў жэніцьса — цяжкі грэх будзе.

Земля разступіласе — в'эхала по пояс. Да брат путае:

— А што ж, сестра́, убрáласе?

— Да шчэ,— кажэ,— кашулі не клала.

І зноў:

— Разступісе, земліца, брат з сестро́й жэ́ніць-са — цяжкі грэх будзе.

Земля́ разступіласе — в'эхала по грудзі. А брат путае:

— А што ж, сестра́, убрáласе?

— Да шчэ спадніцы не клала.

І зноў:

— Разступісе, земліца, брат з сестро́й жэ́ніць-са — цяжкі грэх будзе.

Земля́ разступіласе, — в'эхала по шэю. Да брат путае:

— А што ж, сестра́, убрáласе?

— Да шчэ,— кажэ,— горсэта не клала.

І зноў:

— Разступісе, земліца, брат з сестро́й жэ́ніць-са — цяжкі грэх будзе.

Земля́ разступіласе і ана́ в'эхала саўсім на той свет. Бежыць ана́ бежыць — стаіць хатка. Вбегла ана́ до тое хаткі — седзіць ведзьміна дочка́ — акуратно такога лічка як сама́. Дай кажэ:

— Ой, мая́ матка як прыдзе, то тебе́ зьесь.

— Сестрыца́ мая́, родненькая́ мая́, пайдзі, будзь майму́ брату жонкой.

— Но, добрэ,— да ты цепёр лезь за печку, бо мая́ матка ідзе́.

Застукоцело, загрумоцело — ведзьма ідзе́. Влецела — стуку, гуку! Да нюх! нюх! По хаце.

— Хры́сная душа пахне.

— Мая́ ма́мочко, тут ніякая пташка не летала, ніхто́ не быва́ў. Толькі я вышывала седзючы́.

Понюхала, понюхала — да дала ей доч на-
пицьса — легла спаць. Да быў у тое ведзьмы козеў,
што дванадцаць горлоў меў, і кот, і стадо гусі.
Да як матка заснула, аны розтопілі смолы, і за-
лілі козлу горлы тые, а ведзьме залепілі очы.
Да гусям далі оўса, а катú далі сала. Да самі
забралі адзене, грошы сколькі булó, і пашлі.
Проснуласе ведзьма, да нічога не бачыць. Да
стала крычаць:

— Коце, браце, продзэры очы! Гусі-лэбедзі,
промочыце очы!

Да і кот не хочэ, і гусі не хочуць. А козеў
кажэ:

— Агэ, бабо, агэ, стара, була ў тебе подмоў-
вочка, подмовіла тваю дочку ў чужою староночку.

А ведзьма зноў клічэ:

— Коце, браце, продзэры очы! Гусі-лэбедзі,
промочыце очы!

Да і кот не хочэ, і гусі не хочуць. А козеў
кажэ:

— Агэ, бабо, агэ, стара, була ў тебе подмоў-
вочка, подмовіла тваю дочку ў чужою старо-
ночку.

Да тые абедзьве прышлі до ей брата. Да як
прывелá ему такую харошу, як он сам, так з ёй
ажэніўсе, і веселье булó — і я там була, мёд —
віно піла, в роце ніц не булó, а по барадзэ цеклó.

Пра багацце і беднасць

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Ішоў чэлавек бедный. Гледзіць — заяц!
Не меў чэм нажыцца — думае:
— Я зайца злоўлю, продám, да свіню куплю. Свіня прыведзэ дванадцаць порсят — дванадцáцero шчэ по дванадцаць. Тады свіню поколю, мяса насолю — буду жэніцца! Шмат мяса! Будзе што есьці. Да жонка породзіць два сыны. Аны́ будуць сабэ мець подданных — наказываць будуць, біць людзэй. А я скажу — не рушце, не бейце! Бо нам кепско давней булó.

Як гукнуў, так зайчык усхапіўсе і ўцёк. І богацтво егó побеглó.

Мужыцкая шчодрасць і хітрасць

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Булó ў бацькі тры сыны, два разумныя, трэці дурэнь. Адзін із разумных жэніўсе — послалі дурня купляць масло. Як купіў — везэ до дому. Бачыць, што земля покóлота. Берэ масла, замáзывае. Далей едзе — зноў земля покóлота — зноў он маслом замáзывае. Усё замазаў.

Прыежае до дому — путаюць:

— Дзэ ж ты, дурный, дзеў масло?

— А я, — кажэ, — бачыў, што земля вельмі покóлота, так я ё замазаў. Мне як палец крышку разколіць, то баліць, а то земля покóлота — так ё жэ не баліць?

Но, указалі, набілі егó — веселье готуюць.
Кажуць:

— Ідзі, просі на веселье.

Прышоў в адну хату, кажэ:

— Ідзі, чэлавечэ, на веселье, але жонкі не беры.

У другую хату:

— Ідзі,— кажэ,— чэлавечэ, на веселье, але жонкі не беры.

У трэцю хату таксамо. Попрыхóдзілі мушчызны бэз жонок — пьюць, гуляюць, да nemá з кім танцоваць.

— Чэму ты, дурный, не казаў, штоб жонкі прышлі?

— Я пайдú, попрошú.

Пашоў он по хатам просіць:

— Ідзеце, жонкі, на веселье, але дзеці не берыце.

Прышлі аны, гуляюць, танцуюць. Да Кажуць:

— Трэба нам до дому, дзеці плачуць.

— Седзіце,— кажэ дурный, — гуляйце, я за прагú коня, привезú дзеці.

Паехаў у селó. Кажуць, што дзеці адно не ўмыто, другое не ўбрано.

— Почэкайце,— кажэ,— я сам іх поубераю.

Вадý нагрéў добра, парыў тые дзеці. Да поклáў нежывые на воз, рублём прыціснуў, прывёз на веселье. Маткі рукі позаламывалі. От табé дурный!

Ведзьма

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Булó ў бацькі тры дочки. Адна кажэ:
— Я буду ўмець хóрошо гуляць.
А дрúгая кажэ:
— А я буду хóрошо вышываць.

А трэця кажэ:

— А я буду хóрошэ дзеткі родзіць.

Паныч тое чуў. Путае маткі:

— Матко, катору мне взяць? Ці ту, што хóрошо гуляе, ці ту, што хóрошо вышывае, ці ту, што хóрошэ дзеткі родзіць?

Матка гаворыць:

— Беры ту, што хóрошэ дзеткі родзіць.

Пожэнілісе аны, і даў Бог — ходзіць з дзіцятком. Трэба ему ехаць у дарогу. Казáў матцэ, штоб пiлновала і штоб булá сама за бабку. Не! Она́ поклiкала ведзьму. Народзіўсе хлопец — хату осьвеціло. Надто харошы! Прышла ведзьма, забрала дзіця і ў карабéц пусьціла на морэ. А сповiлá котá і пры ёй пoложыла. Ана́ кажэ:

— Ой, бабко, то не маé дзіцятко.

А тая кажэ:

— А дзе ж я егó дзела!

Прыежае ей чэлавéк, гледзіць. Стала ана́ плакаць велькемі сьлёзамi, што гэто не маё дзіця — баба недзе дзела, а мне котá сповiлá.

Позвалi ту бабу, на допрóс бралi, ана́ кажэ:

— То само.

Поверыў он, кажэ:

— Будзем другога чэкаць.

Жывуць аны — заступiла ана́ iзноў. Зноў трэба ему ехаць — просiць маткі, штоб пiлновала.

Паехаў — даў Бог дóчушку — на лбе месяц, на потыліцы зóрочки — нідзé такóй пекней не найці! Да ведзьма зноў прышла. Злавіла гадзіну, дай сповіла і пры ёй положила. А дóчушку одкрала і на той жэ карабéц пусьціла. Прыежае он — гледзіць — руці заламаў. Анá кажэ:

— Я не гэту гадзіну родзіла, а такое пéкное дзіця!

А тая ведзьма:

— А дзé ж я егó дзела!

Но, nemá рады. Жывуць аны, жывуць — да сем гуод прашло. Пашлі аны на спацэр і купацьса ў тое морэ. Купаюцца аны, аж тут прыплыў той карабéц — як шклянка разбіўсе. Аны — тые дзеці — сталі перэд імі. Дай matka познала.

— Ці не маé то дзеткі, што я вас родзіла?

— Так, ты наша, а мы вашэ. Нас Господ так трымаў і пропітаў.

Прышлі до дому, да найшлі ту бабу, і на жэлезну брону разсекалі. А аны жывуць, і прожываюць, і добра нажываюць.

Конь, сабака, кот і невень

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Быў конь добрый — кормяць егó оброком, мьюць, чысьцяць — да ехаць на ім добрэ. А як постарэе, то пусьцяць егó — нехай неборак цягаецса. Таксамо і собачка. Маладый, а чувалы, так егó гледзяць. Як постарэе, а глухый, так ему не даюць есьці, нехай пропадае. Так і коток — маладзенькі мышкі ловіць, то егó кормяць і хваляць — а постарэе, вон выкідаюць. Сошлісе аны тры разэм.

— Будом музыкántамі ўмесьце.

Пашлі. У дварé стаіць певень на паркане, крычыць: какарэку! Поздоровлялісе.

— Чэго ты крычыш?

— Як жэ мне не крычаці, сегоня ў маго пана будуць госьці, мне хочуць зарэзаць.

— Пайдóm разэм.

Взялі аны певня. Ідуць дай ідуць — далёко в лесе агонь гарыць. Стаіць хатка. Прыходзяць под акно: разбóйнікі понавáрылі, понапекалі, а Божэ міленькі! Гуляюць, пьюць, в карты граюць. А аны под акно́м стоячы, дúмаюць:

— Што б нам хоць раз што зьесьці!

Кажэ конь на собаку:

— Становісе на менé.

А собака на котá:

— Становісе на менé.

А кот на певня:

— Становісе на менé:

Так аны становілісе, а конь топнуў копытом у акно́, а собачка забрэхала, а кот замяукаў, а певень засьпеваў. Тые разбóйнікі адзін на другога, повылетывалі з той хаты — страх! Побеглі по лесе. Да аны войшлі в хату понаедалісе — да конь лёг на дварé под порогом, а собачка в сенях, а коток на печы, а певень на жёрдочцэ. Раздúмалісе тые разбóйнікі там по лесе. Разбойнік самы найгоршый кажэ:

— Пайдóm, погледзім, хто нас там розогнаў.

Войшлі ў хату — ціхо. Ніхто не чэпае. Як шаснуў запалку, так кот скочыў у очы, он собаку наступіў, собака за ногу ўкусіла, дай он на коня ўпаў, да конь копытом у плечы. А певень крычыць:

— Какарэку! Берыце его́, берыце!

Прышоў он до сваіх товаришоў, кажэ:

— Пайдом мы ад той хаты: адно́ очы подрало, другое ногі покусало, а трэце плечы побіло. Да чэцьвэртэ шчэ крычыць: берыце егó, берыце!

Заяц і вожык

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Зайчык смеяўсе з ёжыка:

— Куды ты ідзэш, крывыя лапы твае!

А он уж зазловаўсе:

— Да мы пайдзём наву́перадкі — ці ты мне прагоніш, ці я цебэ?

А зайчык кажэ:

— Ну, добрэ.

Да ежык кажэ:

— Почэка́й, я шчэ повечэраю.

Прыходзіць до жонкі, кажэ:

— Стой тут у етом месьце — а будзе зайчык леціць, ты кажы: уж я даўно́ тут.

Стаіць той ежык на том месьце, а ежыкова жонка далей. Ну, раз, два, тры! Положыў зайчык ушкі, пабэг. Ана́ стаіць, дай кажэ:

— Я ўжэ даўно́ тут.

Вернуўсе назад.

— Пайдзём шчэ раз.

Раз, два, тры! Пабэг — туды стаіць ежык.

— Уж я даўно́ тут.

Летаў зайчык, летаў, умаруўсе — з носа кроў покапала — і здох.

Дочки

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Быў дзед з бабою. Мелі ані по дочцэ. Ба-
біна дочка з дзэдоваю глумілісе. Кажэ
дзедо́вая дочка́:

— Та́точко, зрабі мне залатою прасніцу
і залатое вараченó — пайдú я ў сьвет, шчасья бу-
ду шукаці.

Зрабіў он ей залатою прасьніцу і залатое варо-
ченó, дай павёў у вётрыный млін, дзе злы́й дух
ходзіць. Села анá, прадзе, плачэ. Прыходзіць
поўноч — зашумело ў лесе, вылетае злы́й дух.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайдú гуляць — нема́ чэрэвікоў.
Палецеў по чэрэвікі.

— Пойце, куркі, рано! Што мне стало! Чорны,
ворухаты, як сьвіня порухата.

Прынёс ей чэрэвікі.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайдú гуляць — нема́ панчо́х.

Палецеў по панчо́хі.

— Пойце, куркі, рано! Што мне стало! Чорны,
ворухаты, як сьвіня порухата.

Прынёс ей панчо́хі.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайдú гуляць — нема́ подвязок.

Палецеў по подвязкі.

— Пойце, куркі, рано! Што мне стало! Чорны,
ворухаты, як сьвіня порухата.

Прынёс подвязкі.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайдú гуляць — нема́ ў менé ка-
шулі.

Палецеў по кашулю.

— Пойце, куркі, рано! Што мне стало! Чорны, ворухаты, як сьвіня порухата.

Прынёс ей кашулю.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайдў гуляць — нема ў менé спадніцы.

Палецеў по спадніцу.

— Пойце, куркі, рано! Што мне стало! Чорны, ворухаты, як сьвіня порухата.

Прынёс ей спадніцу.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайдў гуляць — нема ў менé горсэта.

Палецеў по горсэт.

— Пойце, куркі, рано! Што мне стало! Чорны, ворухаты, як сьвіня порухата.

Прынёс горсэт.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайдў гуляць — нема ў менé хфартуха.

Палецеў по хфартух.

— Пойце, куркі, рано! Што мне стало! Чорны, ворухаты, як сьвіня порухата.

Прынёс ей хфартух.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайдў гуляць — нема ў менé сермягі.

Палецеў по сермягу.

— Пойце, куркі, рано! Што мне стало! Чорны, ворухаты, як сьвіня порухата.

Прынёс ей сермягу.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайдў гуляць — нема ў менé подушкі.

Палецеў по подушку.

— Пойце, куркі, рано! Што мне стало! Чорны, ворухаты, як сьвіня порухата.

Прынёс ей подушку.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайдў гуляць — нема ў менé пярыны.

Палецёў по пярыну.

— Пойце, куркі, рано! Што мне стало! Чорны, ворухаты, як сьвіня порухата.

Прынёс пярыну.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

А піўн:

— Какарэку!

Дак он палецёў, пропáў. Ана побрала ўсё дабрó — сермягі, подушкі, пярыны, усё — прыносіць до дому. Бабіна дочка позавідовала. Кажэ до маткі:

— Зрабі мне, мамочко, залатую прасьніцу і залатое варацёно — пайдў і я ў той млін.

Зрабіла ей маць залатую прасьніцу дай залатое варацёно — пашлá ў вётрынны млін, села і прадзе. Прыходзіць поўноч. Прылетае злы́й дух.

— Дзеўка-дзевіца, падзі гуляць.

— Як жэ я пайду гуляць — нема ў менé ні чэрэвікоў, ні панчо́х, ні подвязок, ні кашулі, ні спадніцы, ні горсэ́та, ні хфартуха, ні сермягі, ні подушкі, ні перыны.

Палецёў — да разэм усё прынёс. Дай взялісе ані гуляць. Гуляў, гуляў — вытра́с усé ко́с-тэчкі, толькі шкура аста́ласе. Да повесіў на сосне. Чэкала баба сваёй дочкі — да кажэ:

— Падзі ты, дзеду, побáч, дзе ана подзéласе.

Шукаў он, шукаў. Бачыць — вісіць ана на сосне, коле вётрыннаго мліна. Баба погледзела — нема дочкі. Плачэ, рукі ломіць — нема маёй дóчушкі! А дзедова есь.

Дочки

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Быў сабэ дзед з бабою. Мелі аны по дочцэ. Бабіна дочка з дзедовою дочку вельмі глу-мілісе. Давай дзедовая дочка прасіць:

— Татушко, мой міленькі, вазьмі, зрабі мне праснічку залатою, дай верэценó, дай заведзі мне на граніцу, дай посадзі.

Зрабіў он ей прасніцу і верэценó, дай завёў на граніцу. Селá анá прасьці, да верэценó фуф, да палецело. Пабегла за ім — далекó, аж на той сьвет. Бежыць, бежыць — стаіць яблонька. Просіць тое дзеўкі:

— Дзеўка-дзевіца, рўсая косіца, атрасі менé — сабé яблók возьмеш і мнé аставіш.

Так і зрабіла. Страсла, сабé яблók взяла і там покíнула. Бежыць, бежыць — стаіць груша. Гаворыць:

— Дзеўка-дзевіца, русая косіца, атрасі менé — сабé груш возьмеш і мнé аставіш.

Так і зрабіла. Сабé груш взяла і тут покíнула. Бежыць, бежыць — стаіць кароўка.

— Дзеўка-дзевіца, подóй менé — сабé мо-локá возьмеш і мнé аставіш.

Так і зрабіла. Сабé взяла молочка і тут аста-віла. Бежыць, бежыць — стаіць паршўк.

— Дзеўка-дзевіца, заколі менé, асмалі менé — сабé салца возьмеш і мнé аставіш.

Так і зрабіла. Бежыць, бежыць — стаіць дзеж-ка з розчыною.

— Дзеўка-дзевіца, замесі менé, посадзі ў печку — сабé хлеба возьмеш і мнé аста-віш.

Так і зрабіла. Бежыць, бежыць — стаіць хатка на курачэй ножцэ. Вышла ведзьма. Дзеўка кажэ:

— Похвалёны Езус!

— Навекі!

— А дзе ты, дзеўка, ходзіш?

— Хаджў службу достаць.

— А ты ж у менé згóдзішсе?

— Добра, — кажэ, — згожусе.

— Так лезь у хату, кросна тчы. Всюды хадзі, толькі там не хадзі, дзе лычком завязано.

А сама такі палецела. Ана, тая дзеўка, хадзіла, хадзіла — такі пашла туды — погледзела, развязала лычко. Бачыць: грошы шмат! Набрала, набрала поўен мех — понесла. Прыбегае ведзьма — нема дзеўкі! Ухапіла тоўкач і побегла дзеўку ўняць. Стаіць дзежка з розчыною.

— Дзежка, ці не бачыла дзеўку бегучы, грошы несучы?

— Да не дагоніш, даўно прабегла.

Стаіць паршук.

— Паршук, ці не бачыў дзеўку бегучы, грошы несучы?

— Да не дагоніш — даўно прабегла.

Стаіць кароўка.

— Кароўка, ці не бачыла дзеўку бегучы, грошы несучы?

— Да не дагоніш, даўно прабегла.

Стаіць груша.

— Груша, ці не бачыла дзеўку бегучы, грошы несучы?

— Да не дагоніш, даўно прабегла.

Стаіць яблонь.

— Яблонка, ці не бачыла дзеўку бегучы, грошы несучы?

— Да не дагоніш, даўно прабегла.

Так звінўласе анá з тэмі тоукáчамі назáд, да шкода ей грошы. Да тая дзеўка прыбегла да сваёй хаты, прынесла грошы поуен мех — зрабіласе багата. Так гэта бабіна дочка позавідовала. Кажэ:

— Зрабі мне, ма́мочко, залатою прáсницу і залатое верэцено, да шоўкову кудзельку — заведзі мне туды́, дзе тая була́.

Зрабілі ей прáсницу і верэцено́, дай кудзель далі́ — і завелі́. Села анá, прадзе — да фуф! Палецело верэцено́! Пабегла́ за ім — далекó, аж на той сьвет. Бежы́ць, бежы́ць — стаіць яблонь.

— Дзеўка-дзевіца, рўсая косіца, атрасі менé, сабé яблoк возьмеш і мне аставіш.

— Немá часу — мне трэба бегчы.

Бежы́ць, бежы́ць — стаіць груша.

— Дзеўка-дзевіца, рўсая косіца, атрасі менé, сабé груш вóзьмеш і мне аставіш.

— Немá часу, мне трэба бегчы.

Бежы́ць, бежы́ць — стаіць карова.

— Дзеўка-дзевіца, рўсая косіца, подóй менé, сабé мóлочка вóзьмеш, і мне аставіш.

— Немá часу, мне трэба бегчы.

Бежы́ць, бежы́ць — стаіць паршук.

— Дзеўка-дзевіца, рўсая косіца, заколі менé, асмалі менé, сабé салца возьмеш і мне аставіш.

— Немá часу, мне трэба бегчы.

Бежы́ць, бежы́ць, стаіць дзешка з цестом.

— Дзеўка-дзевіца, рўсая косіца, замесі менé, сабé хлеба возьмеш і мне аставіш.

— Немá часу — мне трэба бегчы.

Бежы́ць, бежы́ць, стаіць в лесе хатка на курачэй ножцэ. Вышла́ ведзьма.

— Похвалёны Езус!

— Навекі! Ці не тая дзеўка, што мне грошы ўкрала?

— Да не я, мая пані — да не знаю і не ведаю.

— Лезь у хату, кросна тчы. Всюды хадзі, толькі там не хадзі, дзе лычком завязано.

Да самá тоўкачы побрала, дай у лес палецела. Да тая дзеўка ўсюды хадзіла, да і там пашлá. Groшы шмат. Набрала багато — пóуен мех — дай панеслá. Прылетае ведзьма — nemá дзеўкі і грошы nemá. Ухапіла тоўкáч, дай погоніць. Бежыць — стаіць дзежка з цестом.

— Дзежка, ці не бáчыла дзеўку бегучы, грошы несучы?

— А ўот бежыць, зараз дагоніш.

Бежыць — стаіць паршук.

— Паршук, ці не бачыў дзеўку бегучы, грошы несучы?

— А ўот бежыць, зараз дагоніш.

Бежыць — стаіць кароўка.

— Кароўка, ці не бáчыла дзеўку бегучы, грошы несучы?

— А ўот бежыць, зараз дагоніш.

Бежыць — стаіць груша.

— Груша, ці не бáчыла дзеўку бегучы, грошы несучы?

— А ўот бежыць, зараз дагоніш.

Бежыць — стаіць яблонь.

— Яблонь, ці не бáчыла дзеўку бегучы, грошы несучы?

— А ўот бежыць, зараз дагоніш.

Догнала, грошы адабрала, забіла тоўкачамі, толькі кóстэчкі асталісе. Баба дзеда просіць:

— Погледзі ты, дзеду — твая дочка хутко прышлá, а маей nemá да nemá.

Дзед пашбў, да толькі кóсточкі позбераў, прынёс. А была там сучка.

— Дзяў, дзяў! Дзэдова дочка ў карэце езь-
дзіць, бабіна дочка ў кошэлі* брэшчыць.

Баба кажэ:

— Што ты, сучко, брэшэш?

Взяла поляно, ножку перэбіла. Так ана на
трох ножках скачэ.

— Дзяў, дзяў! Дзэдова дочка ў карэце езь-
дзіць, бабіна дочка ў кошэлі брэшчыць.

Баба кажэ:

— Што ты, сучко, брэшэш?

Взяла, другою ножку перэбіла. Так ана ска-
чэ на двох ножках.

— Дзяў, дзяў! Дзэдова дочка ў карэце езь-
дзіць, бабіна дочка ў кошэлі брэшчыць.

Баба і трэцю ножку перэбіла. Так ана скачэ
на адной ножцэ.

— Дзяў, дзяў! Дзэдова дочка в карэце езь-
дзіць, бабіна дочка ў кошэлі брэшчыць.

Так баба ё саусім забіла.

Кот і певень

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Жыў сабэ каток з петушкóm у адной хат-
цэ. Каток пашоў на жыр, да кажэ до
петушкá:
— Нікагó не пускай у хату — зачыні
дзьверы, да не пускай.

Пашоў ён. Прыходзіць лісіца і просіцьса:

— Пусьці мне, петушок, толькі нójэнькі па-
грэць.

* Кошэль — торба. У кошэлі брэшчыць — у торбе
брэша.

Взяў он пусьціў. А лісіца егó ўхапіла дай панесла. Крычыць петушók на котка:

— Каток-браток, лісіца мне ўхапіла! Несэ мне за ўсókіе горы, у глубókіе норы.

Каток почуў, прыбэг і абараніў петушка. Да зноў ему трэба іці на жыр. Кажэ:

— Ну, памятай. Нікагó не пускай ў хату — хоця бы як прасіла.

— Не пушчу.

Пашоў каток. І зноў прыходзіць лісіца, прóсіцца:

— Пусьці мне, петушók — я змерзла — толькі ножкі пагрэць.

Просіла ана, просіла. Взяў петушók, дай пусьціў. Дак жэ ана егó ўхапіла і панесла. Крычаў, гукáў ён на котка — да каток далекó зайшоў у лес — не чуў. Прышоў он до сваей хаткі — бачыць — нема петушка. Пашоў жэ ён шукаючы. Хадзіў, хадзіў то сюды, то туды — да трапіў на гэту гору. А то була не лісіца да ведзьма. Мела ана тры дóчушкі.

Спусьціўсе каток до еé норы і нашоў петушка. Да гэтым дóчушкам он вельмі сподобаўсе. Старша кажэ:

— Я хочу за тебе замуж іці.

— Ну, добрэ, — он кажэ, — так ідзі на гору, да мне там почэкай. Я тут спраўлюсе, прыйдú і тебе за жонку вазьму.

Пашла ана ўбраласе на гору і чэкае. Да серэдульша кажэ:

— Я хочу за тебе замуж іці — ты мне надто сподобаўсе.

— Ну, добрэ, — он кажэ, — так ідзі на гору, да мне там почэкай.

Пашла ана і чэкае. Да меньша кажэ:

— Я хочу за тебе замуж іці.

— Ну, добрэ. Вулэзь на гору, почэкай — прыдў, вазьмў за жонку. Толькі ж выкінь мне ве-роўку, штоб я мог выйці.

Да каток взяў петушкa на плечы, дай по ве-роўцэ вулэз на гору. Там забіў, задрáў, заеў усé тры ведзьмóвыя дочы, дай ўцэк до сваé хаткі. Дай жывуць аны і жывуць з петушкóм — от тут не-далечко за Сянажыцамі — і цяпéр жывуць.

Дудка

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Булó ў бацькі тры сыны, два разумныя, а трэці дурэнь. Надзяўсе ў іх садзе дзік. Ніхтó тагó дзіка не выгоніць. Бацько по-слаў стáршага, не выгоніў. Послаў серэ-дўльшага — і той не выгоніў. Кажэ ён до трé-цяго:

— Ідзі ты, хоць дурный — попрабуй.

Пашоў дурэнь. Зловіў дзіка і ўбіў. Прыходзіць до дому, кажэ:

— А што, татко, хоць я дурэнь, такі ўбіў дзіка.

— Ну, добрэ. Дзе ж егó — тагó дзіка — дзяць?

— Трэба егó ў лесе закопаць.

Пашлі тые браты ўтрох, закопалі дзіка. Дай позавідовалі дурню — дай брата забілі і поховалі ў мураюю. Прыходзяць до дому. Бацько путае:

— Дзе ж дурэнь?

— А хто ж егó ведае! Пашоў дзе — то, вéдомо, дурэнь.

Нема́ сына. Бацько чэкае адно́ лето, другое — нема́, дай і чуткі нема́. Дай на мураюю в́ыросла

ербá. Пастушкі каровы паслі, зрэзали ербіну, зрабілі сабé дудочку. Сталі граць. Як сталі граць, так дудочка кажэ:

— Загра́й, загра́й, пастушо́к — менé братко ўбіў, да за таго́ дзічэнька, што ў садочку рыў.

Ідуць касцы́. Почулі гэтую дудку, кажуць:

— Хлопцы, да дзе ж вы ё́ взяли?

— От, тут, — кажуць, — вырэзали — ербіна росла, так вырэзали.

Касе́ц взяў, заграў — дак дудка:

— Загра́й, загра́й, дзедочко — менé братко ўбіў, да за таго́ дзічэнька, што ў садочку рыў.

Едуць купцы́. Купе́ц почуў, кажэ:

— Продайце мне гэту дудку.

— А што даце?

Ну, поторгова́лісе аны, купіў купе́ц гэту дудку — заграў. А дудка:

— Загра́й, загра́й, кúpчыку, менé братко ўбіў, да за таго́ дзічэнька, што ў садочку рыў.

Заéхалі тые купцы́ на ноч до чэлавека. А до якога чэлавека? До таго́ бацькі. Сталі аны́ граць на гэтой дудцэ, так брат кажэ:

— Што тая дудка гаворыць? Дайце мне — я заграю.

Заграў, а дудка:

— Загра́й, загра́й, бра́цейко, ты менé ўбіў, да за таго́ дзічэнька, што ў садочку рыў.

Сестра́ почула, кажэ:

— Што, гэто? Пазво́ль, я попробую. А дудка:

— Загра́й, загра́й, сестрыца — менé братко ўбіў, да за таго́ дзічэнька, што ў садочку рыў.

Да матка кажэ:

— Дайце мне.

А дудка:

— Загра́й, загра́й, ма́мочко, менé братко ўбіў, да за таго́ дзічэнька, што ў садочку рыў.

Бацько почуў.

— Што гэто сталосе! Дайце я побачу.

А дудка:

— Заграў, заграў, таточко, менé братко ўбіў, да за тагó дзічэнька, што ў садочку рыў.

Догадалісе аны. Давай прызнавацьса. Бацько путае:

— Дзе вы егó дзелі? Кажыце. Справедліво. Нішто вам не будзе.

Аны ўсё сказалі. Так пашлі до мураўя, одкопалі, да зрабілі труну — усё чысто — і поховалі на могілках.

Блізняты

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Быў кароль з каралёву. Мелі аны сына. Взяў той сын, ажэніўсе. Побылі аны самі з сабою гадóў тры — дай ана в ценжы. А ему трэба ехаць. Паехаў он, а ана мела блізнята, два сынкi — надто красiвые! На потылицы месяц, а на лобе г'вездочка. Написала до мужа письмо, што так i так, i послала сваим паробком — што даў Бог два сынкi красiвые, на потылицы месяц, а на лобе г'вездочка. Той паробок нес, нес тое письмо, да зайшоў на ноч. У лесе хатка стаиць, так зайшоў. А там жыла ведзьма, i ў ей була дочка. Дак етая ведзьма, як тольки паробок заснуў, адняла ў егó письмо — перэчытала, да тое кинула ў печку, а написала другое: што родилося дзiця ни воук, ни звер. Бог ведае што! Дай паробок панес. Ведомо, чытаць не умеет, не ведает, што несет. Як прышоў, аддаў письмо. Да той муж — каралевич — перэчытаў, дай на-

пісаў зараз: штоб іх не было, пакуль до дому прыедзе. Стыд! Як не людзям! Да позабівалі тые сынкi, у саду поховалi. Вiросьлі на могілках два яворы. Прыехаў каралевiч до дому — сынкаў нема. Да кажэ до жонкі:

— Што ты мела! Нi воук, нi звер! Бог ведае што!

Взяў i еé прогнаў. Пашла ана бэдненька, а он взяў ажэніўсе з той вэдзьміной дочкай. Жывуць аны, жывуць. Да тая вэдзьміна дочка гаворыць:

— Нашто тые яворы седзяць! Трэба зсеч iх да спаліць.

Спалiлі тые яворы, да попёў ўкінулі на двур. Гоніць пастух авечкі. Взяла авечка, лiзнула таго попельца — здрадiлісе ў ей блiзьята, два баранчыкі, харошы не жарты. Рослі аны — да не баранчыкі, а зрабiлісе сынкi. Тые самыя — месяц на потылицы, а на лобе г'вездочка. Iдзэ тая iх матка абадраушысе, ашарг'аушысе, прiсiцца до iх на службу. Ну, добрэ — стала ў iх службыць, дай познала iх, што ето ей сынкi. Жывуць аны, жывуць. Да той каралевiч хочэ, штоб ему хто байку сказаў — лежыць на ложку, дай кажэ:

— От, хацёў бы, каб хто байку збаяў.

Нiхто такой байкі не ўмее, як тые два хлiпчыкі. Трэба iх заклікаць. Прышлі аны — давай баяць.

— Ото так было: быў кароль з каралевою, мелі аны сына. Той каралевiч ажэніўсе, да тры годы былі з сабой — мусеў ён уехаць. Да ана рiдзiла двух сынкаў — месяц на потылицэ, а на лобе г'вяздочка.

Да той каралевiч кажэ:

— Так было.

— Дак анá напісала пісьмó, што так і так, даў Бог сынкоў — і послала сваім пáробком. А той зайшоў на ноч у вéдзьміну хату — дай лёг спаць.

Да той каралевіч кажэ:

— Так булó.

— А тая ведзьма пісьмó перэменіла і напісала, што родзілосе дзіця ні воук, ні звер, невэдомо што.

Дай он кажэ:

— Так булó.

— Так той каралевіч напісаў, штоб сыноў страцілі, а патóm і жонку прагоніў і з вéдзьміной дочкой ажэніўсе.

— Так булó.

— А гэтых сынкоў забілі, дай ў садзе закопалі, а на могíлках в́ырослі два яворы. Да тая вéдзьміна дочка сказала, штобы іх зсеклі, да спалілі на попёў.

— Так булó.

— А той попёў ўкінулі на двуор і авечка злізала, і прывелá два барáнчыкі.

— Так булó.

— А з етых барáнчыкоў зрабілісе два хлóпчыкі, на потыліцы месяц, а на лобе г'вяздочка. Дак тые хлóпчыкі знялі ша́почкі — асьвецілі пакóй. А той каралевіч схваціўсе:

— Ах, я нешчасьлівы! То ж маé сынкí!

Взяў гэту другую жонку, вéдзьміну дочку, на жэлезну барону разцягнуў — дай коньмі порозрываў — начысто. А гэту перваю взяў ізноў до себе — і жывуць аны разэм — дай цепёр жы-вўць.

Рыбалоў і ліса

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Рыехаў рыболоў по рыбу. Наловіў цэлы́й воз. А ліса погледае. Забегла́ на да-рогу, зрабіласе нежы́вою. Прыехаў он, ўкінуў на воз.

— Нехай́ будзе — зраблю́ калні́р до шубы. Едзе он далей, а ана́ продрала дзюрочку ў ме-ху́, рыбка́ выкідае. Он не агледзіўсе. Прыехаў до дому, клічэ жонку:

— Рыбы выймай!

А тут рыб нема́. А ліса ўско́чыла, пабегла́, рыбка́ повыкідаўшы. Позберала, смакуе яка смачнейша. Прыходзіць до е́е воук, кажэ:

— Кумко, галубко, што ты еш? Дай мне.

— Ага, зараз! Так пайдзі, налові.

— А дзе ж, кумко, голубко, ловіць?

— Пайдзём, я табé покажу́.

Павелá его там, дзе быў перэсечо́н лёд.

— Тыч хвост у рэку.

— Кумко, галубко, а як мне казаці?

— Кажы́: берысе рыбка́ веліка, малая! Берысе рыбка́ веліка, малая.

А сама сабé бегáючы кажэ:

— Мерзні, мерзні.

Стаў хвост умерза́ць. Цяжко е́му подума́ць.

— Не, не руш. Нехай́ набераецса шмат.

Як умёрз саусім, подскакуе.

— Цягні, цягні.

А ён не можэ. Дай ана́ пабегла́ до селá, кры-чыць:

— Людзе, людзе, ідзе́ воўка біць.

Набеглі з кочэ́ргамі, з помéламі — воўка за-білі. Да кума воўка звелá.

Хлопчык і воук

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Быў дзед з бабою — не мелі ані дзецёй. Взяў дзед, адсék сабé палец і паложыў в печурэчцэ*. Пальчык лежаў, лежаў, да зрабіўсе хлопчык. Ідзé дзед араць. А той хлопчык урós ужé — гаворыць:

— Дзедку мой галубочку, пайдў з табой.

— Ці ты, — кажэ, — сынку, пойдзеш? Ці ж ты здолееш? Гэто далекó!

— Дарма, дзедку, пайдў.

Взялі ані, пашлі. Аруць ані, аруць — а хлопчык одстаў. Прыходзіць до егó воук. Взяў дай зьеў. Дай хлопчык у том воуку седзячы, не даé емў прыпóніцьса, мучыць егó, пóрае. Воук рад бы егó выкінуць, да хлопчык кажэ до егó:

— Несі мне на дзедово поле.

Прынёс на дзедово поле, кажэ:

— Лезь з менé.

— Не, не полезу — несі ў дзедовый двуор.

Прынёс он егó на двуор, кажэ:

— Лезь з менé.

— Не, не полезу — несі ў дзедóвые сені.

Прынёс егó ў сені. Дзверы адчынены, да дзед не чуе. Кажэ воук:

— Лезь з менé.

— Не, не полезу — несі ў дзедову хату.

Вайшоў воук у хату. Дзед як зерне — воук! Як схваціўсе, дзверы зачыніў. Біў, біў, пакуль не забіў. Хлопчык тады вылэз з воука. І жывé з дзедом добрэ — да надто багато!

* Печурэчка — малая ямка на правым баку ў печы.

Вядзьмак і ведзьма

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Быў дзед з бабою. Баба бу́ла ведзьма, а дзед ведзьма́р. Взяў дзед дай помер. Баба кажэ:
— Кабы хто пры дзеду ночэваў, я б е́му дала́ чорну кароўку, і шчэ грошы трошкі.

А була там сероцінка бédненька. Кажэ:

— Я магу́ перэночэва́ць.

— Ці ж можэш?

— Да я магу́, перэночую.

Ну, добра́. Взяла тая ведзьма, дала ей прасьці тры фунты кудзелі і поставіла рэшото верэцён.

— Ну, прадзі, каб не заснула.

Сероцінка села пры небошчыку, дай прадзе. Да рушыцца небошчык — вéдомо, ведзьма́р! Да кажэ:

— Дзеўка-дзевіца, а што ты робіш?

— Праду́ — за бело млічко, за чорну кароўку.

Поворóчыўсе дай встаў.

— Дзеўка-дзевіца, а што ты тут робіш?

— Праду́, за бело млічко, за чорну кароўку.

Сеў.

— Дзеўка-дзевіца, а што ты тут робіш?

— Праду́, за бело млічко, за чорну кароўку.

— Я цебé зьем,— кажэ.

Моўчыць анá — да прадзе. Рушыцца он к ёй — дак анá на пры́печэк.

— Я цебé зьем.

На пры́печэк лезе за ёю. Дак анá на печку.

— Я цебé зьем.

На печ лезе. Да: Гам! І зьеў. Да надто ведзьма́р быў. Дўрная сероцінка дўмала, што ей нічога не будзе. От, і байкі канец.

Кум і кума

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Быў дзед з бабаю. Не годовалісе ў іх дзеткі. Научылі іх, кабы вышлі на дарогу і попрóсілі на куму кагó сустрэчаюць. Сталі аны на дарозе. Бачуць — ідзé Бог — старый чэлавечэк. Гаворыць той дзед:

— Хто ідзé?

— Я Бог.

— Прашў Бога ў кумы до магó дзіцяці.

Ну, добрэ. Да шчэ кумы нема́. Бачыць дзед— ідзé кабета.

— Куды, кабетко, ідзеце?

— А я туды, у селó, іду́.

Да гэто була́ смерць.

— Прашў вас ў кумы до магó дзіцяці.

Ну, пашлі аны, забралі дзіця, хрэсьцілі. Да той дзед быў вельмі бедный — нічога ў егó не бу́ло. Дак смерць ему́ кажэ:

— Я табé скажу — ты будзь за до́хтора. Як прыдзéш до хвóраго, погледзі: калі я буду ў гóловах ста́яць, то ачунее, а калі ў ногах — помрэ́.

Ну, добрэ. Стаў он за до́хтора. Позвалі егó до пана. Прыходзіць, гледзіць, пан в ложку ляжыць, а смерць в гóловах. Дак он гаворыць:

— Дайце пану арбаты.

Далі арбаты, встаў пан, ходзіць. Так ему́ наклалі вшэлякаго добра́, до дому пашоў. Велікі богатыр зрабіўсе! Захварэў у аднóм месьце кароль. Нарáілі ему́ тагó дзеда. Посылае кароль хфурмана по егó. Прыехаў, побачыў, дай кароль выздоровеў. Далі ему́ грошы багато, усегó — дай коні запраглі. Едзе до дому. Прыежае ў ве-

лікі лес — стаіць хатка. Зайшоў до тое хаткі. Нікого nemá, толькі на столé абру́с і хлеб лежыць. Зайшоў далей — а тут свечы гарáць. Дай сустрэ́кае куму сваю.

— Почэ́му,— кажэ,— у цебе́ нікого nemá, толькі свечы гарáць?

— А то,— кажэ а́на,— і́нныя загарыва́юцца, а і́нныя поту́хаюць.

А́дна кончы́ласе гары́ць. Кума кажэ:

— Бачыш — то твая́ свечка — ты зараз по-мрэ́ш.

— А мая́ ж кумко, мая́ галубко, хо́ця б я шчэ гуод по́жыў.

Пра́сіўсе он, пра́сіўсе, шчэ хо́ць на гадо́к.

— Ну, добра́,— а́на кажэ,— но я за гуод по-цебе́ прыду́.

Пашо́ў ён до дому, думаў, думаў — да взяў, зрабіў ложку на адно́й нозе. За гуод прыходзіць смерць — да он у ложку ляжыць, да круціць. Як а́на ў ногах, он пакруціць, да смерць у го́ловах стаіць. Хадзі́ла а́на, хадзі́ла, дай он круціў і круціў. Відзіць смерць, што рады nemá ніякей — взяла́ дай зарэ́зала.

Чорт

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

На адселені тры хаткі. У адно́й поп жыве́, а ў дзьвох господары́. У ўся́каго бу́ло по сыне́. Пашлі́ тые тры сыны́ службыць. Іду́ць, іду́ць — стаіць жэ́лезная хатка. Зайшлі́ аны́ до тое хаткі — нікого nemá. Пашлі́ ў хлеў — стая́ць во́лы. Адзі́н астаўсе ў той хатцэ́, а дзьвох пашло́ ў лес. Пазірае он у акно — ідзе́

старый чорт, сивый, а барада на тры сажэні доўга. Дваццаць пудоў сена несé на сабé, і пядзсят карóмыслоў вады. Кажэ гэтой чорт:

— Чэго ты тут у маéй хатцэ?

Взяў егó, забіў да всадзіў у печку — і пашоў зноў. Прыходзяць гэтыя два. Бачуць — товариш у печы. Выцягнулі егó, ачунілі, да волá зарéзали і всадзілі ў печку. Аставілі аны тут другога, штобы пілноваў, а ўдваіх пашлі ў лес. Прыходзіць ізноў стары чорт. Несé дваццаць пудоў сена і пядзсят карóмыслоў вады.

— Чэго ты, — кажэ, — ў маéй хатцэ?

Взяў тагó хлопчыка, забіў і подохнуў под хату. Дай пашоў сабé. Прыходзяць тые два з лесу — бачуць — товариш забіты лежыць под хаткой. Выйнялі егó, ачунілі. Гледзяць у печку — волы шчэ не попеклісе. Так аставілі трэцяго пільноваць, дай пашлі зноў. А ён называўсе Іван. Бачуць — ідзé стары чорт, несé дваццаць пудоў сена і пядзсят карóмыслоў вады.

— Чэго ты, — кажэ, — у маéй хатцэ?

— Я табé, — Іван гаворыць — мяса спék, штоб ты наеўсе.

Даў ему тагó мяса, да той еў, еў, да залéз за печку, дай заснуў. А ў егó булá барада тры сажэні доўга. Так той Іван взяў за бараду, мяньціў, мяньціў, выцягнуў у поле, дай кінуў егó з горы — ён лецёў, лецёў з горы — дай упаў угору, дай палецёў на той сьвет. Вороціўсе Іван до хаты і кажэ на товáрышоў:

— Скруцім мы вероўку на тры сажэні доўгу.

Скруцілі аны вероўку і пашлі до тое горы. Купіў он ім карты і гаворыць:

— Сядзьце тутока — грайце. Мо менé гуод, мо менé мясэц не будзе.

Взялі, спусьцілі егó до той горы, на той

сьвет, да самі селі в карты граць. Да он як спусьціўсе на той сьвет, так пашоў. Ідзё ён, ідзё — стаіць веліка яліна. Влез на яліну, а там сакól з саколенятамі. Хацёў саколенята побраць, да сакól просіць кабы не рухаў.

— Табё,— кажэ,— шчасьлівей будзе.

Покінуў іх не рухаушы. Ідзё, ідзё — стаіць мездзяный дом, а ў том доме седзіць красіва панна, каралёва дочка. Пашоў ён далей —стаіць серэбраный дом, а ў том доме седзіць красіва панна, серэдульша каралёва дочка. Пашоў шчэ далей. Стаіць залатоў дом, а ў том доме седзіць меньша каралёва дочка, такая пекна, што ах! А гэто чорт з барадою іх зачароваў усё тры і заволочыў на той сьвет. Дак тая меньша гаворыць до Івана:

— Чэго тут ходзіш? Цебё зараз на сьвеце не будзе.

А ён кажэ:

— Напойце, накорміце — тады разпрашыце.

Напоіла, накарміла і так научыла егó:

— Падзі ты, — кажэ, — у каморку — стаяць дзьве бочкі віна. На левай старане немоцна, а на правой моцна бочка віна. Перэкаці моцну на левую старану, а немоцну на правую. Ето моцное віно хто выпіе, вдвойне сілы прыбудзе, а немоцное — вдвойне адбудзе.

Он взяў, перэкаціў моцную бочку налева, а немоцную направо. Да взяла анá егó, сховала ў каробку. Леціць той чорт з барадою. Іван вылез із каробкі, давай біцьса з чортом. Білісе, білісе, уморылісе. Чорт кажэ:

— Пайдóm, віна попьём.

Прышлі до тых бочэк. Чорт піе з правой, Іван да з левай. Чорт напіўсе немоцнаго, а Іван моцнаго. Іван як напіўсе — вдвойне сілы прыбыло. Як взяў за баряду, так разтрáс, побіў, саўсім

начысто забіў таго чорта. Прышоў ён до тых красных панен, каралеўскіх дочэк. Почастова́лісе, дай іду́ць ужэ на той сьвет. Да той Іва́н усё агледаецца:

— Чэго́ ты, Іване, агледа́ешса?

— Як мне,— кажэ,— не агледацьса? Дом красівы, як мне е́го покінуць?

— На табе,— кажэ меньша,— хўсточку. Як махнеш направо, такі́ жэ самы́ дом будзе.

А серэдульша сестра́ далá е́му карóбочку.

— Як повернеш,— кажэ,— направо, стане, што сабé хочэш.

А старша сестра́ далá е́му дўдочку:

— Як зайграеш,— кажэ,— што сабé хочэш.

Прышлі аны́ до горы. Клікнуў Іва́н на то́варышоў, кабы вероўку кінулі. Посадзіў старшу — выцягнулі. Вельмі ім спадобáласе. Посадзіў серэдульшу — выцягнулі, дай такжэ сподобáласе ім. Дай і трэцю меньшу выцягнулі — а ана́ ж была́ найпекнейша. Да прóсіцьса Іва́н, кабы і е́му вероўку спусьцілі, штоб ён вылез. Спусьцілі е́му, і он стаў лезьці. Аж тут праходзіў Цыга́н. Кажэ:

— Не вуцягайце, астаўце ў яме. Мне будзе адна́ паненка, і вам по адно́й.

Да аны́ як пусьцілі вероўку, так ён і ўпаў і зарыўсе ў сажэнь в землю. Думае — што мне тут рабіць? Взяў, выпіў мо́цнаго віна́, дай вўскочыў наверх. Но на той свет не можэ вўскочыць. Ідзэ он, ідзэ — леціць сако́л.

— Падзі,— кажэ,— набій малых птушэк дзьве кадушкі. Я цебé поратую.

Он взяў набіў дзьве кадушкі малых птушэк.

— Да ты,— сако́л кажэ,— сядзь на менé. Як я буду лецець, так ты мне по птушцэ ў горло кідай.

Сеў на егó, дай кідаў е́му птушкі ў горло. І он егó із той горы вынёс. Ну, добра. Ідзё он, ідзё. Прыходзіць до адной хаткі. Там жывуць дзед з бабою. Зайшоў перэночэваць. Назаўтра кажэ до тагó дзеда:

— Пайдзі ты, дзэдухно, мо ты в гóродзе што почуеш.

Пашоў той дзед у город. Карóль г'азэты послаў, штоб дочкам харошэ кашулі пашылі.

— Пайдзі ты, дзеду, — Ів́ан гаворыць, — скажы, што ты добрый кравец.

Пашоў старый, згодзіўсе кашулі пашыць. Карóль даў е́му сто рублёў на адзене, а за работу двесьце рублёў дась як зробіш. Да Ів́ан ето адзене взяў, подраў, кінуў, стоптаў. Плачэ дзед ходзячы:

— Заўтра до короля трэба гóлову несцьі.

Ів́ан встаў уночы, заграў на сваёй дудочэ — кашулі таке пёкныя сталі! Занёс дзед тые кашулі, даў е́му карóль двесьце рублёў за работу. Ів́ан кажэ:

— Падзі ты, дзэдухно, до гóрода — до Навагрудка — мо што почуеш?

Пашоў ізноў. Карóль г'азэты послаў, штоб пекне чэрэвікі для дочэк пашылі.

— Падзі ты, дзэдухно, — Ів́ан гаворыць, — скажы, што ты добры шэуц.

Пашоў старык, згодзіўсе чэрэвікі для королеўскіх дочэк пашыць. Даў е́му карóль грошы, штоб товару накупіў. Да Ів́ан той тов́ар взяў подраў, стоптаў. Плачэ дзед ходзячы:

— Заўтра до короля трэба гóлову несцьі.

Ів́ан встаў уночы, повернуў сваю карóбочку — сталі чэрэвікі таке пёкныя, што ўх! Занёс дзед каролю, грошы багато дасгаў. Рад вельмі, што забогацёў. Пасылае Ів́ан зноў егó ў город.

— Падзі ты, дзэдухно, мо што почуеш.

Ажно тут кароль послаў г'азэты, кабы хароша мўзыка булá. Жэніць он сваé дочкі з ётымі хлópчыкамі, товáрышамі, што в карты гралі. А меньшу жэніць з гэтым Цыганом.

— Падзі ты,— Івáн кажэ,— скажы, што ты добры музыкáнт.

Пашоў дзед, згóдзіўсе з каралём. Кароль даў ему сто рублёў на скрыпку. Да он у купца вытарговаў, за два рубля купіў. Дай Івáн ту скрыпку взяў, побіў, кинуў. Дзед плачэ, да смóлою лечыў скрыпку, кабы грала — не хочэ.

— Заутрá до короля трэба гóлову несцьці.

Івáн встаў уночы, хўсточку махнуў направо. А тут музыканты зэ скрыпкамí, з трубамí, з цымбаламí, з оргáнамí. Загралí, заглушылí. Дзед думае, што хата гарыць. Схапіўсе — бачыць, мўзыка ў яго! Павёў он гэту мўзыку до короля, í Иван íдзе. Научыў его:

— Ты стань на адной старанé, а я на другой, а музыканты ў серэдзіне.

Сталí аны, да дочкі í кагуць:

— Трэба, папо, музыкантам водкі даць.

Далí ім водкі — да трохí позналí, што Иван.

— Трэба даць ім, папо, по другому келішку.

Да добро позналí. Кагуць:

— Трэба, папо, шчэ по трэцím келішку ім даць, то добрэ будуць граць.

Да цепёр меньша познала саусím Івана, да на шыю зачэперыласе, а дзьве другіе на коленах перэд ім сталí.

— От, папо,— гавораць, — хто нас з таго сьвета выбавіў. Да Цыган перэшкодзіў.

Дай кароль аддаў меньшу дочку Івану, а дзьве другіе гэтым товáрышам. А Цыгана прывязалí до слупа — í цалый полк солдатоў стрэляло да его.

Спрытная жонка

Павет Навагрудскі, вёска Сянежыцы

Быў у лесе стражнік, да велікі п'яніца. А жонка ў яго хароша була. Пашла анá до двора, до пана, дай просіць:
— Мой паночку, мой залаценькі, мой мужык усё п'е — нема́ чэго есьці.

Да вельмі пану сподобаласе. Кажэ:

— Я ўвечор прыду́, прынесу́.

Пашла́ анá до аконома:

— Ці не даце мне чэго зьесьці. Нема́ ў нас нічога.

— Я,— кажэ,— увечор прыду, прынесу́.

Пашла́ анá до комісара. Просіць чэго есьці. Коміса́р кажэ:

— Я ўвечор прыду́, прынесу́.

Пашла́ до цівуна. Он пшэніцу б'е. Кажэ:

— Ідзі, я ўвечор прыйдú — табé прынесу́ пшэніцы.

Не ведаюць адзін аднаго, што попраходзяць. Дай анá научыла сваго мужыка, што як пан войдзе, то ты нібы п'яны ідзі з калом у хату. Ну, добрэ. Напаліла анá ў печку так, што неможна вутрымаць. Чэкае. Ідзэ цівун, пшэніцу несé. Поставіў ё ў спіжарні, дай горячо — страх! Так і адзене скінуў. Аж тут гледзіць у акно — ідзэ коміса́р.

— Што мне рабіць — он мне тут забіé, што я гумна́ не пільную.

Дала́ ему́ гарнец ячменя і поставіла ў кутку за жарнамі — ячмень меле. Коміса́р прынес ўсёго есьці і піці. Да горячо ў хаце.

— Скінь адзене, — анá кажэ.

Ну, добрэ. Скінуў он адзене, да голый астаўсе.

Гледзіць у акно — ідзе акно́м.

— Дзе мне дзецьса цяпёр! Он мне забіе, што я хфóльварка не пільную.

— Лезі на печку, седзі.

Он полéz на печку, дай анá усё посховала до спіжарні. Аконóм прынёс усегó добра́, едзяць, пьюць.

— Вельмі тут горачо.

— Скінь адзене, будзе лепей.

Скінуў он адзене, дай анá ў спіжарні сховала. Гледзяць у акно́ — ідзе сам пан.

— Дзе мне дзецьса цяпёр! Он мне забіе, што я двора не пільную.

— Кладзісе ў каробку — веком зачыню.

Влез он у каробку, зачыніла веко. Седзіць.

Пан прышоў, прынёс мяса, келбасы — пьюць, гуляюць.

— Страшэнно тут горачо.

— Скіньце, — кажэ, — адзене.

Скінуў он адзене да голый седзіць. Бачуць — ідзе мужы́к з хфúрэю.

— Божэ мой, дзе мне сховацьса!

— Станьце на пóкуці за свято́го — он пь яны́й, не познае.

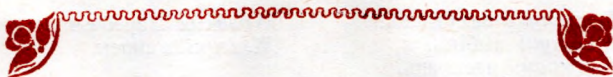
Стаў пан на пóкуці. Прыходзіць мужы́к.

— От, бач, — анá кажэ, — яко́го я свято́го сабе купіла!

Дай мужы́к взяў, на́мерыўсе хфурей.

— Да не, не стрэляй до свято́го. Лепей адчыні веко ад каробкі, дай у веко стрэляй.

Як адчынілі веко, так акно́м голый вускочыў, а пан з-за стола, а коміса́р з-за печкі, а ціву́н з кутка, послужа́лісе. Го́лые, бо́сые, поуцекалі — дай і адзене аста́вілі і ўсе дабро́. Дай стражнік з жонка́й забогацелі.

Слоўнік

А

Абаліць абярнуць, пера-
куліць.
Абалонь балонка.
Адбіць адкрыць.
Адваліваць (лес) сплаў-
ляць.
Адвалівацьса (пра лес)
сплаўляцца.
Адналетак аднагадовы.
Адный адзін.
Адправіць справіць.
Адселене водшыб.
Ажось аж.
Акуратно акурат.
Амэн амін.
Ацецкі бацькаў.
Ашарг'ацца абшморгацца.

Б

Бавляцца бавіцца.
Бардзо вельмі.
Батэрыя батарэя.
Бегнуць бегчы.
Біць малаціць.

Боровый лясны.
Браціха братавая.
Брыка брычка.
Брэмінная цяжарная.
Бэрліна барка, барліна.

В

Вавесці увесці.
Важно вельмі.
Ведзець ведаць.
Взмогцісе натужыцца.
Віць (пра завіруху) мес-
ці.
Владжаць улазіць.
Вовесці завесці, павесці.
Водзіцца ваджацца.
Ворочывацца варочацца.
Ворухаты паваротлівы.
Вроціць вярнуцца.
Вскураць дымець, курыц-
ца.
Вшэлякі усякі, усялякі.
Выймаць, вымаць выні-
маць.
Выперадзіць перагнаць.
Выплынуць выплысці.

*Высохнуць пахудзець.
Высунуць выбіць.
Высыпаць насыпаць.
Выяць выняць.*

Г

*Гіляра баржа, лайба, бар-
ка.
Гладкій сыты.
Глуміце насмяхацца,
паджартоўваць.
Голье галлё.
Гоніць гнаць.
Груб магіла.
Грумаецць грукаецць.
Г'вездочка, г'вездочка зо-
рачка.
Г'енба губа.*

Д

*Дак дык.
Даць стукнуць.
Двойка два разы.
Дзбан збан.
Дзерэвіна кавалак дрэва.
Дзяць дзець.
Доўбіць стукаць.
Доча дачка.
Дуроваты дурнаваты.
Дыба дыбкі.*

Е

*Ерба вярба.
Ербіна вярбіна.*

Ж

*Жалаваць шкадаваць.
Жарніца жароўня.*

*Жрэбчык жарэбчык.
Жэноцкі жаночы.*

З

*Заберацца збірацца.
Завінуць захутаць.
Загарывацца загарацца.
Загарэць згарэць.
Загрэбці забраць.
Задеваць спраўляць.
Зажэнуць загнаць.
Зайзяць заззяць.
Закраса прыправа.
Замерыцьце намерыцца.
Замчысты вялікі, рас-
кошны.
Замяш замест.
Заняцца зацяжарыць; за-
гарэцца.
Запасці заспець, застаць.
Запечатаць замкнуць.
Запомогчы дапамагчы.
Запрысягнуцца пакляс-
ціся.
Захрапаць захрапіць.
Зачаць пачаць.
Зачэперыцца учапіцца.
Збегаць аббегаць.
Збіцца сабрацца.
Зблудзіць заблудзіць.
Звінуцца адступіцца.
Згадываць адгадваць.
Зглошыцца унесці прапа-
нову.
Зголасіцца згадзіцца.
Зложыцца нацэліцца.
Знаць відаць, напэўна.
Зняць (рашчот) атрымаць,
узяць.
Зобрацьце сабрацца.
Зэрваць сарваць.
Зяўзюля зязюля. Пар. ку-
ка ўка, куко ўка.*

I

Ізгубніца згубіцелька.
Імаць мець.
Імперъял залатая манета
 (10 рублёў серабром).

K

Кабы каб.
Кавеня палка.
Кагаць казаць.
Калнір каўнер.
Карбованец рубель.
Каток коцік.
Кеп дурань.
Кідацца ператварацца.
Кілька колькі.
Кічка дубец.
Клекаць клекатаць.
Клеця клець.
Коло каля.
Коча экіпаж.
Крам крамніна.
Красный прыгожы.
Кружкі кругом.
Крысло крэсла.
Кторы, кторый каторы,
 які.
Кукаўка зязюля. Пар.
 з я ў з ю л я , к у к о ў к а .
Курца курыца.
Кучлівый кучлівы.

L

Лавіча лаўка.
Латун абадранец.
Ле каля.
Ледво ледзь.
Лесовый лясны.
Лопнуць (крылом) мах-
 нуць.
Лошак гадавалае жарабя.

Лунуць лінуць.
Лучш лепш.
Любовацца любіцца.
Любоўства любоў.
Лякацца палохацца, пу-
 жацца.

M

Макотка, макотра ма-
 кацёр.
Место, месца горад.
Мліко малако.
Мужчызна мужчына.
Мужычка служанка.
Муравей муравейнік.
Мяньціць мучыць, цягаць

N

Навернуцца накрыцца.
Навернуць накрыць. Пар.
 п р ы в е р н у ц ь .
Нагорода незнагарода.
Назорыць нагледзець.
Найці трапіць.
Наковаць навастрыць.
Накукаць накукаваць.
Накуповаць накупляць.
Наодлів наводмаш.
Напатыкаць напакаваць.
Напроціў (воскрэсенья)
 напярэдадні.
Нароў нораў.
Насадзіць (на багацтва)
 пасяліць, прызначыць;
 (пяць коп) паслаць.
Настаць наяцяць.
Натыкаць падбухторваць,
 правакаваць.
Немаш, немашака няма.
Нерушоный некрануты.
Нікогонько нікога.
Ніц, нічэнька нічога.
Нішчэнка жабрачка.

О

Обаліць абярнуць, зава-
ліць.
Обачыць пабачыць, уба-
чыць.
Обродзіцца радзіць.
Оброк корм для каня.
Одкрасці украсці.
Одповедзіць адказаць.
Одратоваць выратаваць.
Ознайміць абвясціць.
Ослухаць падслухаць.
Оступіць абступіць.
Ося (у коле) вось.
Осягацца спыняцца.
Ото вось.

П

Падзеяць падзець.
Палаш шабля.
Пальнуць стрэліць.
Пасага пасаг.
Патопа патоп.
Пацер малітва.
Пашня збожжа.
Пекны, пекныі прыгожы.
Пенендзы грошы.
Перавезці знішчыць.
Перавесці абвесці, пера-
хітрыць.
Первей раней, спачатку,
спярша. Пар. у п е р в о.
Перэдаднем досвіткам.
Перэжэгнацца перахрыс-
ціцца.
Перэк перад.
Перэменіцца пераўтварыць-
ца.
Печэня печань.
Піун, піунь певень.
Плашыць пляскаць.
Плетня плётка, пляцён-
ка.

Побрацца ажаніцца.
Поведзіць сказаць.
Поверыць праверыць.
Повыпекаць выпаліць.
Подворье дом з дваром
і дваровымі будынкамі.
Подзеець падзець.
Подмоўвочка падбухтор-
шчыца.
Подойміцца падняцца.
Подолаць здолець.
Подтыкаць прыпадымаць.
Поены напоены.
Поць паесці.
Поздоруіляцца прывітац-
ца.
Позьміраць паміраць.
Поланцоваць закаваць у
ланцугі.
Полкватэркі пасудзіна
(паўчвэрць літра).
Помост падлога.
Понастроіцца нацэліцца.
Поперэд уперадзе.
Поплынуць паплысці.
Попрыкорчываць падкру-
чваць.
Порухаты паршывы.
Посмароваць памазаць.
Поссуваць зняць.
Постаць спыніцца.
Поступіць дзяваць.
Потрава страва.
*Потраковаць, потрах-
товаць* пачаставаць.
Поўроку паўгода.
Поўставаць уставаць.
Похажаць пахаджваць.
Поцягці пацягнуць.
Прабудзіць узбудзіць.
Прагнаць перагнаць.
Прасечка палонка.
Прокулуць праглынуць.
Прослаць паслаць.

Просьле пасля.
Протворыць прачыніць
(вочы), адкрыць. ;
Процягці працягнуць.
Прыкмеціца нацэліца.
Прыперці прынесці.
Прыпомніца апамятаца.
Прыраіць параіць.
Прыценуць прыцягнуць.
Прыцягці прыцягнуць.
Прэд перад.
Прэндко хутка.
Публікацья ліст.
Пяна пена.

Р

Рада парад.
Разпяць (сець) закінуць,
расставіць.
Разгарывацца разгарацца.
Разпінаць (сець) закідваць,
расстаўляць.
Разпоцмкаць (мядзведзя)
разлаваць, узварушыць.
Разпрашаць, распутываць
распытваць.
Разцелаць расцілаць.
Разчыніць (цеста) разбоўтаць;
(агонь) запаліць.
Родзіць расці.
Рожонь родны.
Розчына (цеста) раствор.
Рок год.
Росолок суп, булён.

С

Самый (пра золата) чысты.
Свіронак свіран.
Серэдульшы сярэдні.
Скепка шчэпка.
Скідацца пераўтварацца.

Скінуцца пераўтварыцца.
Скрычаць закрычаць.
Скуць скаваць.
Словечна славесна.
Соромовацца сароміцца.
Соўнца сонца.
Спаляваць застрэліць.
Спірацца спрачацца.
Сплаціць заплаціць; сабраць.
Сплоніцца пачырванець.
Спойсці пайсці.
Спраціўляцца супраціўляцца.
Срыбны срэбраны.
Сто што.
Страцене страта.
Строна бок.
Суняць спыніць.
Схацець захацець.
Сценуцца кінуцца.
Сцягнуць сцэбануць.
Сьвенціцца пасвячацца.

Т

Тагды тады.
Таньчыць танцаваць.
Товарыства чарада.
Трактоваць частаваць.
Трэ трэба.
Тудою туды.
Тулуб тулава.
Тутак, тутака, тутка, тутова тут.

У

Уберань убраны.
Убірацца збірацца.
Убрацца сабрацца; узрацца.
Угленуць убачыць.

Угнаць выгнаць.
Угода выгада.
Угон выган.
Удавацца трапляцца.
Удзевяцero удзевяцёх.
Удзерэный падраны.
Удырыць ударыць.
Узрэзаць зарэзаць.
Укленчыць выкленчыць.
Укрэстованы упрыгожаны.
Умерзнуць замерзнуць.
Уняць супакоіць.
Уот вось.
Упекці падсмажыць.
Уперво тое, што первей.
Уперэдку уперадзе.
Упечоны падсмажаны.
Упраўляць выпраўляць.
Уроўні нароўні.
Уседзіць выседзіць.
Усокі, усокій высокі.
Усоко высока.
Успаковаць напакаваць.
Уткаць выткаць.
Утрымаць вытрымаць.
Уцекці уцячы.
Уцягці уцягнуць.
Учоўкаць з'есці.
Учуць пачуць.

Х

Хаба завіруха.
Хвуззя, хвуря, хфурзя
стрэльба.
Хучшэ хутчэй.
Хцэць хацець.

Ц

Цалый цэлы.
Целяшок палена.
Ценжа цяжарнасць.
Цурка дачка.
Цьма процьма
Цяліца цёлка.

Ч

Чайнок човен.
Чобот сапог.
Чтыры чатыры.
Чувалы чуткі.
Чы ці.
Чыніць начыняць.
Чэрапнуць схапіць.

Ш

Шаснуць запаліць.
Шляк бабка (10 снапоў).
Шчэ яшчэ.
Шчэпіць сашчапіць.
Шэйц шавец.

Змест

Ад складальніка	3
Беларускія казкі ў запісах Эмы Дму- хоўскай	11
Як Іванка ашукаў ведзьму	19
Скупасць не радасць	21
Былінка і верабей	22
Народ і паны	25
Любоў да смерці	27
Жаніцьба генерала	28
Муж і жонка	30
Нешчаслівая доля	32
Ваўкалак	33
Чалавек з розумам	35
Мачыха	36
Сёстры	39
Удовін сын	42
Талімон і Хімка	45
Дурань выйшаў у людзі	51
Беднасць не загана	53
Жаночае шчасце	55
Сквапны гаспадар	57
Чараўнік	59
Чалавек, лісіца і мядзведзь	60
Лісіца і воўк	62
Бяда	64
Чалавек і мядзведзь	67

Жаніцьба	73
Здарэнне	74
Парабак і бусел	80
Парабак і бусел	83
Вяселле	85
Маці і сын	88
Пан	104
Купец	106
Сыны	110
Мужык	116
Казак	118
Салдат	123
Царскі сын	127
Чалавек, мядзведзь, воўк і лось	133
Служба ў цара	135
Шчасце і доля	145
Кароль і каралева	147
Бацька і дачка	150
Мачыха	153
Брат і сястра	156
Залатая рыбка	159
Ашуканцы	161
Брат з сястрой жэніцца	164
Пра багацтва і беднасць	167
Мужыцкая шчодрасць і хітрасць	167
Ведзьма	169
Конь, сабака, кот і певень	170
Заяц і вожык	172
Дочкі	173
Дочкі	176
Кот і певень	180
Дудка	182
Блізняты	184
Рыбалоў і ліса	187
Хлопчык і воўк	188
Вядзьмак і ведзьма	189
Кум і кума	190
Чорт	191
Спрытная жонка	197
Слоўнік	199

Беларускі казачны эпас. Склад.
Б43У. В. Анічэнка. Мн., Выд-ва БДУ, 1976.
207 с.

«Беларускі казачны эпас» складаюць разнастайныя па зместу і форме праявічныя творы, запісаныя на беларускай мове да рэвалюцыі. Казачны рэпертуар зборніка насычаны глыбокім сацыяльным зместам і своеасаблівым моўнастылістычным каларытам. Фальклорны зборнік друкуецца ўпершыню па рукапісу, які знаходзіцца ў бібліятэцы польскай Акадэміі навук у Кракаве.

Мае вялікае пазнавальнае значэнне для гісторыкаў, літаратараў, моваведаў. Казкі будуць цікавы масаваму чытачу, усім тым, хто беражліва і з чуласцю адносіцца да роднага слова.

70202—041 48—76
Б М 317—76

Бел Ф

БЕЛОРУССКИЙ СКАЗОЧНЫЙ ЭПОС

Составитель
*Владимир Васильевич
Аниченко*

Издательство Белорусского
государственного университета
им. В. И. Ленина
Минск, ул. Кирова, 24

На белорусском языке

Рэдактар *Л. М. Самасейка*. Мастацкае рэдагаванне *Л. Г. Мядзведзевай*. Тэхнічны рэдактар *В. П. Безбародава*. Карэктары *В. А. Ждановіч, С. А. Татрышвілі*. АТ 21087. Здадзена ў набор 10/XI 1975 г. Падпісана да друку 8/VII 1976 г. Фармат 70×90¹/₃₂. Папера друкарская № 1. Ум. друк. арк. 7,6. Ул.-выд. арк. 7,48. Тыраж 10 000 экз. Заказ 2757. Цана 45 кап. Выдавецтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Мінск, вул. Кірава, 24. Паліграфічны камбінат імя Я. Коласа Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. Мінск, вул. Чырвоная, 23.

БЕЛАРУСКІ КАЗАЧНЫ ЭПАС

БЕЛАПРЫСКІ КАЗАЧЬІ ГІІАС

3

45 R.

БЕЛАРУСКАЯ КАЗАМЕРЫЦА

БЕЛАРУСКІ КАЗАЧНЫ ЭПАС

